

Konstruktivistinen tarkastelu valtion ja rikollisuuden yhteydestä :
Policy-analyttinen tutkimus Venäjälle asetettujen pakotteiden kiertämisestä

Ossi Granat (Y30200706)

Kevät 2024

Pro gradu -tutkielma

Kansainväliset suhteet

Tapio Nykänen

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Konstruktivistinen tarkastelu valtion ja rikollisuuden yhteydestä : policy-analyttinen tutkimus Venäjälle asetettujen pakotteiden kiertämisestä

Tekijä: Ossi Granat

Koulutusohjelma/oppiaine: Kansainväliset suhteet

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 67 sivua, 5 liitettä

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmassa tutkittiin valtion ja venäläistaustaisen rikollisuuden välistä yhteyttä erityisesti Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä käytettiin kansainvälisten suhteiden tieteenalan valtavirtateoriaa konstruktivismia, joka huomioi myös ei-valtiollisten toimijoiden roolin kansainvälisessä järjestelmässä. Tutkimuksessa kuvattiin valtion ja rikollisuuden yhteyttä ja perinteitä Venäjällä, ja selitettiin niiden välistä symbioosia rikollisten jargonin avulla. Tutkimuksen aineisto kerättiin kahdessa osassa. Ensimmäisessä vaiheessa analysoitiin Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämistä konkreettisen tapausesimerkin avulla. Toisessa vaiheessa suoritettiin teemahaastatteluja, joissa kerättiin eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä tutkimusongelmasta.

Tutkimuksen menetelmänä käytettiin policy-analyysiä. Sen avulla oli mahdollista tunnistaa, analysoida ja esittää politiikkasuosituksia yhteiskunnalliseen keskusteluun pakotepolitiikan kehittämiseksi. Analyysin perusteella valtion ja rikollisuuden välinen symbioosi Venäjällä on syvä ja moniulotteinen. Yhteys näyttäytyy konkreettisesti nykyaikana Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä. Valtion ja rikollisuuden yhteydellä on merkittävä vaikutus myös kansainvälisessä politiikassa, minkä vuoksi sen mekanismeja on tärkeä ymmärtää. Tutkimustuloksiin pohjautuen tutkimuksessa annettiin politiikkasuosituksia, jotka koskivat kansallisen lainsäädännön kehittämistä, pakotevalvonnan tehostamista sekä viranomaisten osaamisen syventämistä.

Avainsanat: konstruktivismi, policy-analyysi, pakotteet, mielivalta, rikollisliikemies, ammattimainen avustaja,

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

University of Lapland, Faculty of Social Science

Title: A Constructivist Examination of the Relationship Between the State and Criminality: A Policy-Analytical Study on Sanctions Evasion Imposed on Russia.

Author: Ossi Granat

Degree Programme: International Relations

Type of Work: Master's Thesis

Number of pages: 67, 5 attachments

Year: 2024

Abstract:

The master's thesis explored the connection between the state and Russian-based criminality, particularly in the context of evading sanctions. The study employed constructivism, a mainstream theory in the field of international relations, as its theoretical framework, which also acknowledges the role of non-state actors in the international system. The research described the relationship and traditions between the state and criminality in Russia and explained their symbiosis using criminal jargon.

The data for the study was collected in two parts. In the first phase, the evasion of sanctions against Russia was analyzed using a concrete case example. In the second phase, theme interviews were conducted, gathering insights from experts in various fields about the research problem. Policy analysis was used as the research method. It enabled the identification, analysis, and presentation of policy recommendations for societal discussion to develop sanction policy. The analysis revealed that the symbiosis between the state and criminality in Russia is deep and multidimensional. This connection is concretely manifested in modern times through the evasion of sanctions against Russia. The link between the state and criminality also has a significant impact on international politics, making it important to understand its mechanisms. Based on the research findings, the study offered policy recommendations concerning the development of national legislation, enhancement of sanction enforcement, and deepening of authorities' expertise.

Keywords: constructivism, policy-analysis, sanctions, bespredel, avtoritet, professional enabler

x The thesis contains no personal data other than that of the author(s).

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymys, sen rajaaminen ja tutkimuksen sisältö	2
2 Tutkimusnäkökulmasta ja -menetelmästä	5
2.1 Perinteisestä kansallisvaltiojärjestelmän tarkastelusta ei-valtiollisen toimijan ja valtion välisen yhteyden analysointiin.....	5
2.2 Policy-analyttinen tutkimus ja toimenpidesuositukset	6
2.3 Pakotteiden kiertämiseen ja venäläistaustaiseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvä aiempi tutkimus	8
3 Tutkimuksen aineisto ja sen keskeiset käsitteet.....	11
3.1 Tapausesimerkki.....	11
3.2 Teemahaastattelut.....	12
3.3 Tutkimuksen keskeisistä käsitteistä.....	13
3.3.1 Pakotteet	13
3.3.2 Venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus ja varkaiden jargoni	15
4 Rikollisuus politiikan välineenä.....	18
4.1 Bespredel - <i>mielivalta</i>	18
4.1.1 Mielivalta ja vallankäyttö vankileireillä	18
4.1.2 Mielivalta Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen.....	21
4.1.3 Mielivalta sodankäynnin ja laaja-alaisen vaikuttamisen välineenä	22
4.2 Poliitiikan jatkamista toisin keinoin	24
4.2.1 Symbioosin virallinen kiistäminen	25
4.3 Valtion ja rikollisuuden symbioosista muodostunut instituutio	26
5 Rikollisliikemiehiä ja ammattimaisia avustajia	28
5.1 Pakotteiden alaisten tuotteiden hankintaa ja rahanpesua	28
5.2 Pakotteet yhdistävät eristettyjä valtioita.....	31
5.3 Pidätys, kotiaresti ja pako Venäjälle	34
5.4 Rikollisliikemiehet	36
5.5 Ammattimaiset avustajat	38
5.6 Mistä oli lopulta kyse?	41

6 Intressit yhdistävät	43
6.1 Järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion kytkeytymisestä	45
6.1.1 Rikollisten toimijoiden tunnistaminen.....	45
6.1.2 Ilmiön tuntemisesta ja osaamisesta.....	47
6.1.3 Kielellinen yhteys	49
6.2 Näyttäytyykö yhteys Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä	50
6.3 Rikollisuuden hyödyntämisestä Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä.....	51
6.3.1 Suomen kautta kulkeva rahtiliikenne – avain pakotteiden kiertämiseen?	52
6.4 Haastatteluaineiston analysoinnin yhteenveto.....	53
7 Johtopäätökset ja politiikkasuositukset.....	55
7.1 Konstruktivistinen tulkinta valtion ja rikollisuuden yhteydestä.....	55
7.2 Rikollisuuden ja valtion yhteys tulevaisuudessa ja jatkotutkimus	57
7.3 Policy-analyysin mukaiset toimenpidesuositukset.....	57
7.3.1 Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisen paljastamiseen, torjuntaan ja tutkintaan keskittyvän EU-viranomaisen perustaminen	58
7.3.2 Suomen lainviranomaisten osaamisen syventäminen venäläistaustaisen rikollisuuden tunnistamiseksi, paljastamiseksi ja torjumiseksi	59
7.3.3 Kansallisen rikostiedustelulainsäädännön säätäminen	60
7.3.4 Vientiliikenne Venäjälle tai Venäjän läpi jatkossa.....	60
LÄHTEET	62
LIITTEET	

1 Johdanto

Venäjä aloitti suurhyökkäyksensä Ukrainaan 24.2.2022. Avointa sotaa, jota Venäjällä ”erikoisoperaatioksi” kutsutaan, on käyty tauotta sen jälkeen. Sodan nykyvaihetta edelsi kevään 2014 tapahtumat, jolloin Venäjä liitti laittomasti Krimin niemimaan itseensä ja aloitti Ukrainan sisällissodaksi verhoillut sotatoimensa Itä-Ukrainassa, jotka jatkuivat suurhyökkäyksen alkamiseen asti. Venäjän sotatoimiin on vuodesta 2014 alkaen vastattu EU:n ja muiden länsimaiden toimesta Venäjä-vastaisilla pakotteilla. Tätä kirjoittaessa EU on asettanut 13 pakotepakettia, jotka koskevat sektoripakotteita, henkilö- ja yhteisöpakotteita sekä aluepakotteita. Länsimaiden asettamien pakotteiden tavoitteena on heikentää Venäjän taloudellista perustaa, estää sitä hyödyntämästä kriittisiä teknologioita ja markkinoita sekä rajoittaa merkittävästi sen kykyä käydä sotaa (EU 2024.)

Venäjä-vastaiset pakotteet eivät ole kuitenkaan tehonneet, siten kun niitä asetettaessa on ajateltu. Venäjän talous ei ole romahtanut, länsimaisia hyödykkeitä saa edelleen Venäjän markkinoilta ja sotatoimet Ukrainassa jatkuvat. Venäjä on osoittautunut vahvaa resilienssiä - hyvää kriisinsietokykyä, jonka selitykseksi ei ole vain yhtä selitystä. Yksi merkittävä asia, joka sietokykyyn vaikuttaa on Venäjän taitava ja tehokas pakotteiden kiertäminen. Esimerkiksi sektoripakotteiden alaisten luksus-tuotteiden vienti- ja tuontikiellot Venäjälle eivät näytä purevan, eikä tavarasta ole puutetta Moskovan kaupoissa. Länsimaisia tuotemerkkejä, joiden piti poistua Venäjältä suurhyökkäyksen alettua, löytää edelleen entiseen tapaan Moskovan lisäksi myös muista venäläisistä kaupungeista, joskin hieman aikaisempia aikoja kalliimmalla hinnalla ja osin jälkijättöisesti toimitettuina. Joidenkin länsimaisten tuotemerkkien nimiä on muutettu, mutta varsinainen tuote on sama kuin aiemmin. Vaikka opportunistiset kaupalliset rakenteet ovat pakotteiden alaisten hyödykkeiden tuonnissa Venäjälle edelleen merkittäviä tekijöitä, ovat pakotteet muodostaneet myös järjestäytyneelle rikollisuudelle kokonaan uudet markkinat (Galeotti 2023.)

Pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen Venäjälle asetettujen pakotteiden kiertämistä. Analysoin erityisesti venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion yhteyttä pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Tarkastelen tutkimusongelmaa kansainvälisten suhteiden tieteenalan valtavirtateorian, konstruktivismin, näkökulmasta. Tutkimuksen menetelmänä käytän policy-analyysia, jonka avulla

pyrin luomaan yhtäältä politiikkasuosituksia päätöksentekijöille pakotepolitiikassa, ja toisaalta tarjoamaan julkiselle keskustelulle syvempää ymmärrystä rikollisuuden ilmiöstä, joka Venäjä-vastaisien pakotteiden kiertämiseen liittyy. Ilmiön tunnettuuden lisääntyminen voi auttaa myös ilmiön tunnistamista, paljastamista ja torjumisen tehostumista.

Viime vuosien kehityskulkujen takia Venäjä ei ole Suomessa kovin suosittu aihe opiskelijoille, tutkimukselle tai liike-elämälle. Suomen ja Venäjän välillä ei ole poliittisia yhteyksiä, eikä kauppaa käydä. Juuri nyt maiden välinen rajaliikennekin on poikki rajanylityspisteiden ollessa suljettuina. Näyttää siltä, että venäjän kielenkin opiskelun suosio Suomessa vähenee jatkuvasti. Poikkeen tästä valtavirrasta ja esitän näkemyksenäni, että juuri nyt - vaikeimpien aikojen keskellä - Venäjän kehityksen seuraaminen, Venäjä-osaamisen syventäminen, kielitaito ja Venäjään liittyvä akateeminen tutkimus on erityisen tärkeää. Venäjä ei tule rajan toiselta puolelta häviämään, joten monipuolista osaamista tarvitaan myös jatkossa. Näillä perusteilla myös katson, että tutkimukseni on juuri nyt ajankohtainen. Näen, että tutkimukseni näkökulma on relevantti myös kansainvälisten suhteiden tieteenalan tutkimuskentässä; järjestäytyneet rikollisuus on merkittävä ei-valtiollinen toimija, jonka yhteyttä valtioon tutkitaan liian vähän.

1.1 Tutkimuskysymys, sen rajaaminen ja tutkimuksen sisältö

Tutkimukseni keskeisimmät tutkimusongelmat koskevat järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion kytkeytymistä toisiinsa Venäjällä ja mihin tämä yhteys pohjautuu. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, näyttäytyykö yhteys Ukrainan sodan takia asetettujen pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Tutkimuskysymykseni on, millä tavalla Venäjä pyrkii hyödyntämään venäläistaustaista järjestäytyneitä rikollisuutta, sen toimijoita ja toimintamalleja Venäjälle asetettujen pakotteiden kiertämisessä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa politiikkasuosituksia päätöksentekijöille pakotepolitiikassa ja syventää Venäjään liittyvää yhteiskunnallista keskustelua Suomessa.

Tutkimuksessani esitän näkökulmia, joilla rikollisuuden ja valtion yhteyden historiallista taustaa ja kehittymistä nykytilaan on selitettävissä. Yhteyden analysoinnissa käytän apuna venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden pitkää historiaa ja sille ominaista rikollisten jargonia, koska uskon, että kieltä tutkimalla on mahdollista ymmärtää myös sen käyttäjiä. Tutkimuksessa esittelen tapausesimerkin, jonka avulla tuon esille, miten rikollisuuden ja valtion yhteys toteutuu konkreettisesti pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Kansainvälisen tapausesimerkin analysoinnin lisäksi tarkastelen tutkimusongelmaa myös suomalaisesta näkökulmasta asiantuntijoiden teemahaastattelussa

esille nousseista näkökulmista. Tutkimusongelman käsittely kansainvälisten suhteiden pelikentällä voi näkemykseni mukaan tuottaa uutta ja hyödyllistä tietoa. Esille nousseita ajatuksia hyödynnän tutkimuksen johtopäätöksissä, jossa esitän politiikkasuosituksia päätöksentekijöille.

Tutkimuksen rajaaminen oli välttämätöntä. Keskityn tässä tutkimuksessa analysoimaan valtion ja rikollisuuden yhteyttä nyky-Venäjällä pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Näen rajauspäätöksen varsin perusteltuna jo pelkästään aineiston määrällisen hallinnan ja tutkimuksen ajankohtaisuuden vuoksi. Käsitteideni mukaan aiheita on juuri tästä näkökulmasta tutkittu melko vähän. Rikollisuuden ja valtion yhteyden analysointi kansainvälisten suhteiden tieteenalan pelikentällä antaa yhtäältä avaimia syvemmän ymmärryksen saavuttamiseksi mainitusta yhteydestä, ja toisaalta, politiikkatieteisiin kuuluvaa menetelmää hyödyntämällä on mahdollista tarjota päätöksentekijöille välineitä pakotepolitiikassa.

Tutkimukseni koostuu seitsemästä luvusta. Tässä ensimmäisessä luvussa, tutkimuskohteen esittelyn lisäksi, tarkastelen tutkimusongelmaa ja -rajausta. Toisessa luvussa käsittelen tutkimusnäkökulman ja sen -menetelmän. Kolmannessa luvussa esittelen aineiston, jonka keräämisessä päädyin moniaineistolliseen lähestymistapaan. Aineiston ensimmäisen osan tapausesimerkki kuvaa konkreettisesti Venäjälle Ukrainan sodan takia asetettujen pakotteiden kiertämistä. Tapausesimerkiksi valikoitui ensimmäinen 24.2.2022 alkaneen suurhyökkäyksen jälkeen julkisuuteen tullut merkittävä rikoskokonaisuus pakotteiden kiertämiseen liittyen, jonka esitutkintaviranomaiset ovat saaneet paljastettua. Toinen osa aineistoa pitää sisällään teemahaastattelut, joissa suomalaisia eri alojen asiantuntijoita haastatteleamalla yritin löytää vastauksia tutkimusongelmaan. Lisäksi kolmannessa luvussa esittelen tutkimukselle keskeisiä käsitteitä ja käsitteiden taustoihin vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimuksen neljäs luku pitää sisällään tutkimuksen teoriaosuuden. Yhtä keskeistä venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden jargonin käsitettä hyödyntämällä, analysoin ja selitän lukijalle valtion ja järjestäytyneen rikollisuuden yhteyttä Venäjällä. Avainkäsitteen avulla pyrin ymmärrettävästi osoittamaan, kuinka pitkä historia valtion ja rikollisuuden välisellä yhteydellä Venäjällä tosiasiassa on. Käsitteen avulla on mahdollista myös havainnollistaa konkreettisesti tuon yhteyden nykytilaa. Viidennessä luvussa syvennän tarkastelua valtion ja rikollisuuden yhteydestä analysoimalla tapausesimerkkiä. Tapausta tarkastelemalla yritän löytää tunnistetun symbioosin lisäksi sellaisia järjestäytyneen rikollisuuden perinteisiä toimintamalleja, joita tällä hetkellä hyödynnetään pakotteiden kiertämisessä. Kuudennessa luvussa analysoin tutkimusongelmaa kansallisesta näkökulmastamme. Tutkimuksen seitsemäs luku pitää sisällään johtopäätöksiä.

Analyysiluvuissa (viides ja kuudes luku) tunnistettujen havaintojen jälkeen muodostan tutkimuksen johtopäätösten yhteydessä policy-analyysin avulla politiikkasuosituksia päätöksentekijöille ja analysoin viranomaisten mahdollisuuksia ilmiön tunnistamisessa, paljastamisessa ja torjumisessa. Lisäksi arvioin rikollisuuden ja valtion yhteyden tulevaisuutta. Erityisenä tavoitteena tutkimuksella on siis syventää ymmärrystä valtion ja rikollisuuden yhteydestä Venäjällä pakotteiden kiertämisessä. Näkemykseni mukaan syvempi ymmärrys ilmiöstä mahdollistaa laajemman yhteiskunnallisen keskustelun ja sitä myötä ajanmukaisen ja tehokkaamman pakotepolitiikan.

2 Tutkimusnäkökulmasta ja -menetelmästä

2.1 Perinteisestä kansallisvaltiojärjestelmän tarkastelusta ei-valtiollisen toimijan ja valtion välisen yhteyden analysointiin

Kansainvälisten suhteiden tieteenalalla pyritään kuvaamaan, selittämään ja tulkitsemaan kansainvälisen järjestelmän rakennetta ja toimintaa. Sen keskeisiä tutkimuskohteita ovat perinteisesti olleet kansallisvaltiot ja niiden ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Tieteenalan hallitsevat teoriat tulivat alun perin realismin ja liberalismien koulukunnista, joiden juuret ulottuvat edellisen vuosisadan alkuun. Tuolloin elettiin ajanjaksoa, jolloin ensimmäisen maailmansodan tuhot olivat saaneet politiikan tutkijat pohtimaan tapoja, joilla uusi maailmansota voitaisiin estää. Realismin teorian mukaan kansainvälisessä järjestelmässä vallitsee anarkia, jossa kansallisvaltiot ovat järjestelmän tärkeimpiä toimijoita. Valtiot pyrkivät sen mukaan maksimoimaan turvallisuutensa ja puolustamaan etujaan kaikin voimin jatkuvassa kamppailussa elintilastaan. Realistien mukaan valtio tulkitsee itseään omista intresseistään suhteissa muihin. (Antunes & Camisao 2017, 15-21.) Tieteenalan toisen hallitsevan teorian, liberalismien, mukaan valtioiden tulisi sen sijaan tehdä yhteistyötä, jossa tulisi erityisesti keskittyä monenkeskisyyteen ja sopimus pohjaisuuteen. Liberalismin koulukunnassa ei ole kiistetty oman edun tavoittelua osana kansainvälistä politiikka, mutta sen mukaan tulisi pyrkiä toimintaan, joka pohjautuu yhteisiin sääntöihin ja sopimuksiin. (Reid 2019.)

Kylmän sodan aikana kansainvälisten suhteiden tieteenalalle kehittyi realismin ja liberalismien rinnalle myös kolmas valtavirtateoria, konstruktivismi. Konstruktivismien koulukunnassa maailma nähtiin sosiaalisesti rakentuneena. Konstruktivismien teorian mukaan perinteistä kansallisvaltiojärjestelmää ei tulisi käyttää ainoana lähestymistapana kansainvälisessä politiikassa, eikä kaikkea huomiota tulisi kiinnittää vain valtioiden välisiin suhteisiin. Sen sijaan kansainvälisessä politiikassa olisi syytä tarkastella myös ihmisten välistä sosiaalista toimintaa, ja miten eri toimijat ovat sosiaalisesti rakentuneita. Lisäksi tulisi huomioida sitä, millä tavalla sosiaaliset tapahtumat vaikuttavat vallanpitäjien toimiin. Konstruktivistisen näkökulman mukaan maailmaa rakennetaan sanoilla ja sanat saavat uudelleen merkityksensä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Käsitys ympäröivästä maailmasta siten muuttuu ja on muokattavissa. (Vogt 2022.)

Konstruktivistisen näkökulman mukaan kansainvälisen politiikan tutkijoiden tulisi tarkastella perinteisen kansallisvaltiojärjestelmän sijasta yksilöitä, kansainvälisiä sosiaalisia liikkeitä tai ei-

valtiollisia toimijoita. Tällä tavalla huomio kiinnittyisi vuorovaikutusta konstruoivaan rakentavaan luonteeseen. Kyse ei ollut kuitenkaan vain ihmisten välisten mielipiteiden rakentumisesta, vaan myös erilaisten rakenteiden muodostumisesta. (Wendt 1999, 7-9.) Konstruktivismiin mukaan valtiolla voi olla useita identiteettejä, jotka rakentuvat sosiaalisesti vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. Identiteettien voidaan siten nähdä edustavan toimijan ymmärrystä siitä, keitä he ovat, joka puolestaan ilmaisee heidän intressinsä. Intressit ovat konstruktivismille tärkeitä, koska ne muodostavat etuja ja tekoja (Theys 2017, 37.)

Pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen venäläistaustaista järjestäytyntä rikollisuutta ja sen suhdetta valtioon kansainvälisten suhteiden tieteenalalle kuuluvan konstruktivismiin teorian avulla. Konstruktivismiin näkökulmasta tarkastelen venäläistaustaista järjestäytyntä rikollisuutta ei-valtiollisena toimijana ja analysoin sen suhdetta Venäjän valtioon. Analysoimalla venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion välistä yhteyttä kansainvälisten suhteiden konstruktivismiin teoriolla, pyrin saavuttamaan syvemmän ymmärryksen tuosta symbioosista, sen taustoista ja seurauksista.

Näkemykseni mukaan ei-valtiollisen toimijan ja valtion yhteyden tutkimuksesta saatavasta syvemmästä ymmärryksestä ja tietoisuudesta on laajaa hyötyä. Sen ansiosta on mahdollista yhtäältä tukea poliittisia päätöksentekijöitä ajankohtaisen lainsäädännön valmistelussa, ja toisaalta laajentaa ilmiön tunnettuutta osana lainvalvontaviranomaisten työtä, jonka tehtävä on ennakoida muuntautumiskykyistä rikollista toimintaa sekä tunnistaa, paljastaa ja torjua sen eri toimijoita. Ylipäätään syvempi ymmärrys ja tietoisuus tuosta yhteydestä mahdollistaa monipuolisempaa yhteiskunnallista keskustelua, joka on välttämätöntä nykyaikana. Aikana, jolloin Euroopassa käydään sotaa ja siihen yritetään vastata esimerkiksi pakotepolitiikalla.

2.2 Policy-analyttinen tutkimus ja toimenpidesuositukset

Arutunyan & Galeotti pohtivat julkaisussaan *Rebellion as racket*, olisiko Ukrainan sodan kehityskulkuun voitu vaikuttaa jo Venäjän toteuttaman Krimin anastamisen jälkeen, mikäli Itä-Ukrainan alueelta toimivan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan olisi osattu kiinnittää huomiota konfliktin alussa (Arutunyan & Galeotti 2022.) Tutkijat väittävät, että Itä-Ukrainan sota-alueille Venäjän tuella luotujen miehitysorganisaatioiden toiminnassa vuosina 2014-2022 oli kyse järjestäytyneen rikollisuuden ja Venäjän virallisen valtion syvästä yhteydestä. Tämä symbioosi näyttäytyi Luhanskin ja Donetskien alueilla useilla eri tavoilla; se oli erilaisten mineraalien, kuten kivihiiilen teollisen

mittakaavan varastamista, huumeiden salakuljetusta ja ihmiskauppaa Ukrainan läpi Eurooppaan. Järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion yhteistoimet autoivat ylläpitämään Itä-Ukrainassa miehitysorganisaatioiden toimintaa. (Ibid.) Tutkijoiden väitteet herättivät minussa paljon kysymyksiä. Oliko poliittisilla päätöksentekijöillä väitteistä tarpeeksi tietoa? Ymmärsivätkö päätöksentekijät, mitä Itä-Ukrainassa todella tapahtui? Tehtiinkö konfliktin ratkaisemiseksi oikeita tutkittuun tietoon perustuvia ratkaisuja? Mietin, osattiinko päätöksentekijöille suomentaa tai selventää, mistä järjestelmässä oli kyse?

Policy-analyttinen tutkimus on politiikkatieteiden ja kansainvälisten suhteiden tieteenalaan kuuluva monivaiheinen menetelmä, joka hyödyntää useita tutkimusmenetelmiä ratkaistakseen käytännön ongelmia ja poliittisia kysymyksiä. Policy-analyysin avulla on mahdollista esittää päätöksentekijöille analysoituja toimenpidesuosituksia. Dunnin mukaan menetelmä on tarkoitettu analysoimaan julkisen hallinnon valittuja poliittisia linjauksia sekä niiden mahdollisia vaikutuksia ja lopputuloksia. (Dunn 2016, 3.)

Patton et al. ovat kirjoittaneet teoksen *Basic Methods of Policy Analysis and Planning*, jossa he esittävät, että nykyaikainen monimutkainen ja -ulotteinen maailma tarvitsee tutkimuksessa menetelmän, joka ottaa riittäväällä tavalla huomioon ilmiöön liittyvät ulottuvuudet. Heidän mukaansa policy-analyysi on yksi keskeisimmistä tutkimusmenetelmistä, jolla muodostaa tutkittuun tietoon ja käytännön tietoon perustuvia päätöksiä. (Patton et al 2013).

Pattonin mukaan policy-analyysin tavoitteena on laatia uuden politiikan toimenpide-ehdotuksia tai suosituksia. Hänen mukaansa politiikka-analyysin menetelmään kuuluu kuusi eri vaihetta. Se koostuu 1) ongelman määrittelystä, 2) arviointiperusteiden määrittelystä, 3) erilaisten vaihtoehtojen kartoituksesta ja tunnistamisesta, 4) erilaisten vaihtoehtojen arvioinnista, 5) vaihtoehtojen vertailusta ja 6) tulosten arvioinnista (Ibid. 43-44.) Policy-analyysin eri vaiheissa voidaan käyttää myös erilaisia tekniikoita, joista Patton suosittelee käytettäväksi ainakin aineiston tunnistamista ja keräämistä, erityisten haastattelujen suorittamista, tilastollisten analyysien valmistelua ja tulosten käsittelyä. Tekniikan valitsemiseen vaikuttavat Pattonin mukaan a) mitä tutkimuksen tilaaja haluaa, b) analyysin käytettävä aika, c) tietämys poliittiseen päätökseen vaikuttavista tekijöistä, d) ilmiön kompleksisuus ja e) käytettävissä oleva aineisto (Ibid. 66).

Pro gradu -tutkimuksessani sovellan policy-analyysiä politiikkasuositusten laatimiseksi. Tutkimuksen tavoitteena on tapausesimerkin ja temahaastattelujen avulla kerätä sellainen aineisto, jolla

pystyn vastaamaan tutkimusongelmaan. Tavoitteena on syventää osaamista tunnistaa rikollisuuden ja valtion yhteyttä Venäjällä ja näyttää konkreettisesti, miten tämä näyttäytyy pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Katson, että konkreettisen tapausesimerkin ja teemahaastattelujen analysointi mahdollistavat pakotteiden kiertämiseen liittyvän valtion ja rikollisuuden yhteyden tunnistamisen sekä toimijoiden ja toimintamallien syvemmän ymmärtämisen.

Pattonin mukaan eri taustaisten ammattilaisten haastattelut ovat tärkeä tapa tunnistaa ja kerätä aineistoa. Massahaastattelujen sijasta politiikka-analyseissä on suositeltu tutkivan näkökulman (eng. *Investigative Approach*) erityishaastatteluja, joissa haastateltava on erityinen asiantuntija tai avainhenkilö (Ibid. 89-90.) Pro gradu -tutkimuksessani olen toteuttanut haastattelut tullin, finanssivalvonnan, poliisin ja tutkivan journalismin alojen asiantuntijoiden kanssa.

2.3 Pakotteiden kiertämiseen ja venäläistaustaiseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvä aiempi tutkimus

Pakotteiden kiertäminen näyttää tutkimusten valossa painottuvan merkittävältä osin sellaisiin rikollisiin toimiin, jotka perinteisesti tulevat esille esitutkintaviranomaisten talousrikostutkintakokonaisuuksissa. Pakotteiden kiertämistä voidaan toteuttaa monimutkaisten yritys- ja osakejärjestelyiden avulla tai pöytälaatikkofirmojen välityksellä. Usein pakotteiden kiertämiseen liittyy myös perinteistä salakuljetus- ja rahanpesurikollisuutta, joissa hyödynnetään jo olemassa olevia ja toimivia salakuljetus- ja jakeluverkostoja. Pakotteiden kiertämiseen liittyvä rikollinen toiminta on siten hyvin organisoitua, joka pyrkii samalla soluttautumaan osaksi laillista liiketoimintaa. Edellä esitettyjä näkemyksiä vahvistaa Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirasto Europolin säännöllisesti julkaisema *Serious and Organised Crime Threat Assessment* (SOCTA) uhka-arvio. Sen mukaan laillisten yritysrakenteiden väärinkäyttö on vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden keskeisiä piirteitä. Europolin uhka-arvion mukaan 80 % eurooppalaisista rikollisverkostoista pyrkii hyötymään laillisen liike-elämän rakenteista rikollisessa toiminnassaan. (Europol 2021, 18.)

Ukrainan sodan johdosta asetettujen Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisestä on julkaistu ensimmäisiä tutkimusraportteja jo vuonna 2015. Johnston havainnollistaa pakotepolitiikkaa kansan kielellä jousiammunnan avulla. Sen mukaan nuolet [pakotteet] lentelevät kohti maalitaulua vaihtelevalla tarkkuudella. Maalitaulut [Venäjä] pystyvät tässä tapauksessa väistelemään, peittelemään ja harhauttamaan lentäviä nuolia erilaisten porsaanreikien, yritysjärjestelyjen ja veroparatiisien ansiosta. Johnston esittää, että jos nuolet eivät pysty muuttamaan suuntaa lentonsa aikana, ne joko

ohittavat maalinsa tai tekevät vain sivuosumia. (Johnston 2015.) Venäjälle on asetettu Ukrainan sodan takia pakotteita vuodesta 2014 alkaen. Se ei ole kuitenkaan yksin kansainvälisten pakotteiden kohteena, ja tutkimusten mukaan pakotteet yhdistävät maita, joita vastaan niitä on asetettu. Mallory julkaisussa käsitellään myös tämän tutkimuksen valossa mielenkiintoista näkökulmaa, nimittäin YK:n asettamia Pohjois-Korean vastaisia pakotteita. Mallory on tutkinut erityisesti, mitä tekniikoita Pohjois-Korea käyttää pakotteiden kiertämiseksi. Malloryn raportin mukaan pakotteiden kiertämiseksi Pohjois-Korea 1) tuottaa vaikeasti jäljitettävää valuuttatuloa, 2) käyttää tätä valuuttaa hankkiakseen raaka-aineita ja kaksikäyttötuotteita sekä rajoitettua teknologiaa, 3) harjoittaa tavaroiden salakuljetusta sekä 4) kansainvälistä rahanpesua. (Mallory 2021.) Malloryn julkaisu on osoitettu tulli-, maahanmuutto-, lainvalvonta-, tiedustelu- ja muille toimijoille ympäri maailmaa, ja sen tavoitteena onkin lisätä tietämystä pakotteiden kiertämisestä ja tehostaa pakotteiden kiertämisen torjuntaa.

Ajankohtaisena ja merkittävänä järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan keskittyvänä tutkijaverkostona näen *The Global Initiative against Transnational Organized Crime*'n (lyh. GI-TOC). Se on riippumaton järjestö, joka tutkii, analysoi ja julkaisee toimenpide-ehdotuksia globaalin järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan. Järjestö, jonka verkostoon kuuluu tutkijoita ympäri maailmaa, on toiminut noin kymmenen vuoden ajan. Se on alun perin perustettu samankaltaisten päätöstentekijöiden tukemista koskevien pohdintojen tuloksena, joita itse nostin esille luvun 1.2.2 yhteydessä. GI-TOC:in sivustolla julkaistaan säännöllisesti ajankohtaisia tutkimuksia, artikkeleita ja raportteja, jotka keskittyvät globaalisti toimivien järjestäytyneen rikollisuuden eri muotoihin ja antaa toimenpide-ehdotuksia niiden torjuntaan.

GI-TOC:n alustalla on julkaissut myös brittitutkija Mark Galeotti, joka on venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden historian, nykytilan ja sen kehittymisen tunnetuimpia länsimaisia tutkijoita jo 1990-luvulta lähtien. Vuosien varrella hän on koonnut tutkijoiden artikkeleista koostuvia teoksia, kirjoittanut omia kirjoja, artikkeleita ja raportteja niin venäläistaustaisesta järjestäytyneestä rikollisuudesta kuin Venäjän asevoimista, maan poliittisesta järjestelmästä ja presidentti Putinista. Galeottin lisäksi venäläistaustaista rikollisuutta on tutkinut lukuisia muitakin länsimaisia tutkijoita, kuten Varese, Serio ja Razinkin. Myös Applebaum on syytä huomiota johtuen hänen laajasta Neuvostoliiton GULAG-vankileirijärjestelmän tutkimuksesta. Vankileirit tsaarin ajalta nykyhetkeen ovat muokanneet ja vaikuttaneet venäläistaustaiseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen merkittävästi.

Venäjällä ja entisen Neuvostoliiton alueen maissa on tutkittu järjestäytyneitä rikollisuutta paljon. Venäläisissä yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa julkaistuja tutkimuksia järjestäytyneen rikollisuuden historiasta, nykytilasta ja Venäjällä voimassa olevasta järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvästä lainsäädännöstä löytyy niin venäjäksi kuin englannin kielellä. Rikollisten jargonista löytyy myös kymmeniä kokonaisia sanakirjoja, joiden avulla voi syventyä alamaailman kielenkäytön saloihin. Venäjältä länteen loikanneita turvallisuusviranomaisia tai toimittajia on myös julkaissut niin muistelmia kuin tietokirjallisuutta, joiden avulla on mahdollista kurkistaa venäläisen viranomaistoiminnan ja rikollisuuden väliseen yhteyteen silminnäkijän näkökulmasta.

Suomessa Venäjän järjestäytyneen rikollisuuden tutkimus oli kohtuullisen aktiivista vuosituhannen vaihteessa. 1990-luvun puolivälissä ulkoministeriö ja sisäministeriö tilasivat silloiselta Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta tutkimuksen Venäjän rikollisuudesta ja sen näkymistä Suomessa. Vuonna 1996 julkaistussa tutkimuksessa Bäckman tutki Venäjän organisoitua rikollisuutta, ja myöhemmin väitöskirjassaan ilmiön uhkakuva politiikkaa. Vuosituhannen vaihteen Suomessa Venäjän rikollisuuteen keskittyvä tutkimus liittyi vahvasti yhteiskunnallisessa keskustelussa esitettyyn sen aikaiseen uhkakuvaan. Uhkakuvan mukaan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomessa pelättiin venäläisten järjestäytyneen rikollisuuden toimijoiden saapuvan organisaatioineen länteen kilpailemaan länsimaisten rikollisten kanssa katujen herruudesta. Tämä uhkakuva osoittautui kuitenkin vääräksi.

Venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden käyttämästä rikollisten jargonista on kirjoitettu Suomessa hyvin vähän. Tuorein jargonia käsittelevä julkaisu on Suomen ainoan Venäjän ja itäisen Euroopan kysymyksiä käsittelevän tieteellisen aikakausjulkaisun, Idäntutkimuksen, julkaisema (Vol 29 Nro 2/2022) essee *Fenja – varkaiden jargon*.

3 Tutkimuksen aineisto ja sen keskeiset käsitteet

Pro gradu -tutkimuksen aineisto on kerätty kahdella tavalla. Aineiston ensimmäinen osa on tapausesimerkki, joka kuvaa konkreettisesti Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämistä. Tapaus valikoitui tutkimuksen aineistoksi, koska se oli ensimmäinen 24.2.2022 jälkeen julkisuuteen tullut merkittävä rikoskokonaisuus, jonka esitutkintaviranomaiset ovat paljastaneet. Tapausta analysoimalla tunnistin rikollisuuden ja valtion symbioosin lisäksi sellaisia järjestäytyneen rikollisuuden toimintamalleja, joita hyödynnetään pakotteiden kiertämisessä.

3.1 Tapausesimerkki

Tapausesimerkin mukaan Yhdysvaltain liittovaltion oikeudessa on nostettu 19.10.2022 syytteet viittä Venäjän kansalaista ja kahta Venezuelan kansalaista vastaan laajassa rikostapauksessa, joka koskee Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämistä. Syytettyjen epäillään rahanpesutarkoituksissa kierrättäneen monimutkaisten yritysverkostojen ja niiden liiketoimintojen kautta kymmeniä miljoonia dollareita pakotteiden alaisen oligarkkien omaisuutta. Rahanpesutoimia epäillään toteutetun monimutkaisten yritysverkostojen avulla. Rahanpesussa on hyödynnetty myös kryptovaluuttaa. Epäillyn rahanpesun lisäksi syytettyjen epäillään hankkineen laittomasti sotilasteknologiaa ja öljyä Venäjän sotatoimien tueksi Ukrainassa. Yhdysvaltain liittovaltion poliisin FBI:n mukaan rikoksesta epäillyt ovat pyrkineet peittelemään Yhdysvaltain sotilasteknologian hankkimista ja sen luovuttamista Venäjälle sekä hyötymään pakotteiden alaisesta öljystä.

Esimerkkitapauksessa venäläinen liikemies A toimi osakkaana, toimitusjohtajana ja hallituksen puheenjohtajana saksalaisessa teollisuuslaitteiden ja hyödykkeiden toimittamiseen erikoistuneessa yhtiössä. Samassa yhtiössä toisena osaomistajana toimi venäläinen liikemies B. Liikemies B:n roolin kiinnostavuutta asiassa lisää se, että hän on Venäjällä Siperiassa sijaitsevan aluepiirin kuvernöörin poika. Molempien syytettyjen epäillään olleen hankkimassa saksalaisen yhtiön nimissä sotilas- ja kaksikäyttöteknologiaa yhdysvaltalaisilta valmistajilta. Nämä hankinnat ovat pitäneet sisällään puolijohteita, mikrosiruja ja -prosessoreita, jotka on suunniteltu erityisesti hävittäväalentokoneisiin, ohjusjärjestelmiin, älykkäisiin ammuksiin, tutkiin, satelliitteihin ja muihin sotilassovelluksiin. Näitä Venäjälle pakotteiden alaisia tuotteita on saksalaisen yhtiön ansiosta saatu hankittua Yhdysvalloista syytettyjen toimesta ja sen jälkeen heidän epäillään välittäneen hankinnat Venäjän sotilasteollisuutta palveleville pakotteiden alaisille yhtiöille. Joitakin elektronisia komponentteja, jotka on hankittu edellä kuvatulla tavalla, on löydetty venäläisistä asejärjestelmistä, joita on takavarikoitu

taistelukentältä Ukrainassa. Liikemies A on edelleen pidätettynä lainvalvontaviranomaisten toimesta, mutta liikemies B:n kiinniottamiseen ja luovuttamiseen Yhdysvaltoihin liittyy erikoisia tapahtumia. Tapausesimerkkiä ja venäläisen luovuttamiseen liittyviä yksityiskohtia analysoin tarkemmin tutkimuksen viidennessä luvussa.

3.2 Teemahaastattelut

Massahaastattelujen sijasta policy-analyysimenetelmän käytössä on suositeltu tutkivan näkökulman asiantuntijahaastatteluja (Patton et al 2013, 89-90.) Pattonin ohjeilla haastattelin asiantuntijoina neljän eri alan ammattilaisia. He työskentelevät tullin, finanssialan, poliisin ja tutkivan journalismin aloilla.

Haastattelumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka mukaan toteutin haastattelut ennalta rakennetun haastattelurungon ja teemojen avulla. Ennen haastatteluja olin laatinut teemoitetun haastattelurungon. Sen lisäksi olin lähettänyt kirjeitse jokaiselle haastateltavalle erikseen laatimani esittelyn tutkimuksesta ja sen mukana esseen aiemmin mainitusta Idäntutkimuksen julkaisusta Fenja – varkaiden jargon. Esseen avulla haastateltavien oli mahdollista päästä nopeammin samalle aaltopituudelle varsinaisen teeman kanssa.

Haastattelumenetelmä osoittautui tutkimukselle sopivaksi, koska sitä suositetaan tehtäväksi henkilökohtaisena kasvokkain tapahtuvana haastatteluna. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki haastattelut toteutettiin fyysisesti tapaamalla. Poikkeuksen tehnyt haastattelu toteutettiin videoneuvottelun välityksellä. Haastateltaville lähettämäni ennakkomateriaalin toimittaminen mahdollisti haastattelussa esille nousseiden käsitteiden ja termien yhteistä ymmärtämistä ja epäselvien tulkintojen nopeaa selventämistä. Tämä toi tutkimukselle myös Jordan & Gibsonin edellyttämää validiteettia (Jordan & Gibson 2004.) Jordan & Gibsonin mukaan puolistrukturoidun teemahaastattelun suurimpia etuja on menetelmän joustavuus ja helppous järjestää haastattelu vaihtelevissa paikoissa, koska erityisiä välineitä ei tarvita. Teemahaastattelun etuina on myös heidän mukaansa nähtävä ennalta suunnitellut teemat, jotka varmistavat, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään läpi samoja asioita, mutta siitä huolimatta haastateltava voi puhua vapaasti haastattelun aikana. Teemoittelu auttaa myös litterointivaiheessa aineiston käsittelyä (Eskola & Suoranta 1998.) Puolistrukturoitujen haastattelujen tekeminen ja niiden analysointi ovat aikaa vieviä vaiheita, jota voidaan pitää joiltakin osin menetelmän heikkoutena tai jopa rajoittavana tekijänä. Haastattelut voivat myös pisimmillään kestää

tuntikausia ja tuottavan paljon materiaalia, joka voi tuottaa paljon ylimääräistä materiaalia, jopa epäolennaistakin. (Jordan & Gibson 2004.)

Tehdessäni valmisteluja haastatteluaineiston keräämiseksi, pidin itsestään selvänä, että haastateltaviksi tulisi saada lainvalvontaviranomaiskentältä asiantuntijoita. Samalla tavalla finanssialan asiantuntijuuden tuominen toi mielestäni tutkimukselle syvyyttä. Näiden lisäksi erityisen hyvänä ideana pidin pohdintaani tutkivan journalismin edustajan haastattelusta. Tämän ideoinnin pohjalta aloin laatimaan pyyntöjä haastatteluista. Haastateltavia tutkimukseen oli kohtuullisen helppo löytää niin tullin, poliisin kuin finanssialan asiantuntijoista. Yllätyksekseni tutkivan toimittajan rekrytointi oli vaikeaa. Sain useilta toimittajilta kieltäytymisiä, ja moni jätti kokonaan vastaamatta haastattelukutsuun liittyvään yhteydenottopyyntöön. Joidenkin toimittajien kohdalla minulle tuli tunne, että heitä ei vain kiinnostanut osallistua pro gradu -tutkimukseen. Kiinnostuksen puute saattoi johtua joko vähättelystä tutkimusta tai tutkijaa kohtaan, mutta joidenkin kieltäytyjien osalta minulle tuli tunne, että olen tutkimukseni näkökulman osalta ikään kuin ”toimittajan omilla apajilla”. Minulle tuli tunne, että olen ”varastamassa toimittajien ideoita” kyselemällä heitä haastateltavaksi tutkimukseen. Lopulta löysin erinomaisen ja asiantuntevan toimittajan haastateltavaksi.

Haastattelujen suorittaminen oli lopulta tutkimuksen tekemisen kannalta erittäin mielenkiintoista. Jokainen haastattelu kesti ajallisesti noin kaksi tuntia, ja niissä nousi esille mitä mielenkiintoisimpia keskusteluja tutkimuksen teemaan liittyen. Haastatteluissa nousi esille erityisesti kansallinen näkökulma Venäjän-vastaisten pakotteiden kiertämiseen, joka toi tapausesimerkin aineistolle sopivaa vastapainoa ja näkemykseni mukaan myös syvyyttä, uskottavuutta ja laatua tutkimukseen. Haastatteluissa esille nousseita näkökulmia analysoin tarkemmin tutkimuksen kuudennessa luvussa.

3.3 Tutkimuksen keskeisistä käsitteistä

3.3.1 Pakotteet

Kansainvälisillä pakotteilla tarkoitetaan taloudellisen tai kaupallisen yhteistyön sekä esimerkiksi liikenne- ja viestintäyhteyksien tai diplomaattisten suhteiden rajoittamista tai keskeyttämistä tietyn valtion tai tiettyjen ryhmien kanssa... ..Pakotteiden tarkoituksena on osana muita ulkopoliittisia toimia vaikuttaa toisen valtion harjoittamaan politiikkaan, jonka katsotaan uhkaavan kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta (UM 2022a).

Pakotteiden kiertäminen on rikoslaissa säädeltyä, ja tämän takia talouspakotteita sekä tuonti- ja vientirajoituksia valvovat EU:n lainvalvontaviranomaiset, ensisijaisesti tulli. Ns. pakotelaki on kansallinen yleissäädös pakotteiden kansallisessa täytäntöönpanossa. Virallisesti pakotelakia kutsutaan ”laiksi eräiden Suomelle Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttymisestä” (Finlex 2022). Tässä tutkimuksessa käytän laista nimitystä *pakotelaki*.

Pakotelain 4§:n mukaan viranomaisen sen lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen ja EU:n pakoteasetusten rikkominen tai sen yrittäminen on rangaistavaa rikoslain 46 luvun 1-3§:n mukaisena säännöstelyrikoksena [1§], törkeänä säännöstelyrikoksena [2§] tai lievänä säännöstelyrikoksena [3§]. *Säännöstelyrikoksen* rangaistusasteikon mukaisesti siihen syylistynyt voidaan tuomita joko sakkoon [lievä tekomuoto] tai vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi [törkeä tekomuoto]. Säännöstelyrikoksesta voidaan tuomita myös yhteisösakkoon (Ibid.)

Venäjän Ukrainaan kohdistamien sotatoimien takia, EU on asettanut Venäjälle 1) *sektoripakotteita*, 2) *henkilö- ja yhteisöpakotteita*, 3) Krimin ja Sevastopolin *aluepakotteita* sekä 4) uusia aluepakotteita (UM 2022b.) Sektoripakotteilla rajoitetaan mm. kaupankäyntiä, tuonti- ja vientikieltoja ja venäläisen mineraalien tuontia. Henkilö- ja yhteisöpakotteilla jäädytetään erikseen nimettyjen luonnollisten henkilöiden, oikeushenkilöiden, yhteisöjen ja elimien omistuksessa, hallussa tai määräysvallassa olevia varoja ja taloudellisia resursseja. Jäädyttämisen lisäksi on kiellettyä asettaa mitään varoja tai taloudellisia resursseja suoraan tai välillisesti näiden saataville tai hyödynnettäviksi. Lisäksi toimenpiteiden kohteena olevien henkilöiden maahantulo ja kauttakulku estetään. Krimin ja Sevastopolin aluepakotteilla tarkoitetaan vienti-, investointi- ja tuontirajoituksia, jotka liittyvät esimerkiksi alueella toimivien yritysten investoimiseen tai alueelta peräisin oleviin tuotteiden tai mineraalien kaupankäyntiin.

Ukrainan vallatuilta alueilta peräisin olevien tavaroiden tuonti Euroopan unionin alueelle on kielletty, poikkeuksena ne tuotteet, joille Ukrainan hallitus on antanut alkuperäistodistuksen. Tietyillä aloilla käytettävien tavaroiden teknologian kauppaa rajoitetaan.

Lisäksi alueiden liikenne-, televiestintä- ja energia-alojen palvelut sekä öljyn, kaasun ja mineraalien etsintään, hyödyntämiseen ja tuotantoon liittyvät palvelut sekä matkailutoimintaan liittyvät palvelut kielletään (Ibid.)

Euroopan unionin asettamien pakotteiden lisäksi myös esimerkiksi Yhdysvallat, Kanada, Australia ja Iso-Britannia ovat asettaneet Venäjälle pakotteita Ukrainan sodan takia.

3.3.2 Venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus ja varkaiden jargoni

Järjestäytynyt rikollisuus on abstrakti ilmiö, jonka syvempi ymmärtäminen vaatii myös tarkempia määritelmiä. Järjestäytyneen rikollisuuden on yleensä mielletty edustavan nykyaikaista ja modernia rikollisuuden muotoa, jonka kasvu liittyy valtioiden välisen henkilö-, tavara- ja rahaliikenteen vapautumiseen. On kuitenkin syytä muistaa, että ilmiöllä on huomattavan pitkät perinteet. Läntisen Euroopan alueella perinteisin ja tunnetuin järjestäytyneen rikollisuuden ilmenemismuoto on sisilialaista alkuperää oleva, 1800-luvulla alkunsa saanut mafia. Vaikka Suomessa järjestäytyneen rikollisuuden käsitettä on käytetty rikosoikeudessa vasta 1970-luvulta alkaen, on myös Suomessa vaikuttavalla järjestäytyneellä rikollisuudella pidemmät perinteet. Esimerkiksi pirtun salakuljetus oli hyvin organisoitua kieltolain aikana vuosina 1919-1932, jolloin pirtua salakuljetettiin Suomeen ulkomailta ja sen jakelu kotimaassa vaati laajan organisaationsa. (Palo 2010, 23-24.)

Sisilialaisen mafian lisäksi myös *venäläistaustaisella järjestäytyneellä rikollisuudella* on vuosisatoja pitkä historia ja siten hyvin vahvat perinteet. Se on kehittynyt tsaarin aikaisista hevosvarkaista globaalisti toimivaksi rikollisuuden ilmiöksi. Neuvostoliiton GULAG-vankileirijärjestelmällä oli erityinen vaikutus ilmiön kehitykselle. Tuona aikana ammattirikollisuus laati itselleen jopa omat *varkaiden lait*. Kuusitoistakohtaisessa alkuperäisessä varkaiden laissa kiellettiin mm. yhteistyö valtion kanssa (Serio & Razinkin 1995.)

Vuosikymmenien saatossa varkaiden lain soveltaminen on muuttunut ja niiden tiukka noudattaminen löyhentynyt. Toisen maailmansodan jälkeen ammattirikolliset alkoivat toimia enemmän yhdessä myös valtion kanssa; ensin he tekivät yhteistyötä mustan pörssin kauppiaiden kanssa, sitten korruptoituneiden poliitikoiden ja lopulta myös viranomaisten kanssa. Neuvostoliiton hajotessa 1990-luvulla myös järjestäytynyt rikollisuus koki yhden kovimmista muutoksistaan, jota seurasi veriset katuammuskelut yleisen levottomuuden vallitessa yhteiskunnassa. Kohti nykyaikaa mentäessä rikollisjohtajat alkoivat sulautua entistä enemmän osaksi yhteiskunnan eliittiä (Galeotti 2019a, 15.)

Vuosisataisen historiansa aikana venäläistaustaiselle järjestäytyneelle rikollisuudelle on kehittynyt myös oma jargoni, jota kutsutaan fenjaksi, ofenjaksi tai venäjän kielellä varkaiden musiikiksi. *Fenjan*, joksi sitä tässä tutkimuksessa nimitän, etymologian taustat ulottuvat 1700-luvulla käytössä

olleeseen kerjäläisten puheeseen. Se on sekoitus slangeja, merimiesten ja kauppiaiden jargoneja sekä saanut vaikutteita myös muista kielistä, kuten hepreasta, jiddišistä ja uuden merkityksen saaneista venäjän kielen sanoista. Alkuun jargonissa oli kyse yksittäisistä sanoista, mutta puheen kehityessä jargoniin syntyi kokonaisia lauseita, ja jo olemassa olevat sanat eri kielistä saivat uusia merkityksiä. Tavallisen kansan tietoisuuteen fenjan toi jo edellä mainittu GULAG-vankileirijärjestelmä, joissa rikollisten seassa virui vuosikymmenten aikana miljoonia tavallisia ihmisiä. (Granat 2022.)

Venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus on pystynyt muuntautumaan jatkuvasti ja vahvan resilienssin avulla se on selvinnyt useista yhteiskunnallisista kriiseistä. Tämän lisäksi sen toimijoilla on laajat verkostot yhteiskunnan eri tasoilla (Varese et al 2020). Nykyään venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus on verkosto rikollisjärjestöjä ja -klaaneja. Ne toimivat paikallisesti, valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti ympäri maailmaa (Galeotti 2019a, 90.) Globalisaation ansiosta rikollisten toimiala on laajentunut merkittävästi, eivätkä sitä siten rajoita kansallisvaltioiden rajat. Paikallisen tason rikollisuuden hallinnan lisäksi venäläistaustaisten ammattirikollisten toiminta voi olla erittäin laajamittaista ja globaalia rikoslajineutraalia toimintaa taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Galeottin mukaan venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus ei näy katukuvassa liivijengien symboleilla tai muilla näkyvillä tunnuksilla. Aiemmin ilmiölle merkittävässä symbolisessa roolissa olleet tatuoinnitkin pyritään nykyään piilottamaan. Sen sijaan venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus esiintyy kansainvälisesti eräänlaisena fasilitaattorina. (Ibid.)

Nyky aikaista venäläistä rikollisjohtajaa kutsutaan fenjaksi käsitteellä auktoriteetti [*avtoritet*, авторитет]. Homenko on varkaiden jargonin sanakirjassaan kuvaillut näitä rikollisjohtajia korkean tason vaikuttajiksi ja uuden sukupolven johtajiksi, jotka pystyvät matalan profiilin rikollisjohtajuuden lisäksi toimimaan aktiivisesti myös liike-elämässä ja politiikassa sekä näyttäytymään vaikkapa hyväntekijänä. Homenkon mukaan auktoriteetti pyrkii näkyvän rikollisjohtajuuden sijaan sulautumaan osaksi yhteiskunnan eliittiä, hän voi toimia aluepolitiikassa, omistaa itse tai bulvaanien välityksellä yrityksiä tai kokonaisia konserneja tai toimia jopa pankkien johtoryhmissä. Auktoriteetilla voi olla merkittäviä kansallisia tai kansainvälisiä kumppaneita, joita se pystyy hyödyntämään esimerkiksi rahanpesussa. (Homenko 1997, 29.)

Pro gradu -tutkimuksessani kutsun auktoriteetteja Galeottin tavoin (2019a, 3.) *rikollisliikemiehiksi*. Nykyaikaisia venäläisiä rikollisliikemiehiä on erittäin vaikea tunnistaa alamaailman edustajiksi juuri pyrkimyksensä olla osa yhteiskunnan eliittiä ja näyttäytymisensä liike-elämän edustajana. Laajan ja yhteiskuntansa eri kerroksissa vaikuttavan korruption takia rikollisliikemiehillä on

vaikutusvaltaa nyky-Venäjällä niin liike-elämässä, poliittisessa päätöksenteossa kuin viranomaistoiminnassa. Paikallisten toimijoiden lisäksi venäläisessä rikollisuudessa on kansainvälisiä ja globaalisti vaikuttavia verkostoitujia, jonka takia sillä on monissa maissa myös omat kansalliset verkostonsa ja toimijansa – näin myös Suomessa (Poliisi 2023; Tulli 2023). Kansainvälisesti toimivia rikollisliikemiehiä asuu Venäjän lisäksi ulkomailla, jonka lisäksi heitä myös matkustaa jatkuvasti ympäri maailmaa. Sijainnistaan huolimatta he pystyvät kuitenkin johtamaan myös rikollista toimintaa. Muun kansainvälisen rikollisuuden tapaan se pyrkii toimimaan entistä enemmän osana laillista liiketoimintaa (Burlakov & Shchepelkov 2019.)

Venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus ei ole helppo tutkimuskohde. Sen lisäksi, että se on ilmiönä monimutkainen määritellä, se on myös viranomaistoiminnassa vaikeasti tunnistettava (Poliisi 2023.) Näiden seikkojen takia ilmiön käsittelyyn liittyy samaan aikaan mystisyyttä, tietämättömyyttä tai vähättelyä. Jälkimmäisten takia jopa ilmiön olemassaolosta voidaan ajoittain kiistellä aina viranomaistoimintaa myöten. Viranomaistoiminnalle vaikeuskerrointa lisää se, että kansainvälisesti toimivana ilmiö on niin laaja, että yhdelläkään yksittäisellä valtiolla tai viranomaistoimijalla ei ole mahdollisuuksia torjua sitä yksin. Sen paljastamiseksi ja torjumiseksi viranomaisyhteistyön olisi siten oltava tiivistä, laajaa ja monikansallista. (Galeotti 2017.)

Tutkimalla venäläistaustaista järjestäytynyttä rikollisuutta ja analysoimalla sen kielenkäyttöä voidaan saada välineitä, jotka auttavat ymmärtämään myös ajankohtaisia tapahtumia sekä niiden taustoja ja vaikuttimia. Näkemykseni mukaan ilmiötä ja kieltä tutkimalla on mahdollista myös ymmärtää syvemmin rikollisen alamaailman ja virallisen valtion keskinäistä harmoniaa Venäjällä. Näen, että paremman päätöksenteon pohjaksi olisi tärkeää tuntea perusteita venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden taustoista, sen toimintamalleista ja yhteyksistä valtioon sekä varkaiden jargonista fenjasta.

4 Rikollisuus politiikan välineenä

Kirjoittavat, että minä olisin rikollisjohtaja. [Mutta] se oli kyllä Vladimir Iljitš Lenin, joka todellisuudessa organisoi järjestäytyneen rikollisuuden, ja, joka synnytti rikollisen valtion¹ (IHT 1994).

4.1 Bespredel - *mielivalta*

Venäläistä yhteiskuntaa ovat historian varrella muokanneet sen käymät lukuisat sodat, maassa toteutetut sisäiset poliittiset terrorit ja yhteiskuntajärjestelmien romahdukset. Näkyviä merkkejä valtion ja rikollisuuden välisestä yhteydestä ja tämän symbioosin kehittymisestä voi löytää keisarillisen Venäjän romahduksen ja sitä seuranneen vallankumouksen vuosilta lähtien.

Seuraavaksi tarkastelen valtion ja rikollisuuden symbioosin näyttäytymistä Venäjällä kolmen esimerkin avulla eri aikakausina. Analysoin yhteyksiä fenjan kielestä tulevan bespredelin [беспредел] käsitteen avulla, jota kutsun jatkossa suomenkielisellä käsitteellä *mielivalta*. Esimerkeistä ensimmäinen ulottuu 1900-luvun alun vankileireille, toinen kytkeytyy Neuvostoliiton hajoamisen jälkeiseen kaaokseen 1990-luvulla ja kolmas sijoittuu nykyaikaan. Vaikka tapahtumat sijoittuvat yli sadan vuoden ajanjaksolle on niistä mielivallan käsitteen avulla analysoimalla mahdollista löytää merkittäviä samankaltaisuuksia. Se osoittaa, että konstruktivismiin koulukunnan näkökulmasta ei-valtiollista toimijaa tutkimalla on mahdollista tunnistaa sellaista ihmisten välistä toimintaa, tapahtumia ja syntyneitä rakenteita, jotka selittävät valtion ja rikollisuuden yhteyttä.

4.1.1 Mielivalta ja vallankäyttö vankileireillä

Sekasorron vuosina 1918-1921 Neuvosto-Venäjän kaduilla vallitsi anarkia. Leninin mukaan

¹ Näin totesi Venäjän rikollismaailman johtajaksi kohonnut georgialaistaustainen Otari Kvantrišvili miliisin kuulustelussa. Myöhemmin hänet murhattiin Moskovassa vuonna 1994.

...rikkaat ja pikkurikolliset ovat saman kolikon kaksi puolta, kaksi kapitalismin kasvattamaa loista, sosialismin suurimmat viholliset (Barnes 2011, 250).

Tämän ajattelumallin myötä bolševikkihallinto omaksui erittäin ankaran ja epäinhimillisen politiikan, jonka myötä ryöstely, verenvuodatus ja ammuskelu olivat arkipäivää. Nimeämällä rikkaat pikkurikollisten ohella sosialismin vihollisiksi ja aloittamalla poliittisen terrorin luokkavihollisiaan vastaan, bolševikit synnyttivät kokonaan uuden rikollisuuden kategorian. Terrorin toimeenpanevaksi voimaksi perustettiin Leninin toimesta salainen poliisi *tšeka*, tarkemmin yleisvenäläinen erityiskomissio vastavallankumousta ja sabotaasia vastaan. Tšeka ryösteli, raiskasi ja sulloi GULAG-vankileireille bolševikkien poliittisia vastustajia, kauppiaita, opettajia ja muita älymystöön kuuluvia. (Luukkanen 2001, 184.) Sen lisäksi, että tšeka täytti mielivaltaisesti vankileirejä poliittisilla vihollisillaan, se vastasi myös niiden valvomisesta. Kuvatun kaltainen tšekan laillistettu laittomuus alkoi houkutella riveihinsä luonnollisesti myös rikollisia, ja vallankumouksen myötä lukuisat ammattirikolliset liittyivät bolševikkeihin. Bolševikit olivat valmiita käyttämään rikollisia omina liittolaisinaan ja agenteinaan, ja niin tšekasta muodostui eräänlainen rikollisten ja sadistien turvapaikka (Galeotti 2019, 61-63.)

GULAG-vankileirijärjestelmän pitkän aikavälin kehitys perustui malliin, jossa vankileireillä oli kaksi vallankäyttäjää, virallinen ja epävirallinen. Tähän oli ajauduttu, koska vankileirihallinto ei pystynyt - edes Stalinin aikana - yksin huolehtimaan vankien turvallisuudesta. (Oleinik 2003.) Hallitsematon sekasorto oli yksi keskeisistä vaikuttimista sille, että vankileireillä syventyi myös vankien keskinäinen valtakamppailu. Se näyttäytyi mielivaltaisina pahoinpitelyinä, kiristyksinä ja yleisenä kaaoksena. Vankien valtataistelun lisäksi sekasortoa lietsoi myös korruptoitunut henkilökunta, joka kohdisti vankeihin laajamittaista kaltoinkohtelua, alistamista ja varastamista.

Fenjassa edellä kuvattua virallisen hallinnon järjestyksen puutteesta johtuvaa sekasorron tilaa alettiin kutsua käsitteellä *mielivalta* [bespredel, беспредел]. Mielivallan etymologia ulottuu 1900-luvun alun Neuvostoliittoon. Rikollisten jargonissa sillä viitattiin yleisen järjestyksen puutteen ja sekasorron lisäksi myös erilaisiin toimiin ja käytäntöihin, joita pidettiin alamaailman kirjoittamattomien sääntöjen rikkomisina (Homenko 1997.) Venäläisen muotisanojen sanakirjan mukaan *mielivalta* tarkoitti vankileiriä, jossa;

Kaikki olivat yhdessä, niin poliittiset vangit kuin lailliset varkaat ynnä kaikki muut rikolliset. Se oli alue, jossa kaikki oli sekoitettu. Siellä eivät enää pätenet edes oletetut rikollisten

keskinäiset sopimukset, vaan kaikki varastivat kaikilta. Kuka tahansa saattoi tappaa kenet tahansa (Novikov 2016).

Venäläis-suomalaisessa suursanakirjassa *bespredel* kuvataan rajattomana, äärettömänä tai määrättömänä (Kuusinen & Ollikainen 1972, 44).

Mielivallan taltuttamiseksi virallista vankileirihallintoa vallankäyttäjänä tuli täydentämään epävirallinen vallankäyttäjät, jota edustivat vankileirien ammattirikolliset ja erityisesti korkea-arvoiset rikollisauktoriteetit. Venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden perinteissä tuota ylintä valtaa käytti rikollisjohtaja, jota kutsuttiin fenjaksi käsitteellä *vor v zakone* [вор в законе], josta käytän tutkimuksessa suomenkielistä nimitystä *laillinen varas*. Laillisen varkaan historia juontuu 1900-luvun alkupuolen Neuvostoliiton vankileireille.

Sillä tarkoitetaan rikollismaailman alakulttuurissa hierarkian korkeinta johtajaa, eräänlaista rikollismaailman kenraalia, joka johtaa *vorovskoi miriä* [varkaiden maailmaa]... ..englannin kielessä *vor v zakone* kääntyy kirjaimellisesti ”thief-in-law” tai ”thief within the code”. Galeottin *The Vory* suomenkielisessä versiossa *vor v zakone* on käännetty *varkaaksi lain puitteissa* ja *koodia* tai *lakia* kunnioittavaksi varkaaksi. (Granat 2022).

Varkaiden koodia [понятия, понятия] kunnioittava laillinen varas oli rikollisten valtahierarkiassa verrattavissa yliopiston professoriin, asevoimien kenraaliin tai poliisipäällikköön. Vankileireillä laillinen varas nousi mielivaltaa hillitseväksi ja varkauden koodia kunnioittavaksi auktoriteetiksi virallisen vallankäyttäjän rinnalle (Oleinik 2003.) Järjestyksen ohella laillinen varas tarjosi myös kattoa [крыша, крыша], jolla tarkoitettiin fenjassa suojelua. Katto on rikollisten jargonin lisäksi hyvin tunnettu käsite myös nyky-Venäjällä niin politiikassa, viranomaistoiminnassa kuin liike-elämässä (Granat 2022). Laillisessa yhteiskunnassa katto voi tarkoittaa vaikutusvaltaisten poliittisten vaikuttajien, viranomaisten tai liike-elämän tarjoamaa toimijan suojelua taloudellista hyötyä vastaan. Rikollisuudessa se voi tarkoittaa järjestäytyneen rikollisuuden liiketoiminnalle tarjoaman suojelun lisäksi myös suoria yhteyksiä poliittisiin päätöksentekijöihin ja lainvalvontaviranomaisiin, jotka suojelivat tai mahdollistavat rikollisten toimintaa. Katto on siten eräänlainen suojelujärjestelmä, joka on venäläistaustaiselle järjestäytyneelle rikollisuudelle keskeinen hyödyke. (Ibid.)

GULAG-vankileireillä mielivallan taltuttamiseksi virallinen vankileirihallinto ja rikollisjohtajat epävirallisena vallankäyttäjänä sulautuivat siis toimimaan rinnakkain ja tästä symbioosista on useita konkreettisia esimerkkejä. Eräässä vankileirissä vankeinhoitohallinto nimitti laillisen varkaan

vankileirin johtajaksi 1940-luvulla ja vielä 1960–1970-luvuilla laillisen varkaan siirtelyä eri vankiloiden välillä käytettiin yleisesti vankiloiden virallisten vallankäyttäjien toimenä vankiloiden turvallisuuden takaamisessa. Tällä tavalla virallinen vallankäyttäjä siirsi sulavasti osan valtuuksistaan rikollisjohtajille mielivallan taltuttamiseksi ja järjestyksen sekä suunniteltujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Oleinik 2003, 202-203.) Rikollisjohtajien siirtelyyn eri vankiloiden välillä liittyvä perinne näyttää olevan Venäjällä edelleen käytössä. Joulukuussa 2023 venäläiset uutistoimistot kertoivat viranomaislähteisiin viitaten, että uusi laillinen varas oli siirretty toisesta vankilasta Novosibirskiin sen jälkeen, kun paikallisessa esitutkintavankila nro 1:ssä menehtyi aiemmin vankilaa johtanut rikollisjohtaja. Uutisten mukaan

Uusi laillinen varas on ilmestynyt Novosibirskiin. Esitutkintavankila nro 1:ssä menehtyneen rikollisjohtajan tilalle siirrettiin uusi rikollisjohtaja joksikin aikaa rauhoittamaan tilannetta. (Infopro 2023.)

4.1.2 Mielivalta Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen

1900-luvun alun vallankumouksen aiheuttaman sekasorron jälkeen yhteiskunnallinen mielivalta oli läsnä myös 1990-luvun alussa, jolloin Neuvostoliitto hajosi. Yhteiskuntajärjestelmän hajoamista seurasi sekasorto ja valtataistelu, jotka toivat mielivallan käsitteenä lopullisesti myös tavallisen kansan kielenkäyttöön. Tässä yhteydessä sillä kuvattiin mielivaltaista, äärimmäistä ja periaatteetonta käyttäytymistä. Mielivalta, jonka perusominaisuuteen kuului luontainen rikollisuus, ja jossa kaikki keinot olivat sallittuja, tarkoitti Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä rikollisuuden ja väkivallan roihuamisen lisäksi myös korruptoituneita virkamiehiä, jotka valvoivat lakia omaksi hyödykseen tavallisten ihmisten kustannuksella. (Goldberg 2016.)

Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä virallinen hallinto jatkoi vankileirien perinnettä – osittaista kahden auktoriteetin vuorovaikutusta. Neuvostoliiton hajotessa ja siirryttäessä samanaikaisesti markkinatalouteen ja demokratiaan, nähtiin järjestäytyneen rikollisuuden liittyvän useisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Ammattirikolliset tukivat taloudellista tai muuta hyötyä vastaan tietyissä vaaleissa hallitsevien puolueiden ehdokkaita tai olivat murskaamassa työläisten protesteja. Tämän lisäksi merkittäviä rikollisia oli myös lähellä vaikutusvaltaisia poliitikkoja, kuten Boris Jeltsiniä. Alamaailman toimia olivat tukemassa myös Vladimir Zirinovskin johtama nationalistinen ja kommunistienvastainen liberaalidemokraattinen puolue. Järjestäytyneen rikollisuuden toimijoita käytettiin myös apuna ammattiliittolaisten nujertamisessa, kun vuonna 1997 rikollisorganisaation jäsenet

tekivät lopun työläisten lakosta Vorkutan kaupungissa lähellä pohjoista napapiiriä. Toiminnasta hyötyi yritys, joka omisti Vogasurskajan hiilikaivoksen. (Varese 2017, 237.) Yhteiskunnallisen mielivallan vallitessa korruptiota, lahjomista ja kiristämistä toteuttivat ja siitä hyötyivät siten niin rikolliset kuin viranomaiset. Aiemmin mainitsemani kattojärjestelmä suojelubisneksenä otettiin myös erityisen laajasti käyttöön ammattirikollisten liiketoiminnan muotona Venäjällä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. (Abadinsky 2003; Galeotti 2019; Homenko 1997; Oleinik 2003.)

4.1.3 Mielivalta sodankäynnin ja laaja-alaisen vaikuttamisen välineenä

Lalu & Puistikon mukaan hybridisodankäynnissä on kyse valtiollisesta tai ei-valtiollisesta toiminnasta, jossa käytetään useita sodankäynnin muotoja, kuten tavanomaista asevoimaa, epätavanomaista taktiikkaa ja rikollista toimintaa. (Lalu & Puistikko 2015.) Perinteisesti hybridisodankäyntiä edeltää vaihe, jota voidaan kuvata laaja-alaiseksi vaikuttamiseksi.

Laaja-alaisessa vaikuttamisessa valtiollinen toimija voi pyrkiä aiheuttamaan kohdevaltiossa ja sen kansalaisissa epätietoisuutta ja epävarmuutta tai toisessa ääripäässä vaikuttamaan kohdevaltion itsemääräämisoikeuteen tai jopa itsenäisyyteen. Keinoina voivat olla esimerkiksi tiedon hankkiminen ja vaikuttaminen informaatio- ja/tai kyberympäristössä. Laaja-alaisen vaikuttamisen keinovalikoimaan voi myös sisältyä sotilaallista painostamista ja uhkaus sotilaallisen voiman käytöstä. (Huusko 2023.)

Näkemykseni mukaan länsimaisen seuraajan on helpompi ymmärtää venäläistä versiota hybridisodankäynnistä tai sitä edeltävästä laaja-alaisesta vaikuttamisesta analysoimalla tapahtumia rikollisten jargonista tulevan mielivallan käsitteen avulla. Mielivalta-käsite ja sen tausta auttavat jäsentämään niin hybridisodankäynnin kuin laaja-alaisen vaikuttamisen venäläisiä erityispiirteitä, sen olomuotoa ja eri variaatioita.

Osana Venäjän sodankäyntiä mielivalta on ollut työkalu sen sotilaallisten tavoitteiden saavuttamisessa niin Tšetšeniassa, Georgiassa, Syyriassa kuin nyt käynnissä olevassa Ukrainan sodassa. Tšetšenian sodissa, joissa kuoli jopa 250 000 siviiliä sekä tuhansia sodan molempien osapuolten taistelijoita, levisi laajasti raportteja venäläisten sotilaiden toteuttamista raiskauksista, tuhopoltoista, kidutuksista ja muista rikoksista. Tekojen karmeudesta huolimatta on käynyt ilmi, että venäläiset sotilaat pitivät mielivallan aiheuttamista osana sodankäyntiä täysin puolustettavana ja välttämättömänä pahana.

Ilman mielivaltaa [eng. no limits warfare], emme pääse mihinkään Tšetšeniassa, 21-vuotias venäläinen asevelvollinen kertoi Los Angeles Timesille vuonna 2000. Meidän täytyy olla julmia heitä kohtaan. Muuten emme saavuta mitään. (Fields 2022.)

Venäläisessä laaja-alaisen vaikuttamisen kontekstissa valtion ja rikollisuuden harmonia sekä miellivallan hyödyntäminen näyttäytyivät myös vuosina 2015-2016, jolloin Venäjän toimesta käynnistettiin ensimmäisen kerran välineellistetty maahantulon ilmiö Suomen ja Venäjän rajalla. Sama ilmiö, joka toistui uudelleen syksyllä 2023. Laaja-alaiselle vaikuttamiselle ominaiseen tapaan Venäjän harjoittaman epätavanomaisen toiminnan taustalla näyttäytyy niin viranomaisen valtiollisena toimijana kuin rikolliset ei-valtiollisena toimijana. Valtio ja rikollisuus toimivat harmonisessa vuorovaikutuksessa, jossa viranomaiset ohjaajat kolmansien maiden kansalaisia kohti Suomen rajoja samalla, kun ovat muuttaneet toimintatapaansa rajavalvonnassa. Samaan aikaan rikolliset järjestävät ihmisille kuljetuksia rajalle, majoituksia raja-alueilla ja kulkuvälineitä rajanylityksiin ihmisille taloudellista hyötyä vastaan. Alexander Stubbin mukaan;

Venäjän hybriditoiminnan tavoitteena on tehdä kiusaa, lietsoa pelkoa ja aiheuttaa epävakautta. Toiminta tulee jatkumaan, todennäköisesti kasvamaan. Ihmisten aseistaminen rajallamme, informaatiovaikuttaminen tai erilaiset iskut yhteiskuntamme infrastruktuuriin ovat osa Venäjän pyrkimystä horjuttaa meitä.²

Vuosina 2015-2016 sekasortoon pohjautuvaa ja suunnitelmallista ihmismassojen liikuttelua Venäjältä Suomen ja Norjan rajanylityspisteille oli länsimaissa vaikea ymmärtää. Liberaaleissa pohjoismaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa ei ollut helppoa tajuta, mistä oli kyse järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion strategisten intressien ja niitä toteuttavien viranomaistahojen yhteistoiminnassa. Venäjän viranomaisten organisoimasta ihmisten joukkosiirtämisestä saivat järjestäytyneen rikollisuuden toimijat hyötyä, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta³.

Vuosina 2015-2016 välineellistetyn maahantulon ilmiölle tarjosi katon eli suojelua mitä ilmeisimmin Venäjän ylin poliittinen johto. Tästä indikoi kolmansien maiden kansalaisten katoaminen pohjoisilta rajanylityspisteiltä yhtä nopeasti kuin ne rajoille alun perin saapuivat – kuitenkin vasta sen

² Ote Alexander Stubbin twiitistä 23.11.2023 <https://twitter.com/alexstubb/status/1727538500914819183>

³ Laillista varasta epäillään pakolaisten salakuljetuksen järjestämisestä Suomeen <https://www.fontanka.ru/2016/02/26/fin26563/>

jälkeen, kun Suomen ylin poliittinen johto keskusteli asiasta kahdenvälisesti Venäjän kanssa. Syksyllä 2023 ilmiö saapui Suomen rajoille uudelleen. Modus operandi eli toimintamalli on sama, kuin aiemmin. Venäjän rajaviranomaiset ovat muuttaneet valvontatehtäviin liittyviä toimintamallejaan rajavyöhykkeellä, eikä Suomen rajoille pyrkivien matkustusasiakirjoja tarkasteta. Valvonnan sijaan ihmisiä ohjataan Suomen vastaiselle rajalle samalla tavalla kuin vuosina 2015-2016. Myös nyt rikolliset hyötyvät taloudellisesti kolmansien maan kansalaisten kuljettamisesta Moskovon ja Pietarin keskuksista kohti Suomen rajanylityspisteitä.

Mitä ilmeisimmin myös tällä kertaa toiminnalle on Venäjän poliittisen johdon hyväksyntä. Erona nykytilanteen ja vuosien 2015-2016 tapahtumille on se, että Suomella ja Venäjällä ei Ukrainan sodan johdosta ole enää poliittisia suhteita, eikä korkean tason kahdenvälisiä poliittisia neuvotteluja tapahtumien selvittämiseksi käydä. Venäjän valtiollisesti toteuttama välineellistetty maahantulo on johtanut Suomen koviin päätöksiin sulkea rajanylityspisteet Venäjän vastaisilla rajoilla. Tätä kirjoittaessa Suomen ja Venäjän välisten maarajojen rajanylityspisteiden sulku jatkui toistaiseksi. Näkemykseni mukaan epävakaus ja pelon lietsominen Suomen vastaisilla rajoilla sekä näihin toimiin kiinteästi liittyvä monipuolinen informaatiovaikuttaminen toteutetaan juuri nyt venäläisten viranomaisten ja rikollisten symbioosissa yli sata vuotta vanhoilla mielivallan opeilla.

4.2 Poliitiikan jatkamista toisin keinoin

Clausewitzin mukaan sota on valtiolle vain politiikan jatkamista toisin keinoin (Clausewitz 1998, 27). Valtioiden välisessä ulkopoliitikassa sodan ja rauhan välillä on kuitenkin myös erilaisia välivaiheita, joiden käsittelemiseksi valtiot voivat joutua kehittämään erilaisia keinoja. Laajamittainen vaikuttaminen, joka on näyttäytynyt syksystä 2023 alkaen välineellistettynä maahantulona Suomen ja Venäjän rajanylityspisteillä, voidaan näkemykseni mukaan katsoa olevan clausewitzilaisittain politiikan jatkamista muilla keinoin. Ilmiössä järjestäytynyt rikollisuus toimii aktiivisena ei-valtiollisena toimijana ja Venäjän valitseman politiikan välineenä. Samalla kolmansien maan kansalaiset on välineellistetty Venäjän toimesta Suomeen saapuviksi turvapaikanhakijoiksi, jotka kansainvälisten sopimusten mukaan on Suomessa otettava turvapaikanhakijoina vastaan. Raja-alueella työskentelevät viranomaiset ovat muuttaneet valvontatoimiaan, joka suosii rikollisia, jotka hyötyvät rajalle pyrkivistä ihmisistä. Virallisen Venäjän ja venäläistaustaisen ammattirikollisuuden yhteys on näyttää olevan syvä. Järjestäytynyt rikollisuus on osoittanut tehokkuutensa politiikan välineenä, ja valtio käyttää sitä herkeämättä opportunistisesti hyväkseen.

4.2.1 Symbioosin virallinen kiistäminen

Virallisesti Venäjä ei tunnusta valtion ja rikollisuuden yhteyttä. Se ei tunnusta myöskään laaja-alaista vaikuttamista, rikollisuuden käyttämistä politiikan välineenä tai mielivallan hyödyntämistä. Sodankäynnin yhteydessä se ei tunnusta siviilien murhia, raiskauksia tai pahoinpitelyjä. Miksi? Yhden näkökulman johdonmukaisen kiistämisen taustaksi saa tarkastelemalla asiaa venäläisen sodankäynnin strategian näkökulmasta. Sen mukaan laittomuuksien kiistäminen, rikollisten tekojen peittely ja erityisesti hämmennyksen tavoittelu kuuluvat venäläiseen sodankäynnin doktriiniin, ja näitä toimia kutsutaan venäjän kielen käsitteellä maskirovka [маскировка]. Maskirovka tarkoittaa venäjän kielessä peittämistä tai naamioimista ja sanan etymologia johtaa 1800-luvun Venäjälle. Venäjän sotataidon oppina maskirovka kattaa laajan joukon vastustajan harhauttavia menetelmiä, kuten peittelyä, hämäämistä ja kiistämistä sekä disinformaatiota. Sotatieteissä maskirovkaa käsitellään kolmella tasolla. 1) Strategisella tasolla, joka käsittää yleisesti politiikan ja informaationsodankäynnin, 2) operatiivisella tasolla, jossa harhautus liittyy yleensä joukkojen laadun, määrän ja suuntautumisen salaamiseen ja 3) taktisella tasolla, jossa harhautus liittyy yleensä varusteita käyttävän joukon, välineen tai yksittäisen sotilaan paljastumisen estämiseen. (North 2013.)

Venäjä on maskirovkan ansiosta onnistunut aiheuttamaan hämmennystä ja epätietoisuutta vastustajassaan, joka on antanut sille monenlaisia etuja ja aikaa toimia. Esimerkiksi vuonna 2014 Krimin laittoman valtaamisen liittyvässä operaatiossa Venäjä käytti erikoisjoukkojaan, jotka toimivat ilman näkyviä tunnuksia. Tunnuksien puuttuessa Venäjä kiisti jyrkästi olevansa laittoman valtaamisen ja konfliktin osapuoli. Toimintaa sekoitti entisestään erikoisjoukkojen yhteistyö moottoripyöräjengi Yön Susien kanssa, jolla oli tärkeä rooli Krimin valtauksessa. Se avusti erikoisjoukkoja tiedustelutiedon keräämisessä, propagandan levittämisessä, tiesulkujen pystyttämisessä sekä paikallisten viranomaisten pelottelussa (Lauder 2018). Maskirovkan mahdollistaman hämmennyksen takia Venäjä sai aikaa toimilleen Krimin niemimaan hallinnollisten rakennusten valtaamisessa, poliittisten vastustajien eliminoinnissa ja joukkojensa liikuttelussa.

Myöhemmin Venäjä myös johdonmukaisesti kiisti vuosia käyvänsä minkäänlaisia sotatoimia Itä-Ukrainassa. Vuosina 2014-2022 kiistäminen olikin tehokas tapa vaikuttaa kansainväliseen yleisöön, koska Itä-Ukrainan tapahtumia oli Venäjän jatkuvan kiistämisen johdosta vaikea mieltää sotatoimiksi. Narratiivi Ukrainan sisällissodasta upposi monelle ja maskirovka onnistui. Maskirovkalta ominaiset hämäys, kiisto ja epätietoisuus toimivat siten tehokkaasti. Vasta 24.2.2022 Venäjän

Ukrainassa aloittaman avoimen hyökkäyksen jälkeen tapahtumat on mielletty laittomaksi hyökkäykseksi ja sodankäynniksi.

4.3 Valtion ja rikollisuuden symbioosista muodostunut instituutio

1900-luvun alun vuosikymmeninä Lenin ja bolsevikkihallinto loivat Kommunistisen internationaalin, jonka tavoitteena oli luoda kansainvälinen yhteistyöjärjestö kukistamaan ”kansainvälinen porvaristo”. Se oli eräänlainen työväenluokan nimissä tehty venäläinen vientituote maailmalle, jonka avulla pyrittiin kommunismin aatteen levittämisen lisäksi vaikuttamaan myös lännen yhtenäisyyteen. Kominternin perinteistä on kehittynyt nykyaikainen Venäjän hyväksi toimiva instituutio, joka näyttäytyy Venäjän nykyhallinnon ja rikollisuuden symbioosina. Valtion ja rikollisuuden välisen yhteyden muodostumista voidaan selittää sosiaalisen konstruktivismin näkökulmista, jota ylläpitävät ja kehittävät mielivallan kaltaiset neuvostoaikaiset perinteet. Rikollisuuden ja viranomaisten harmonian jatkuva kehittyminen luovat instituutiolle uutta sosiaalista todellisuutta. Pitkälle kehittyneen ja vaikeasti tunnistettavan instituution avulla Venäjä pyrkii vaikuttamaan oikeusvaltioihin ja demokratioihin sekä niiden ratkaisuihin ja päätöksiin silloin, kun muut keinot eivät ole tarpeeksi tehokkaita. Valtio hyödyntää rikollisuutta omien intressiensä toteuttamiseksi.

Kommunistisen internationaalin perinteistä kehittyneen rikollisen internationaalin paljastamiseksi, sen torjumiseksi ja muuttamiseksi tehottomaksi on demokratioiden pystyttävä kehittämään omaa resilienssiä jatkuvasti. Yhteiskunnallisen resilienssin lisäksi demokratioilta edellytetään jatkossa jatkuvaa osaamisen ja torjuntatoimien kehittämistä; sitä on opittava tunnistamaan ja sen toimintaa paljastamaan. Instituution olemassa olemisen ja kehittymisen tiedostaminen on tärkeää monella yhteiskunnan tasolla. Ei riitä, että vain viranomaistoiminta tiedostaa sen olemassaolon. On tärkeää, että siitä tiedetään rahoitusalalla, liike-elämässä, journalismissa ja monialaisessa tutkimuksessa. Laaja-alaisen osaaminen johdosta pystymme parhaalla tavalla tukemaan päätöksentekijöitämme sen torjumiseksi.

Osaamisen laajentamiseksi ja ilmiön tiedostamisen edistämiseksi analysoin seuraavassa luvussa instituution olemassaolosta nykyajassa ja ajankohtaisessa pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Analyysin avulla oli tarkoitus avata ymmärrettävästi laajaa ja monimutkaista rikostapausta, jonka voidaan katsoa paljastaneen nykyaikaisen version valtion ja rikollisuuden symbioosista. Tapausesimerkissä Venäjä on hyödyntänyt pakotteiden alaisen sotilasteknologian ja kaksikäyttötuotteiden hankinnassa instituutiotaan, jonka toimeenpanijoina ovat valtion puolesta toimivat, merkittävässä liike-

elämän asemassa olevat venäläiset ja heidän kansainvälinen liiketoimintansa. Yhdysvaltain viranomaisten paljastama rikoskokonaisuus osoittaa, että tehokkaiden Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertäminen vaatii kansainvälisen liiketoiminnan verkostoja, ammattirikollisen moraalialueita, järjestäytyneen rikollisuuden keinoja ja syvää lojaaliutta kotimaansa poliittiselle johdolle.

5 Rikollisliikemiehiä ja ammattimaisia avustajia

Yhdysvaltain liittovaltion oikeudessa on 19.10.2022 nostettu laajat syytteet viittä Venäjän kansalaista ja kahta Venezuelan kansalaista vastaan rikosasiassa, joka koskee Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämistä⁴. Syytettyjen väitetään 1) hankkineen Yhdysvalloista sotilasteknologiaa ja kaksikäyttötuotteita, ja välittäneen hankinnat myöhemmin venäläisille pakotteiden alaisille yhtiöille, 2) ostaneen pakotteiden alaista öljyä Venezuelasta, väärentäneen hankintaan liittyviä asiakirjoja yhdysvaltalaisille rahoitusyhtiöille ja manipuloineen öljyä kuljettaneiden tankkereiden GPS-yhteyksiä. GPS-yhteyksien manipuloinnin avulla heidän väitetään häivyttäneen öljyn alkuperää, sen kuljetusreittiä ja ostajina toimineita venäläisiä ja kiinalaisia valtionyhtiöitä. Näiden lisäksi syytettyjen väitetään 3) syyllistyneen rahanpesuun rikollisella tavalla saadun hyödyn alkuperän peittelemisessä. Rikollisen liiketoiminnan yhteydessä kerätyn kymmenien miljoonien dollarien arvoisen, käteisestä rahasta ja kryptovaluutasta koostuneen, rikoshyödyn rahanpesussa on hyödynnetty monimutkaisia yritysrakenteita, pöytälaatikkoyhtiöitä ja veroparatiiseja. (USDC 2022.)

Syytettyjen epäillään toimillaan onnistuneen kiertämään Venäjälle asetettuja pakotteita hankkimalla ja välittämällä pakotteiden alaisia tuotteita Venäjän sotilasteollisuudelle. Venäjän armeijan väitetään myöhemmin käyttäneen syytettyjen hankkimaa sotilasteknologiaa Ukrainan sodassa. Syytettyjen Yhdysvalloista hankkimia komponentteja on takavarikoitu venäläisistä asejärjestelmistä taistelukentiltä Ukrainassa. Tapauksen selvittämiseksi Yhdysvaltain oikeusministeriö kertoi tehneensä laajaa kansainvälistä viranomaisyhteistyötä. (Ibid.)

5.1 Pakotteiden alaisten tuotteiden hankintaa ja rahanpesua

Rikoskokonaisuuden laajuuden ja sen aineiston suuren määrän takia olen päätenyt tutkimuksessani analysoimaan tapausta ja siihen liittyviä toimijoita kahdessa osassa. Ensimmäisessä vaiheessa analyysiä tarkastelen a) kahta venäläistä pääepäiltyä, b) heidän omistamiaan yhtiöitä sekä yhteisesti omistamaa saksalaista yhtiötä, joita on hyödynnetty rikosten toteuttamisessa sekä c) väitetyjä varsinaisia rikollisia toimia pakotteiden kiertämiseksi. Toisessa vaiheessa ja tämän luvun loppuosassa

⁴ Viisi venäläistä ja kaksi öljykauppiasta syytettynä maailmanlaajuisesta pakotteiden kiertämisestä ja rahanpesusta. USDJ (2022).

analysoin viiden muun syytetyn roolia rikollisen toiminnan avustajina. Venäläisten liikemiesten ja näiden yhtiöiden, pakotteiden kiertämisen ja niiden toteuttamisessa tukeneiden avustajien lisäksi analysoin tässä luvussa myös syytteiden julkistamisen jälkeisiä tapahtumia, joissa toinen venäläisistä liikemiehistä onnistui ennen Yhdysvaltoihin luovutusta pakenemaan Venäjälle. Näistä näkökulmista yritin löytää vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan, jossa pohdin valtion ja rikollisuuden kytkeytymistä toisiinsa, tämän yhteyden esille tuloa Ukrainan sodan takia asetettujen pakotteiden kiertämisen kontekstissa sekä sitä, millä tavalla Venäjä pyrkii toiminnassaan hyödyntämään rikollisuutta, sen eri toimijoita ja toimintamalleja.

Yhdysvaltain viranomaisten paljastaman rikostapauksen pääepäillyiksi on syytekuvauksessa nimetty kaksi venäläistä liikemiestä. Ensimmäinen pääsyytetty on Saksassa ja Arabiemiraateissa asuva liikemies A. Liikemies A on Dubaissa toimivan yhtiön omistaja. Sen lisäksi liikemies A on toiminut vuodesta 2015 lähtien osaomistajana ja toimitusjohtajana saksalaisessa yhtiössä. Aikaisemmin liikemies A on toiminut myös erään venäläisen merkittävän alumiiniyrityksen hankintapäällikkönä. Toinen pääsyytetty on Venäjällä asuva liikemies B. Liikemies B on Venäjällä Siperiassa toimivan hiilikaivosyhtiö omistaja. Hänellä on lisäksi johtava asema Venäjän valtion omistaman öljyjättiyrityksen tytäryhtiössä sekä useita muita omistusosuuksia eri venäläisyhtiöissä. Näiden lisäksi liikemies B on liikemies A:n ohella toinen saksalaisen yhtiön omistaja. (USDC 2022.)

Yhdysvaltain viranomaisten paljastamassa rikosasiassa on syytekirjelmän mukaan hämätty niin sotilasteknologian ja kaksikäyttötuotteiden kauppiaita, viranomaisia ja rahoitusyhtiöitä Yhdysvalloissa hyödyntämällä liikemies A:n ja liikemies B:n omistamaa saksalaista yhtiötä. Yhtiö, josta liikemies A ja liikemies B omistavat molemmat 50%, on Saksassa sijaitseva yksityinen teollisuuslaitteiden ja hyödykkeiden kaupan erikoistunut yritys. Vuoteen 2022 asti se on ollut luotettavan, laillisen ja vakavaraisen kansainvälistä liiketoimintaa harjoittavan yhtiön maineessa. Fyysisesti Saksassa sijainneen yrityksensä toimintaa hyväksikäyttämällä liikemies A:n ja liikemies B:n väitetään hankkineen yhdysvaltalaisilta valmistajilta korkeaa sotilasteknologiaa ja kaksikäyttötuotteita, jotka ovat Venäjä-vientiin tarkoitettuina pakotteiden alaisia vientituotteita. Saksalaisen yhtiön avulla liikemies A ja liikemies B ovat kuitenkin saaneet hankittua Yhdysvalloista teknologiaa, kuten mikrosiruja, joita voidaan käyttää esimerkiksi hävittäjälentokoneissa, älykkäissä ja kehittyneissä asejärjestelmissä sekä tutkissa, satelliiteissa ja muissa sotilassovelluksissa. Saksalaisen yhtiön nimissä ostettuja yhdysvaltalaisyritysten myymiä komponentteja on sittemmin löydetty takavarikoiduista venäläisistä asejärjestelmistä Ukrainan sodassa. (Ibid.)

Syytekirjelmän mukaan liikemies A:n ja liikemies B:n omistamaa saksalaista yritystä on hyödynnetty sotilas- ja kaksikäyttöteknologian hankintojen lisäksi myös venezuelalaisen pakotteiden alaisen öljyn ostamisessa ja salakuljettamisessa. Syytettyjen epäillään hankkineen saksalaisen yhtiön nimissä USA:n pakotelistaamaa Venezuelan öljyä satojen miljoonien dollarien arvosta. Syytteiden mukaan öljyä on liikemies A:n ja liikemies B:n toimesta ostettu käteiskaupan lisäksi rahoituksella, jota on hankittu yhdysvaltalaisilta rahoitusyhtiöiltä. Rahoitusyhtiöitä on erehdytetty rahoittamaan öljyhankintoja väärennetyjen asiakirjojen ja pöytälaatikkoyhtiöiden avulla. Venezuelan valtio-omisteiselta yhtiöltä ostettu öljy on lastattu tankkereihin, kuljetettu meriteitse GPS-signaalia manipuloimalla venäläisille ja kiinalaisille valtio-omisteisia yhtiöille. Viranomaisten mukaan manipuloinnin tavoitteena on ollut häivyttää öljyn alkuperää sekä salata sen kuljetusreitit loppukäyttäjille. Syytekirjelmän mukaan liikemies A on keskustellut sähköpostitse suoraan pakoteöljylastissa olevan aluksen henkilökunnan kanssa ja sopinut ajoitetusta laivan GPS-yhteyksien sulkemisesta, jotta öljyn alkuperää ja kuljetusreittiä voitaisiin hämätä viranomaisilta. (Ibid.)

Syytekirjelmän mukaan liikemies A ja liikemies B ovat saksalaisen peiteyhtiön avulla hankkineet ja salakuljettaneet satoja miljoonia barreleja pakotteiden alaista öljyä Venezuelasta venäläisille ja kiinalaisille ostajille. Yksi ostajista on venäläinen alumiiniyhtiö, ja toinen kiinalainen ostaja on puolestaan valtio-omisteinen öljyn- ja kaasun jalostuksen suuryhtiö.

Syytteiden mukaan liikemies A:n ja liikemies B:n epäillään käyttäneen hyödykseen monimutkaisia yritysjärjestelyjä, pöytälaatikkoyhtiöitä, käteiskauppaa, kryptovaluuttaa ja kansainvälisiä pankkitilejä myös rahanpesussa, jossa on häivytetty rikollisella toiminnalla hankittua omaisuutta. Heidän epäillään peittäneen laittomasti hankittuja varoja ja häivyttämään niiden alkuperää hyödyntämällä tilitoimistoja, erilaisia maksutapoja ja veroparatiiseja. (Ibid.)

Kuva 1. Tapauksen Modus Operandi.

Syytettyjen epäillään esitutkintaviranomaisten mukaan käyttäneen laittomien toimien maksuissa Yhdysvaltojen dollareita, jotka on ohjattu yhdysvaltalaisen rahoituslaitosten ja pankkitilien kautta.

Liiketoimien peittelemiseksi syytettyjen epäillään käyttäneen pöytälaatikkoyrityksiä, väärennettyjä asiakirjoja ja pankkitilejä, joiden avulla yhdysvaltalaiset pankit on saatu käsittelemään kymmeniä miljoonia dollareita Yhdysvaltain asettamien pakotteiden ja muiden rikoslakien vastaisesti. Toiminnassa epäillään käytetyn käteisen rahan liikuttelussa myös kuriireja niin Venäjällä kuin Latinalaisessa Amerikassa. Tämän lisäksi kryptovaluuttaa epäillään liikutellun miljoonien dollarien arvosta rahanpesun mahdollistamiseksi. (Ibid.)

Yhdysvaltain viranomaisten paljastama laaja ja kansainvälinen rikostapaus Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämiseksi toi esille viitteitä ammattirikollisuuden ja rikollisten toimintamallien hyödyntämisestä pakotteiden kiertämisessä, rahanpesussa sekä venäläistoimijoiden yhteistyöstä muiden pakotteiden alaisten maiden, kuten Venezuelan, kanssa. Venäläisten ostaman venezuelalaisen pakotteiden alaisen öljyn salakuljettaminen ja sen alkuperän, kuljetusreitit ja ostajatietojen häivyttäminen öljytankkerin GPS-yhteyksiä manipuloimalla toi esille viitteitä, joiden mukaan pakotteiden kiertämisessä vaihdetaan tietoja ja parhaita käytänteitä pakotteiden kohteena olevien maiden ja niiden hyväksi toimivien tahojen välillä.

5.2 Pakotteet yhdistävät eristettyjä valtioita

International Institute for Strategic Studies (IISS) julkaisen raportin mukaan vuoden 2022 ensimmäisellä puoliskolla asetetut taloudelliset pakotteet loivat ankarat rajoitteet Venäjän taloudelle ja rahoitussektorille. Kiristyneiden pakotteiden takia Venäjä joutui ulkopolitiikassaan lähentymään aktiivisesti sellaisia maita, joilla on aikaisempien vuosien tai vuosikymmenien kokemus pakotteista ja niiden kiertämisestä. Kuuban, Iranin, Pohjois-Korean, Syyrian tai Venezuelan kaltaiset maat olivat jo pitkään joutuneet kehittämään toimintamalleja niille asetettujen talouspakotteiden kiertämiseksi. Venäjälle helmikuun 2022 täyshyökkäyksen jälkeen kohdistettujen massiivisten lisäpakotteiden takia maa on joutunut opettelemaan ja jäljittelemään tällaisten maiden kehittämiä toimintamalleja pakotteiden kiertämisessä. Opittujen mallien soveltaminen käytännössä on näyttäytynyt esimerkiksi merenkulun ja pankkitoiminnan harjoittamisena osittain epävirallisten ja laittomien hankintaverkostojen kautta. IISS:n mukaan pakotteiden kiertämiseksi Venäjä pyrkii siten jatkuvasti oppimaan uusia menetelmiä muilta kansainvälisesti eristetyiltä valtioilta sekä hyötymään näiden kanssa syntyvistä markkinamahdollisuuksista. Iran, Pohjois-Korea, Syyria ja Venezuela ovat samanaikaisesti hyvin kiinnostuneita mahdollisuuksista Venäjän kanssa käytävästä yhteistyöstä hyötyäkseen sen laajoista markkinoista. (IISS 2022.)

IISS:n mukaan Venäjä - kehittääkseen keinoja pakotteiden kiertämisessä - on ottanut oppia Iranilta meriteitse tapahtuvassa öljyn rahtiliikenteen kauppasaarron purkamisessa. Vuosituhannen vaihteen jälkeen Iranille asetettiin länsimaiden toimesta hiilivedyn vientiin liittyviä pakotteita sen käynnistämisen ydinohjelman takia. Pakotteiden kiertämiseksi iranilaisalukset alkoivat hämätä länsimaita siirtämällä kuljetuksen aikana rahtia laivasta toiseen, hyödyntämällä alusten seurantajärjestelmien tilapäisiä käyttökatkoja ja manipuloimalla laivojen reittisuunnitelmia valvomisen vaikeuttamiseksi. Näitä toimenpiteitä se yhdisti vielä rahtilaivastojensa monimutkaisiin omistussuhteisiin sekä hyödyntämällä Panaman tai Sierra Leonen lipun alla kulkevia aluksia, joiden aluevesillä on vain vähän valvontaa. Ennen Venäjää Venezuela kopioi monia Iranin kehittelemiä tekniikoita rahtiliikenteessä 2010-luvulla muuntamalla esimerkiksi raakaöljynsä malesialaiseksi tai singaporelaiseksi sekoitukseksi, kun presidentti Maduron hallintoon kohdistettiin kansainvälisiä pakotteita. (Ibid.) Myös Financial Times uutisoi helmikuussa 2023, että Venäjä kiertää sille asetettuja öljypakotteita Iranin ”haamulaivastolla”. Haamulaivoiksi kutsutaan sellaisia säiliöaluksia, joiden todelliset omistussuhteet on piilotettu ja laivojen meriliikennetietoja on manipuloitu. FT

-lehden mukaan iranilaista raakaöljyä kuljettaneet säiliöalukset ovat alkaneet kuljettaa venäläistä raakaöljyä, johon Venäjä houkuttelee laivojen omistajia ja operaattoreita maksamalla 50-100% suurempia korvauksia. Juuri vastaavilla aluksilla on pystytty lehden mukaan kiertämään aiemmin Iranin ja Venezuelan öljypakotteita⁵.

Venäjän on raportoitu kiertäneen sille asetettuja pakotteita myös vaihtokaupan avulla jo vuosia. Esimerkiksi Krimin valtaamisen jälkeen asetettujen pakotteiden takia Venäjä alkoi suoran myynnin sijasta vaihtaa Krimin viljaa syyrialaiseen oliiviöljyyn ja vihanneksiin, joita sillä oli muuten vaikeuksia saada hankittua. Vuodesta 2022 Venäjä ja Iran ovat keskustelleet venäläisen teräksen, mineraalien ja maataloustuotteiden vaihtokaupasta iranilaisiin autonosiin (Ibid.)

Voisiko pakotteiden lisääntyminen samaan aikaan lisätä pakotteiden kohteiksi joutuneiden valtiollisten toimijoiden kääntymistä entistä enemmän järjestäytyneen rikollisuuden rakenteiden ja toimintatapojen puoleen? (Journalisti 2023.)

⁵ Iranin haamulaivasto vaihtoi venäläiseen öljyyn <https://www.ft.com/content/955389bf-d01b-4acb-bd15-b764425a8a18>

Näin pohti tutkimuksessa haastattelemani journalisti arvioidessaan pakotteiden kiertämiseen liittyvää kehitystä. Analysoin haastatteluja tarkemmin kuudennessa luvussa. Toimittajan pohdinta osui mielestäni naulan kantaan pohdittaessa pakotteiden yhdistävän niiden kohteiksi joutuneita maita. Kansainvälisesti eristetyiltä mailta oppimalla, näiden kanssa yhteistyötä tiivistämällä ja uusia kiertomenetelmiä kehittämällä Venäjä pyrkii juuri nyt selviytymään sille asetetuista pakotteista. Samalla toimet vievät Venäjää oikeusvaltionäkökulmasta huonosta vielä huonompaa kehitystä kohti, jossa laeista ja kansainvälisistä sopimuksista ei enää piitata. Kierrettä on vaikea katkaista.

Helmikuussa 2022 alkaneen Venäjän täysmittaisen Ukrainaankin hyökkäämisen jälkeen venäläistä öljyä kuljettaneita aluksia onkin alkanut kadota aluksia seuraavasta kansainvälisestä merenkulkujärjestelmästä ja ilman ilmoitettua määränpäättä purjehtivien öljytankkerien määrä on kasvanut. Venäläisiä aluksia on myös alkanut liikkua Marshall-saarten tai Saint Kiddy & Nevisin lippujen alla. Rahtiliikenteen raaka-aineiden ja mineraalien alkuperää pyritään myös salaamaan sekoittamalla ja nimeämällä sen alkuperä uudelleen. Krimiltä ja Itä-Ukrainasta anastettua viljaa kuljetetaan sekoitettavaksi pieniin venäläisiin satamiin Rostovissa ja Taganrogissa tai Itä-Ukrainan miehittyjen alueiden kaivosten hiili siirretään venäläisiin kaivoksiin. Näiden toimien jälkeen elintarvikkeita ja mineraaleja myydään maailmalle venäläisenä tuotteena (IISS 2022; HS 2022; Arutunyan & Galeotti 2022.)

IISS:n mukaan Venäjällä on mahdollisuus myös hyödyntää energiaressurssejaan kryptovaluuttojen louhimisessa. Yhdysvaltojen viranomaiset ovat seuranneet Venäjän kryptovaluuttojen käyttöä, ja sen mukaan 24.2.2022 alkaneen hyökkäyksen jälkeen Bitcoinin kauppa Venäjän ruplissa on lisääntynyt. Vaikka kryptovaluuttamarkkinat ovat liian pienet ja epävakaa ratkaisemaan Venäjän talouden suuria ongelmia, se soveltuu hyvin pienten rahasummien siirtämiseen, jolla voidaan korvata perinteisiä pakotteiden katkaisemia pääomalähteitä. Huhtikuussa 2022 Yhdysvaltojen valtiovarainministeriö sanktioi useita kryptovaluuttaan liittyviä venäläisiä yrityksiä ja pörssiä, jotka liittyvät kryptovaluuttaan ja tietoverkkorikollisuuteen (IISS 2022.)

IISS:n mukaan Iranin, Pohjois-Korean ja Venezuelan on jo pitkään arvioitu pesevän rahaa käyttämällä kryptovaluuttoja sekä hyödyntämällä pöytälaatikkoyhtiöiden verkostoja, kyberrikollisia, pankkeja ja rahoituslaitoksia. Tutkimuksen tapausesimerkissä esitettyjen syytteiden valossa Venäjä-vastaisia pakotteita epäillään kierrettävän kovin samankaltaisilla keinoilla, joita Iran, Pohjois-Korea tai Venezuela ovat hyödyntäneet jo aiemmin.

5.3 Pidätys, kotiaaresti ja pako Venäjälle

Tässä luvussa olen analysoinut tapausesimerkkiä ja tuonut esille venäläisten liikemiesten toimintamalleja sotilasteknologian ja kaksikäyttötuotteiden hankkimisessa, pakotteiden alaisen öljyn hankkimisessa ja rahanpesussa. Liikemiesten syytetään hyödyntäneen pakotteiden kiertämisessä peiteyhtiöitä, asiakirjaväärentämisää, pöytälaatikkoyhtiöiden verkostoja ja veroparatiiseja – siis toimintamalleja, joita perinteisesti tunnustetaan lainvalvontaviranomaisten työssä järjestäytyneen rikollisuuden toteuttaman talousrikollisuuden paljastamisessa. Sen lisäksi vaikuttaa siltä, että venäläisten liikemiesten toiminnassa on viitteitä siitä, että Venäjä on kiinnostunut toimimaan yhteistyössä pakotteiden kohteiksi joutuneiden valtioiden tai heidän puolestaan toimivien kanssa yhteistyössä ja oppimaan pakotteiden kiertämisestä toisiltaan. Pakotteet yhdistävät pakotteiden kohteiksi joutuneita maita. Olen siten saanut vastauksia tutkimusongelmaani, jossa pohdin miten valtio ja rikollisuus kytkeytyvät toisiinsa, miten tämä yhteys tulee esille Ukrainan sodan takia asetettujen pakotteiden kiertämisessä sekä sitä, miten Venäjä pyrkii toiminnassaan hyödyntämään rikollisuutta, sen eri toimijoita ja toimintamalleja.

Edellä esittämäni konkretia rikollisuuden ja valtion yhteydestä tulivat esille pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Yhteys tuli kuitenkin entistä konkreettisemmin esille vielä sen jälkeen, kun viranomaiset alkoivat tehdä kansainvälisiä pidätyksiä tapauksen tutkinnassa. Pääepäilyistä liikemies A jäi kiinni ja pidätettiin syksyllä 2022 Saksan viranomaisten toimesta, jossa tämä odottaa vangittuna tuomioistuimen päätöstä luovutuksesta Yhdysvaltoihin. Toinen pääepäilty liikemies B jäi kiinni lokakuussa 2022 Italiassa, jonka jälkeen Yhdysvaltain viranomaiset vaativat liikemies B:n välitöntä luovuttamista Yhdysvaltoihin. Vangitsemisen sijasta italialainen tuomioistuin määräsi tämän kuitenkin takuuta vastaan kotiaarestiin, jossa liikemies B:n tuli odottaa lopullista tuomioistuimen päätöstä siitä, luovutettaisiinko häntä Yhdysvaltoihin vai ei.

Kotiaarestipäätöksen jälkeen alkoi kuitenkin tapahtua erikoisia. Ensin joulukuussa 2022 yllättäen myös Venäjän viranomaiset vaativat liikemies B:n luovuttamista välittömästi Venäjälle. Venäjän viranomaiset perustelivat vaatimusta Venäjällä avatusta rahanpesuepäilyyn perustuvasta rikosepäilystä, jonka epäilty oli Venäjän kansalainen. Italian viranomaiset joutuivat nyt käsittelemään liikemies B:n luovutusta niin Yhdysvaltojen kuin Venäjän vaatimuksista, ja puntaroida, kummalla maalla oli painavimmat perustelut luovutukselle. Maaliskuussa 2023 milanolainen tuomioistuin Italiassa teki päätöksen, jonka mukaan kotiaarestissa ollut liikemies B luovutettaisiin Yhdysvaltoihin. Kaksi päivää tuomioistuimen päätöksen jälkeen kotiaarestissa ollut liikemies B pakeni Italiasta.

Liikemies B:n pakoa selvitettäessä on käynyt ilmi seikkoja, joiden mukaan balkanilaisen järjestäytyneen rikollisuuden jäseniä oli rekrytoitu avustamaan liikemies B:n pakenemisessa Italiasta Venäjälle. Yhdysvaltojen viranomaisten mukaan liikemies B pakeni välittömästi italialaisen tuomioistuinten antaman luovutuspäätöksen jälkeen Balkanin alueelta olevien rikollisten avustamana Italiasta Slovenian, Kroatian ja Bosnia-Hertsegovinan kautta Serbiaan. Serbiasta liikemies B lensi Venäjälle Moskovaan. Liikemies B:n pakoon liittyvässä rikostutkinnassa on selvinnyt, että hänen vaimo maksoi rikollisille jo tammikuussa 2023 etumaksuna 10 000 euroa liikemies B:n paon valmistelusta. Ennen poistumistaan Serbiasta lentoteitse Venäjälle liikemies B maksoi paon onnistuneesta toteuttamisesta rikollisille vielä 40 000 euroa. (Zivanovic & Eckel 2024; USDJ 2023)

4.4.2023 Venäjän Siperiassa sijaitsevan aluepiirin virallinen media raportoi liikemies B:n ilmoittaneen sosiaalisessa mediassa vapautumisestaan;

Olen Venäjällä! Näiden erityisen dramaattisten päivien aikana minulla oli rinnallani vahvoja ja luotettavia ihmisiä. Kiitos heille! Italialainen oikeuslaitos, jonka puolueettomuuteen alun perin luotin, osoitti selvää poliittista puolueellisuutta. Valitettavasti se oli valmis 'taipumaan' Yhdysvaltain viranomaisten painostukseen. Nykyisessä kansainvälisessä tilanteessa, jossa 'pelataan ilman sääntöjä', paluuni kotimaahani, jopa tällä 'epätyypillisellä' tavalla, on voitto (Insider 2023.)

Liikemies B:n isä poliitikko C toimi syyskuusta 2018 huhtikuuhun 2023 Venäjän Siperiassa sijaitsevan aluepiirin kuvernöörinä. Poliitikko C esitti huhtikuussa 2023 julkisen kiitoksensa niille, jotka olivat avustaneet poikansa vapauttamisessa Italiasta Venäjälle. Julkiset erityiskiitoksensa hän osoitti vielä suoraan presidentti Putinille. Sen mukaan presidentti Putin ”ei ole vain valtion päämiehemme, vaan hänellä on iso ja avoin sydän” (Ibid). Poliitikko C tapasi presidentti Putinin henkilökohtaisesti huhtikuussa 2023, jonka jälkeen hän ilmoitti eroavansa kuvernöörin tehtävästä. Poliitikko C:n mukaan presidentti oli ehdottanut hänelle siirtymistä toisiin tehtäviin (Zivanovic & Eckel 2024.) Yhdysvaltojen oikeusministeriö on etsintäkuuluttanut liikemies B:n ja luvannut hänen kiinnijäämiseensä johtavasta vihjeestä seitsemän miljoonan dollarin palkkion. Venäjän viranomaisten Italialle esittämällä liikemies B:n luovutuspyynnöllä pyrittiin oletettavasti estämään hänen luovutuksensa Yhdysvaltoihin (Insider 2023).

5.4 Rikollisliikemiehet

Kuten luvussa neljä toin esille, Venäjän järjestäytyneen rikollisuuden kiistattomia johtajia vielä viime vuosikymmenille asti olivat lailliset varkaat. Heidän lisäksi alamaailmassa vaikutusvaltaa käyttivät alemman tason rikollisvaikuttajat sekä muut organisaation eri tasoilla toimivat ammattirikolliset, jotka kunnioittivat *varkaiden perinteitä*, *-koodia* ja sen *jargonia*. Nykyajan venäläisessä alamaailmassa ja vankiloissa vaikuttaa toki edelleen rikollisten perinteitä vaalivia avoimesti toimivia rikollisia, mutta he eivät näytä olevan enää ravintoketjun ylimmällä tasolla.

Tähän kehitykseen on vaikuttanut keskeisesti venäläisen vankilakulttuurin muuttuminen. Aiemmin rikolliset kohosivat johtaviin aseisiin nimenomaan vankiloissa kerättyjen meriittien, yhteyksien ja siellä vietettyjen vuosien ansiosta. Uralin valtiollisen yliopiston oikeustieteen dosentin Danil Sergejevin mukaan rikollisten toiminta on kuitenkin tältä osin muuttunut, ja se vaikuttaa koko alakulttuuriin. Sergejevin mukaan vankeusrangaistuksista noin neljäsosa koskee nykyään huumerikollisia. Sergejev katsoo, että entiset varkaiden perinteet käsitteineen ja sääntöineen ovat katoamassa, koska huumerikoksista tuomitut eivät ole juurikaan tekemisissä varkaiden yhteisöjen tai järjestäytyneen rikollisuuden kanssa.

He ovat yleensä tuomion saadessaan 20-35-vuotiaita, heillä on usein toisen asteen tai korkeakoulutason koulutus ja monesti vielä hyvä perhetausta. Huumerikoksista tuomitut toivovat voivansa suorittaa tuomionsa mahdollisimman nopeasti. Sen vuoksi alamaailman säännöt niihin kuuluvine laitoksen sisäisen järjestyksen kieltämisineen, vastakkainasetteluineen laitosten johdon kanssa tai omien asioiden hoitamisineen eivät heitä kiinnosta. Lopputuloksena on, että varkaiden perinne häviää vähitellen, kun rikolliset auktoriteetit menettävät pohjan, eli ihmiset, jotka rangaistuslaitokseen jouduttuaan pyrkivät tarraamaan heihin. (Lenta 2024)

Perinteisten rikollisjohtajien vaikutusvallan vähenemiseen liittyvää kehitystä on osaltaan edistänyt myös Venäjällä 1.4.2019 voimaan tullut rikoslain 210.1 artikla, jonka perusteella *rikollisessa hierarkiassa korkean aseman saavuttanut* voidaan tuomita 8-15 vuoden mittaiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Venäläiset tuomioistuimet ovat tulkinneet korkeassa asemassa rikollishierarkiassa pidettävän henkilöitä, joita kutsutaan fenjaksi käsitteellä laillinen varas (*vor v zakone*, вор в законе), *toimeksi saanut* (*položenets*, положенец) ja *tarkkailija* (*smotrjashi*, смотрящие). Vuoden 2023 puoleenväliin mennessä 44 rikollisjohtajaa oli tuomittu pitkiin vankeusrangaistukseen mainittuun lakiin perustuen. (Rapsi 2023.)

Nykyaikana ravintoketjun ylimpään kategoriaan venäläisten rikollisjohtajien keskuudessa ovat nousseet toimijat, joita kutsutaan fenjaksi käsitteellä *auktoriteetti* [avtoritet, авторитет]. Kehitystä on edistänyt venäläisen yhteiskunnan eri kerroksissa vaikuttava syvä korruptio. Uuden sukupolven rikollisjohtajina auktoriteetit pyrkivät näkyvän rikollisjohtajuuden sijaan sulautumaan osaksi yhteiskunnan eliittiä. Se ei kuitenkaan poissulje sitä, etteikö heillä olisi hyvin vahva asema myös alamaailmassa, mutta aiempina vuosikymmeninä kehittyneet rikollisjohtajien näkyvät signaalit, kuten tatuoinnit, varkaiden koodin seuraaminen tai julkinen rikollisen status on heitetty romukoppaan. Auktoriteetit ovat onnistuneet soluttautumaan liike-elämän näkyville paikoille, joiden johtotehtävissä he mielellään näyttäytyvät. Liike-elämän lisäksi auktoriteeteilla on vaikutusvaltaa ja yhteyksiä nyky-Venäjällä niin poliittisessa päätöksenteossa kuin viranomaistoiminnassa. He voivat toimia aluepolitiikassa, omistaa itse tai bulvaanien välityksellä yrityksiä tai kokonaisia konserneja tai toimia jopa pankkien johtoryhmissä. Auktoriteetilla voi olla merkittäviä kansallisia tai kansainvälisiä kumppaneita, joita se pystyy hyödyntämään vaikkapa rahanpesussa. Kansainvälisesti toimivia auktoriteetteja asuu Venäjän lisäksi ulkomailla, jonka lisäksi myös matkustavat jatkuvasti ympäri maailmaa. Sijainnistaan huolimatta he pystyvät kuitenkin johtamaan myös rikollista toimintaa. (Homenko 1997, 29; Galeotti 2019a, 3.)

Tunnistan tässä luvussa analysoimani rikostapauksen pääsyytetyt liikemies A:n ja liikemies B:n edellä kuvatuiksi auktoriteeteiksi. Galeottia lainaten kutsun heitä tässä tutkimuksessa *rikollisliikemiehiksi*. Kuten rikollisliikemiehiä yleisesti, myös liikemies A:ta ja liikemies B:tä on ollut erittäin vaikea tunnistaa rikollisiksi toimijoiksi johtuen heidän asemastaan osana yhteiskunnan eliittiä ja näyttäytymisestään liike-elämän johtajina. Liikemies A:lla ja liikemies B:llä on molemmilla yhteydet merkittäviin venäläisiin toimijoihin, vahvat asemat venäläisissä valtiollisissa yhtiöissä sekä omat ulkomaiset yhtiöt ja omistukset. Liikemies B onnistui pakenemaan italialaisen tuomioistuimen määräämästä kotiarestista hyödyntämällä Balkanin alueella toimivaa järjestäytynyttä rikollisuutta. Olipa liikemies B:n isä vielä paon toteutumiseen huhtikuuhun 2023 asti Venäjän Siperiassa sijaitsevan aluepiirin kuvernööri, jolla oli henkilökohtainen yhteys Venäjän presidenttiin. Nyky-Venäjällä kuvernööriä ei valita sattumalta, eikä perinteisen demokratian keinoin. Sen sijaan kuvernööri nimetään presidentinhallinnon toimesta ja hänen tehtävänä on toteuttaa nykyhallinnon politiikkaa alueella.

Ajoittain ikään kuin kiitoksena asemastaan ja kiinteistä yhteyksistä venäläisiin poliittisiin päätöksentekijöihin ja viranomaisiin joutuvat rikollisliikemiehet tarjoamaan palvelujaan Venäjän valtion hyväksi. Yhdysvaltain viranomaisten paljastamassa tapauksessa palveluksena Venäjän valtiolle on

liikemies A:n ja liikemies B:n toimesta sekä näiden yhteisomistuksessa olevan saksalaisen yhtiön avulla toteutettu Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämistä ja saatu hankittua sotilasteknologiaa ja kaksikäyttötuotteita Venäjän armeijan käyttöön. Pakotteiden kiertämiseksi rikollisliikemiehet tarvitsevat kuitenkin ammattitaitoisia avustajia. Tähän tehtävään liikemies A ja liikemies B hyödynsivät kolmea venäläistä ja kahta venezuelalaista henkilöä. Seuraavaksi keskityn analysoimaan heidän rooliaan ammattimaisina avustajina.

5.5 Ammattimaiset avustajat

Varesen mukaan kansainvälisesti toimiva järjestäytynyt rikollisuus turvautuu laittomasti hankitun varallisuutensa turvaamisessa, rahanpesussa ja tuoton kasvattamisessa erilaisiin rahoitusalan toimijoihin, joilla on osaamista monimutkaisten rahanpesutoimien toteuttamisessa (Varese 2017). Samoja toimijoita hyödyntää myös venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus. Rahoitusalan palveluja tarjoavilla ammattilaisilla on käytössään osaaminen pöytälaatikkoyritysten verkoston laittomiksi, välineet pankkitilien avaamiseksi ympäri maailmaa ja yhteydet veroparatiiseihin, joiden avulla rahanpesua voidaan harjoittaa ilman suurempaa kiinnijäämisriskiä. Rahoitusalan palveluja tarjoavat pystyvät myös sijoittamaan toimeksiantajansa varoja hyvin monipuolisesti. Sijoituskohteenä voi olla tuonti- ja vientialan yritykset, joiden laillinen liiketoiminta voi olla kuohuviinien hankinnasta pakastetuotteisiin, tietotekniikan tai luksustuotteiden välittämistä, taidekauppaa tai luonnonmineraaleihin, kuten kultaan, sijoittamista. Globalisaation ansiosta kansallisvaltioiden rajat eivät hidasta toimintaa, ja varat liikkuvat mannerten välillä sähköisesti hyvin nopeasti. Rikollisten hyväksi toimivat löyhän moraalien palveluntarjoajat pystyvät toimimaan myös isojen käteissummien sijoittamiseksi. (Ibid.)

Burlakovin & Shchepelkovin (2019) mukaan kansainvälisen rikollisuuden tapaan myös venäläistaustainen rikollisuus pyrkii toimimaan entistä enemmän osana laillista liiketoimintaa. Tätä varten rikolliset toimijat tarvitsevat kuitenkin erityisiä avustajia. Varesen mukaan venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden hyväksi toimivat avustajat perustavat pöytälaatikkoyhtiöitä, jotka ovat olemassa pelkästään paperilla. Yhtiöt ovat oikeushenkilöitä, jotka voivat solmia sopimuksia, omistaa varoja ja avata pankkitilejä. Oikeushenkilöiden nimissä laaditut väärennetyt asiakirjat tuovat virallisuutta ja ammattimaisuutta toimintoihin, jotka yksilöiden tekeminä voisivat herättää epäilyksiä. Monimutkaisuutta ja sitä myötä kynnystä tarkastaa asioista syvemmin tuovat ulkomaiset yritykset, jotka voivat olla paperille toisen yrityksen omistuksessa ja lopullinen edunsaaja asua lainkäyttöalueella, joka ei edellytä minkäänlaisen luonnollisen henkilön olemassaoloa. Näin yrityksen johtajana

ja sihteerinä voi toimia kokonaan toinen yritys. Varesen mukaan venäläisissä alamaailman nettifoorumeissa voi jopa ostaa palveluja, jotka tarjoavat yritystilejä rahanpesua kaipaaville, ja tällaiset tilit sijaitsevat usein Yhdysvalloissa, Saksassa ja Iso-Britanniassa (Varese 2017, 148-156.)

Yhdysvaltain viranomaisten paljastamassa rikostapauksessa syytteitä on nostettu kahden pääsyytetyn ohella myös kolmea venäläistä ja kahta venezuelalaista vastaan. Syytekirjelmän mukaan heitä koskevat syytteet koskivat tukitoimia pääsyytettyjen omistaman yhtiön nimissä tehdyissä hankinnoissa, joiden kirjallinen työ vaati erityistä osaamista. Syytteiden mukaan sotilasteknologiaa ja kaksikäyttötuotteita saatiin hankittua yhdysvaltalaisilta yrityksiltä antamalla myyjille vääriä tietoja hankintojen tosiasiallisesta käyttötarkoituksesta. Pakotteiden alaista öljyä ostettiin käteisen lisäksi myös yhdysvaltalaisten rahoitusyhtiöiden rahoittamana, joilta rahoitusta saatiin väärentämällä rahoitushakemuksia. Lisäksi rahanpesua toteutettiin avustajien nimissä olevien pöytälaatikkoyhtiöiden avulla. Tapaukseen liittyvät Venäjän kansalaiset olivat työsuhteessa päätekijöiden omistamassa saksalaisessa yhtiössä. Venezuelan kansalaiset puolestaan toimivat venezuelalaisen valtio-omisteisen öljy-yhtiön palveluksessa, joiden heidän syytetään peitelleen öljyn vientiin liittyviä liiketoimiaan käyttämällä käteiskauppaa ja liikuttelemalla rahavaroja peiteyhtiöiden verkostojen ja lukuisten kansainvälisten pankkitilien kautta. (USDC 2022.)

Viranomaisten paljastamaa pakotteiden kiertämiseen liittyvää rikostapausta analysoidessa huomioni kiinnittyi päätekijöiden lisäksi myös avustavassa roolissa olleisiin venäläisiin ja venezuelalaisiin. Näkemykseni mukaan heidän voidaan katsoa olevan Varesen kuvailemia ammattimaisia rahoitusalan palveluja tarjoavia. Osaamisellaan ja omalla toiminnallaan he ovat olleet mahdollistamassa pakotteiden alaisen teknologian hankintoja ja monimutkaisten talousrikosten suunnittelua ja toteuttamista. Löydettyäni yhtäläisyyksiä syytettyjen venäläisten ja venezuelalaisten avustajien sekä Varesen kuvailemien rahoitusalanpalveluja tarjoavien ammattilaisten välillä, päädyin etsimään taustatietoja löyhän moraalin omaavista kyseenalaisista rahoitusalan toimijoista. Selvisi, että OECD (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö) on jo vuonna 2021 kiinnittänyt jäsenmaidensa huomiota juuri tämänkaltaisten rahoitusalan palveluja tarjoavien toimijoiden tunnistamiseksi ja toimintaan puuttumiseksi osana harmaan talouden torjuntaa. OECD nimittää toimijoita *ammattimaisiksi avustajiksi* [eng. professional enablers] ja kehottaa jäsenmaita kehittämään erityisiä toimia vero- ja valkokaulusrikoksia mahdollistavien ammattilaisten toimien torjumiseksi. OECD:n mukaan jäsenmaiden tulisi erityisesti lisätä ponnistelujaan talousrikoksia ja veronkiertoa avustavien ammattimaisten avustajien tunnistamisessa, paljastamisessa ja näiden toiminnan estämisessä ja torjumisessa. Ammattimaiset avustajat voivat OECD:n mukaan olla esimerkiksi veroasiantuntijoita, lakimiehiä,

notaareja tai kirjanpitäjiä, joiden rooli on ratkaiseva erilaisten vero- ja talousrikosten peittelyssä, rikollisten henkilöllisyyden salaamisessa, erilaisten yritysjärjestelyjen ja pöytälaatikkoyhtiöiden perustamisessa sekä monimutkaisten juridisten rakenteiden kehittämisessä ja varojen siirtelyssä (OECD 2021.)

OECD:n kehotuksesta myös Suomen Verohallinto kansallisena vastuuviranomaisena on koonnut asiantuntijoista koostuvan poolin pohtimaan keinoja ammattimaisten avustajien toimien torjumiseksi. Verohallinnon mukaan vero- ja muiden talousrikosten taustalla olevat ammattimaiset avustajat mahdollistavat globaalisti merkittävimpiä vero- ja talousrikoksia. Verohallinnon mukaan valvontatoimien kohdentaminen juuri ammattimaisiin avustajiin olisi siten kustannustehokas tapa torjua vero- ja talousrikollisuutta. Ammattimaiset avustajat ovat Verohallinnon mukaan tyypillisesti koulutettuja ammattilaisia, jotka neuvovat verojen välttelyä piilottamalla tuloja ja hämärtämällä varojen todellista omistajaa monimutkaisten rakennelmien avulla ja hyödyntämällä tekaistuja liiketoimiamia, dokumentteja ja tositteita. Ammattimaisilla avustajilla on merkittävä rooli toimissa, joiden avulla rikollisella tavalla hankittua omaisuutta pyritään saamaan osaksi laillista liiketoimintaa (Vero 2022). Yritysjärjestelyjä, kuoriyhtiöitä ja monimutkaisia juridisia rakenteita kehittäviä ammattimaisia avustajia – löyhän moraalien veroasiantuntijoita, juristeja ja kirjanpitäjiä – on perinteisesti tunnistettu osana lainvalvontaviranomaisten työtä järjestäytyneen rikollisuuden ja siihen liittyvän talousrikollisuuden estämisessä, paljastamisessa ja torjunnassa. Yhdysvaltain viranomaisten paljastama rikoskokonaisuus osoittaa, että heitä hyödynnetään nyt myös Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä.

Ammattimaisten avustajien rikollisen toiminnan paljastaminen on vaikeaa. Perinteisessä talousrikostutkinnassa niitä saadaan rikosvastuuseen jo tapahtuneiden rikosten tekijäkumppaneina tai avunantajina, mutta niiden paljastaminen proaktiivisesti ei ole yksinkertaista. Rikollisten toimijoiden tunnistamista ja paljastamista osaltaan hidastaa myös kansallisen lainsäädäntö. Tällä hetkellä Suomessa ei ole voimassa olevaa ajantasaista lainsäädäntöä, joka mahdollistaisi viranomaisille tehokkaiden paljastavien tiedonhankintakeinojen käyttämisen ilman jo tiedossa olevaa konkreettista rikosepäilyä. Tämän takia näkemykseni mukaan tulisi kehittää kansallista rikostiedustelulainsäädäntöä, jonka avulla olisi mahdollista käyttää tiedonhankintakeinoja jo varhaisessa vaiheessa viranomaistoimia ilman vielä tiedossa olevaa rikosepäilyä, jotta rikollisten toimintaa ja pakotteiden kiertoa tukevia ammattimaisia avustajia saataisiin tunnistettua.

Suomessa on käynnissä ajankohtainen rikostiedustelulainsäädännön laatimiseen liittyvä lakihanki, jonka tunnistan tässä yhteydessä yhdeksi merkittäväksi viranomaistoiminnan työkaluksi tulevaisuudessa. Professori Matti Tolvanen julkaisi 21.4.2023 selvityshenkilön loppuraportin poliisin rikostiedustelulainsäädännön kehittämistarpeista. Tolvanen esittää poliisilakiin muutoksia, jotka toisivat poliisille laajemmat rikostiedustelu oikeudet. Tolvasen esityksen mukaan poliisilakia tulisi muuttaa siten, että se huomioisi poliisille rikostiedusteluvaltuudet.

“*Rikostiedustelu* on poliisin suorittamaa, johdettua ja suunnitelmallista, rikollisuuteen liittyvää tiedonhankintaa, jonka tavoitteena on hankitun ja poliisin hallussa olevan tiedon, analyysin ja prosessoinnin sekä toiminnan ja tiedon suojaamisen kautta tuottaa tiedustelutietoa yksittäisistä rikoksista tai rikosuhista laajemman tilannekuvan muodostamiseksi ja tietojohtoisen päätöksenteon tai rikosten ennalta estämisen tueksi, poliisin toiminnan ohjaamiseksi ja suuntaamiseksi.” (Tolvanen 2023, 81.)

Tolvasen mukaan ”poliisin tehtäväluettelon täsmentäminen merkitsisi siirtymää reaktiivisesta [jo tehtyihin rikoksiin kohdistuvasta] rikostiedustelusta *proaktiiviseen* [rikosriskeihin painottuvaan] rikostiedusteluun” (Ibid.) Näen Tolvasen esittämän poliisilain kehittämisehdotuksen työkaluksi, jonka ansiosta lainvalvontaviranomaisille olisi jatkossa mahdollisuus kohdistaa rikostiedustelukeinoja vaikeasti paljastettavien rikollisten toiminnan paljastamiseksi. Tällaisina toimijoina näen edellä kuvatut ammattimaiset avustajat, jotka toimivat järjestäytyneen rikollisuuden hyväksi vaikkapa pakotteiden kiertämisessä. Tätä kirjoitettaessa sisäministeriö on aloittanut rikostiedustelua koskevan lainsäädäntöhankkeen valmistelun. Sisäministeri Mari Rantasen mukaan;

Hallitus valmistelee ja ottaa käyttöön uuden rikostiedustelusäätelyn, joka mahdollistaa nykyistä tehokkaamman puuttumisen muun muassa jengi- ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen (SM 2023).

5.6 Mistä oli lopulta kyse?

Pro gradu -tutkimuksen tapausesimerkkiä analysoidessa kävi ilmi, että Venäjä hyödyntää Ukrainan sodan takia asetettujen pakotteiden kiertämisessä maalle lojaaleja liike-elämässä vaikuttavia henkilöitä. Löyhän moraalin omaavat venäläistaustaiset rikollisliikemiehet hyödynsivät sotilasteknologian ja kaksikäyttötuotteiden hankinnassa laillisia liiketoimintojaan, joiden peitteellä he saivat erehdytettyä yhdysvaltalaisia yrityksiä. Lisäksi he ostivat pakotteiden alaista venezuelalaista öljyä, jonka rahoituksen hankkimisessa väärennettiin asiakirjoja sekä tietoja öljyn alkuperästä,

kuljetusreitistä ja loppusijoituksesta. Pakotteiden alaisen öljyn hankkimisen yhteydessä hämättiin viranomaisia käteiskaupalla, yhtiöjärjestelyillä ja tankkereiden GPS-laitteita manipuloimalla. Lisäksi syytettyjen epäillään pesseen kymmeniä miljoonia euroja näistä toimista kertynyttä omaisuutta.

Rikollisliikemiehet ovat onnistuneet näissä toimissa ammattimaisten avustajien merkittävällä vaikutuksella. Tapauksessa hyödynnettyjä rikollisia menetelmiä on perinteisesti tunnistettu osana lainvalvontaviranomaisten työtä järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvässä talousrikosten paljastamisessa, torjumisessa ja esitutkinnassa. Näkemykseni mukaan tapaus on kuitenkin malliesimerkki nykyaikaisen järjestäytyneen rikollisuuden menetelmien hyödyntämisestä pakotteiden kiertämisessä, jossa on ollut tavoitteena hyödyntää laillista liiketoimintaa osana rikollista menettelyä. Europolin mukaan laillisten yritysrakenteiden väärinkäyttö on vakavalle ja järjestäytyneelle rikollisuudelle nykyään keskeistä toimintaa. Sen uhka-arviossa esitettyjen arvioiden mukaan 80 % eurooppalaisista rikollisverkostoista pyrkii hyötymään laillisen liike-elämän rakenteista rikollisessa toiminnassaan. (Europol 2021, 18.) Trendillä näyttää olevan nyt merkittävä rooli myös pakotteiden kiertämisessä.

Opportunistiset kaupalliset rakenteet ovat edelleen pakotteiden alaisten hyödykkeiden toimittamisessa Venäjälle merkittävimpiä toimijoita. Siitä huolimatta pakotteet ovat muodostaneet myös järjestäytyneelle rikollisuudelle kokonaan uudet markkinat. Sen toimijat pystyvät hyödyntämään aiempia salakuljetusreittejä ja -verkostojaan pakotteiden alaisten hyödykkeiden salakuljetuksessa. (Galeotti 2023.) Hyödykkeiden lisäksi rikollisuus kytkeytyy merkittävästi myös sellaisten pakotteiden alaisten tuotteiden salakuljetukseen, joita Venäjän sotakoneisto tarvitsee Ukrainan sodassa. Näiltä osin vaikuttaa siltä, että valtio voi jopa kannustaa toimijoita salakuljettamaan sotilas- ja kaksikäyttötuotteita, joita se rintamalla tarvitsee. Tämänkaltaisen rikollisuutta suosivan suuntauksen takia nyky-Venäjän voidaan tulkita olevan jo eräänlainen pakotteiden kiertotalous, jossa valtio ja rikollisuus nivoutuvat pakotteiden kiertämisen takia entistä syvemmin toisiinsa.

Analyysi vahvistaa myös näkemystä siitä, että pakotteet yhdistävät eristettyjä valtioita. Eristetyt valtiot pyrkivät keskinäiseen yhteistyöhön vaihtaessaan kokemuksia ja parhaita käytänteitä pakotteiden kiertämisessä tai vähintään imitoivat toisiaan tässä toiminnassa. Samalla ne tulevat toisistaan riippuvaisiksi. Kierre myös lisää niiden tarvetta kääntyä järjestäytyneen rikollisuuden rakenteiden ja toimintatapojen puoleen. Tämä voi tarkoittaa sitä, että joudumme nyt ja jatkossa asennoitua laatimaan tehokkaampia Venäjä-vastaisia pakotteita ja kehittämään keinoja pakotteiden kiertämisen estämiseksi vuosiksi tai vuosikymmeniksi eteenpäin.

6 Intressit yhdistävät

Pro gradu -tutkimukseni kuudennessa luvussa analysoin aineiston toista osaa, joka koostui teema-haastatteluista. Haastattelin tutkimukseen poliisin, tullin, finanssialan ja tutkivan journalismin asiantuntijoita, ja haastattelumenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Toteutin haastattelut ennalta rakennetun haastattelurungon ja teemoittelun avulla. Haastatteluja ennen olin lähettänyt etukäteen jokaiselle haastateltavalle kirjallisen teemahaastattelun kuvauksen ja esseen Idäntutkimuksen julkaisusta Fenja – varkaiden jargon. Teemahaastattelun kuvauksessa kerroin haastateltaville tutkimuksesta; sen tutkimusongelmasta, menetelmästä ja tutkimuksen tavoitteista. Näkemykseni mukaan tämä vaihe toi tutkimukselle laatua, luotettavuutta ja uskottavuutta. Kuvaus ja Idäntutkimuksen julkaisu toimivat myös eräänlaisena alkulämmittelynä, joihin tutustuttuaan haastateltavan oli mahdollista päästä nopeasti samalle aaltopituudelle itse tutkimuksen kanssa. Haastatteluaineiston avulla oli tavoitteena saada eri asiantuntijoiden näkemysten ja havaintojen perusteella vastauksia tutkimusongelmaan venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion kytkeytymisestä toisiinsa sekä rikollisuuden ilmiön liittymisestä Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämiseen.

Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori ovat kirjoittaneet teoksen *Tutkimushaastattelun käsikirja* (2017), jossa esitettyjen perustelujen takia valitsin haastateltavat nimenomaan asiantuntijuutensa ja työtehtävänsä - en henkilöiden - perusteella. Kunkin haastateltavan asiantuntijan oma erityisosaaaminen oli karttunut pitkän työuran ja oman alan perehtymisen myötä. Vankka asiantuntijuus mahdollistikin sellaisten asioiden esilletulon, jollaisia ei maallikoilta voisi odottaa. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2017, 215.) Teemahaastattelut, jotka kestivät ajallisesti noin kaksi tuntia, tallensin äänitiedostoiksi. Haastateltavien anonyymiys säilyi läpi tutkimuksen, eikä heidän tietojaan ole ammatin lisäksi avattu tutkimuksessa sen enempää.

Teemahaastatteluissa korostuvat eettiset näkökulmat. Tämän takia kertosin jokaisen haastattelun aluksi eettiset periaatteet, jotka koskivat 1) tutkittavien informointia, 2) haastateltavan suostumusta, 3) tunnistetietojen käsittelyä ja 4) aineiston kuvailua. Informoinnin olin toteuttanut etukäteen sähköisesti toimittamalla ”teemahaastattelun kuvaus” -kirjeellä, jonka luovutin vielä tulostettuna kullekin haastateltavalle haastattelun yhteydessä. Suostumuksen haastatteluun olin saanut jokaiselta erikseen joko puhelimitse tai sähköpostitse. Tunnistetietojen yhteydessä kerroin tarkemmin haastateltavien anonymisoinnista, haastattelun tallentamisesta ja tallenteen säilyttämisestä. Lopuksi kertosin haastattelun toteuttamistavasta, haastattelupaikasta, -ajasta ja kontekstitekijöistä. (Ibid. 413–

425.) Eettisten näkökulmien huomioiminen teemahaastatteluissa toi näkemykseni mukaan myös tutkimukselle vielä lisää laadukkuutta ja uskottavuutta. Tämän osuuden jälkeen haastatteluja jatkettiin haastateltavan asiantuntijuuden kertaamisella ennen siirtymistä keskeisiin teemoihin, joita käsiteltiin kaikkien asiantuntijoiden haastatteluissa. Niissä keskityttiin rikollisuuden ja valtion kytkeytymiseen, sen näyttäytymiseen pakotteiden kiertämisessä sekä näkökulmiin, miten järjestäytyntä rikollisuutta, sen toimijoita ja toimintamalleja hyödynnetään Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä. Näiden teemojen jälkeen käsitelimme vielä erikseen jokaisen asiantuntijan omaa erityistä osaamisaluetta ja niihin liittyviä teemoja.

Poliisin asiantuntijan haastattelussa keskityimme venäläistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden näyttäytymiseen Suomessa ja pureuduttiin haasteisiin, jotka tulevat esille viranomaisomaisten kyvyssä ilmiön tunnistamiseen, paljastamiseen ja torjuntaan. Tulliasiantuntijan haastattelussa käytiin läpi tullin roolia pakotteiden kiertämiseen liittyvän valvonnan ja esitutkinnan vastuuviranomaisena. Finanssivalvonnan asiantuntijaa haastattelin viraston tehtävistä ja toimivaltuuksista pakotteiden kiertämisen torjunnassa rahoitusosalalla ja epäilyttävän liiketoiminnan tunnistamisessa. Journalistin kanssa kävimme läpi teemoja Venäjään liittyvästä tutkimuksesta journalismista, venäläistaustaiseen järjestäytyneen rikollisuuteen liittyvästä yhteiskunnallisesta keskustelusta sekä ammattirikollisuuden liittymisestä pakotteiden kiertämiseen.

Analysoin haastattelut soveltamalla Hyvärinen et al. esittämiä periaatteita sekä käymällä aineistoa järjestelmällisesti läpi huomioiden erityisesti tutkimusongelman, keskeiset käsitteet ja tutkimuksen pääteemat. Haastattelujen analysoimiseksi litteroin ne pääpiirteittäin, jonka jälkeen luin ne huolellisesti. Haastatteluaineiston analysoidessa keskityin hakemaan vastauksia tutkimusongelman teemoihin; 1) järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion kytkeytymisestä toisiinsa Venäjällä ja 2) näyttäytykö kytkeytyminen Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä ja 3) millä tavalla järjestäytyntä rikollisuutta, sen toimijoita ja toimintamalleja hyödynnetään pakotteiden kiertämisessä. Haastatteluaineiston analysoinnin viimeisessä vaiheessa visualisoin havainnot taulukkomuotoon, jonka esitän tämän luvun lopuksi.

Jos tutkimuksen viidennen luvun tapausesimerkkiä analysoidessa kävi konkreettisesti ilmi valtion ja rikollisuuden kytkeytyminen Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä, vahvistui tuo yhteys myös haastatteluaineistossa Suomen kontekstissa. Katson esille nousseen kansallisen näkökulman palvelleen tutkimustani hyvin ja tuoneen tapausesimerkistä kerätylle kansainväliselle aineistolle hyvää vastapainoa. Seuraavaksi tarkastelen haastatteluaineiston vastauksia teemoittain.

6.1 Järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion kytkeytymisestä

6.1.1 Rikollisten toimijoiden tunnistaminen

Tarkasteltaessa rikollisuuden ja valtion kytkeytymistä toisiinsa, nousi lainvalvontaviranomaisten asiantuntijoiden haastatteluissa esille perustavanlaatuiset haasteet ja käytännön ongelmat venäläis-taustaisen rikollisuuden tunnistamisessa. Tullin asiantuntija kuvasi haastattelussa venäläistaustaisen rikollisuuden ilmiön monimutkaisuutta ja epäselvyyttä osana operatiivista käytännön työtä;

”Mikä Venäjän kontekstissa lasketaan järjestäytyneeksi rikollisuudeksi? ...Tuosta [Suomen ja Venäjän rajan yli] jos joku miljoonan huvivene heilahtaa rajan yli, niin kyllä siihen varmaan-kin siellä vastaanottajapuolella rikollisuus jotenkin liittyy... ...Se [pakotteiden kiertäminen] näyttääytyy [ulospäin] liiketoimintana... ...tai onko venäläistä liiketoimintaa, johon ei liity järjestäytynyt rikollisuus, se on ehkä se kysymys?” (Tulli 2023.)

Poliisin näkemyksen mukaan Suomessa venäläistaustainen rikollisuus näyttääytyy, mutta ei perinteisten tunnuksellisten rikollisjärjestöjen tapaan. Sen sijaan venäläistaustaiset rikolliset haluavat peitellä rikollista asemaansa tai taustaansa ja pyrkivät sulautumaan osaksi laillista liiketoimintaa. Poliisin mukaan he eivät näyttäytyä suomalaisissa rikollisissa piireissä, joka sekkin vaikeuttaa rikollisten toimijoiden tunnistamista. (Poliisi 2023.)

Olemme pystyneet tunnistamaan venäläisiä järjestäytyneen rikollisuuden toimijoita Suomessa, mutta tavanomaisesta järjestäytyneestä rikollisuudesta poiketen näyttää siltä, että venäläistaustainen rikollisuus pyrkii Suomessa välttämään julkista rikollisen leimaa. Pikemminkin sen toimijat pyrkivät sulautumaan osaksi suomalaista laillista liiketoimintaa... ...ongelma on kuitenkin juuri ilmiön tunnistamisessa. Se miten hyvin pystymme tunnistamaan toimijoita, vaikuttaa moneen asiaan viranomaistoiminnassa. Me tiedämme toimijoista juuri niin paljon kuin pystymme itse niitä tunnistamaan, ja vasta tunnistamisen jälkeen pystymme alkaa paljastamaan rikollista toimintaa. (Ibid.)

Poliisin esille nostamat havainnot venäläistaustaisten rikollisten pyrkimyksestä peitellä rikollista toimintaansa vastasivat tutkimuksessa jo aiemmin esille tulleita näkökulmia. Tutkimuksen viiden-
nen luvun tapausesimerkkiä analysoidessa kävi ilmi, että rikollistoimijoiden tunnistaminen voi olla erittäin vaikeaa. Yhdysvaltain viranomaisten paljastamassa rikostapauksessa venäläiset pääsyytetyt näyttivät ulkoisesti kuuluvan kansainvälisen liike-elämän eliittiin.

Verohallinto on julkaisussaan todennut, että järjestäytyneen rikollisuuden pyrkimyksenä on hyötyä laillisesta liiketoiminnan rakenteista. Sen mukaan ammattirikolliset pyrkivät osaksi yritystoimintaa lukuisilla eri tavoilla taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi. Tämän saavuttamiseksi rikolliset voivat hyödyntää perinteistä talousrikollisuutta sekä häivyttää rikollisen rahan alkuperää laillisen yritystoiminnan kautta. Yritystoiminta ja työnantajan rooli voivat myös vahvistaa järjestäytyneen rikollisuuden vaikutusvaltaa entisestään. (Vero 2023, 6.) Haastatteluaineistossa esille nousseiden seikkojen perusteella näytti siltä, että venäläistaustaisia rikollisia toimijoita tai heidän edustajiaan on päässyt soluttautumaan Suomessa osaksi laillista liike-elämää, jonka rakenteista niitä tulisi viranomaisten osata tunnistaa.

Finanssivalvonnan asiantuntijan mukaan virastolla on mahdollisuuksia olla tunnistamassa ja estämässä myös venäläistaustaista rahanpesua. Työtä tehdään tarkastusten, jatkuvan valvonnan ja teema-arvioiden yhteydessä, joiden lisäksi Finanssivalvonta laatii erilaisia riskiarvioita, toimilupaja rekisteröintien käsittelyä ja pakotevalvontaa. Suurin riski pakoteasioissa on vientikieltojen rikkominen sekä henkilö- ja yhteisöpakotteet. Finanssivalvonnan toimintaa koskeva lakiuudistus antaa sille jatkossa enemmän työkaluja pakotteiden valvonnassa. Rahanpesulain 3 lukuun tulee uusi 16§, jossa ilmoitusvelvollisilla tulee olla tehokkaat periaatteet, menettely ja sisäinen valvonta asiakkaan osalta. Finanssivalvonnasta voidaan jatkossa määrätä hallinnollisia seuraamuksia, mikäli näitä ei ole noudatettu. Uudessa laissa [osittaisuudistus tuli voimaan 31.3.2023] on siten keskeinen velvoite, ja Finanssivalvonnalle annetaan työkalu, jolla tehostaa valvontaa. (Finanssivalvonta 2023.)

Rahanpesulaissa on eritelty Finanssivalvonnan valvottavat kohteet, kuten luottolaitokset, maksu- ja kryptopalveluja tarjoavat toimijat, henkivakuutusyhtiöitä, vahinkovakuutusyhtiöitä, työeläkeyhtiöitä, pääomapuolella toimijoita, erilaisia vaihtoehtorahastoja ja muita rahastoja ja rahoituspalveluja tarjoavia tahoja. Meidän raskain työkalu rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen osalta on tarkastusten tekeminen. Silloin mennään tarkastettavan luo, haastatellaan toimijoita ja aletaan selvittämään. Siihen liittyy laajasti materiaalityöntöjä, jota tarkastetaan. Tarkastuksia kohdistetaan riskiperusteisesti. (Ibid.)

Asiantuntijan mukaan venäläistaustaisten epäilyttävien valuutansiirtojen tai toimintojen tunnistaminen osana finanssivalvontaa on nyt kuitenkin vaikeampaa kuin aiemmin.

Sodan alkaessa maksuliikenne [Venäjän ja Suomen välillä] käytännössä loppui lähes kokonaan, joten viimeisen vuoden aikaista rahaliikennettä ei pidetä pakotteiden kiertämisen kannalta olennaisena. Viimeisen kymmenen vuoden ajalta on kuitenkin lukuisia esimerkkejä venäläisestä rahanpesusta, jonka paljastaminen on ollut pankeille ja viranomaisille erittäin haastavaa. (Ibid.)

6.1.2 Ilmiön tuntemisesta ja osaamisesta

Poliisi esitti haastattelussaan napakkaa itsekritiikkiä oman alansa ammattitaitoon, mitä tulee venäläistaustaisen rikollisuuden ilmiön tuntemiseen ja sen erityispiirteiden osaamiseen. Hänen mukaansa lainvalvontaviranomaisissa on vain vähän venäläistaustaisen rikollisuuden osaajia ja se on yksi syy, miksi venäläisten rikollisten toimijoiden tunnistaminen on niin vaikeaa.

Osaaminen on meillä heikkoa ja ilmiö [venäläistaustainen rikollisuus] on hyvin vähän tunnettu poliisissa. Ilmiöstä on aika pieni määrä [poliisissa] ollut kiinnostunut, eikä siitä tiedetä paljoa. Sanotaan näin, että ennen Ukrainan sotaa, siitä ei oltu edes juurikaan kiinnostuneita, eikä sitä nähty millään tavalla ongelmana. Ongelma on siinä, että kun ilmiö toimii omassa piirissä, hyvin matalalla profiililla, niin ei se näyttäydy... ..se on ongelma, kun ilmiötä ei ole tunnistettu, eikä siitä ole oikein kiinnostuttu tarpeeksi, niin se on jäänyt hyvin pienen piirin tietoon sitten. Voi jopa olla, että kiinnostuksen puutteen takia toimintaa ei ole myöskään resursoitu tarpeeksi. (Poliisi 2023)

Poliisin esittämä itsekritiikki herättää paljon ajatuksia. Yhtäältä on huolestuttavaa, jos osaaminen on todella jäänyt vain pienen, ilmiöstä kiinnostuneiden rikostutkijoiden keskuuteen. Tämänkaltainen kehitys ei voi olla näyttäytymättä ilmiön tunnistamisessa ja sitä kautta paljastettujen rikosjuttujen määrässä. Nykyajan tulosorientoituneessa yhteiskunnassa, luvut merkitsevät. Jos paljastettuja rikostapauksia on vain vähän, vaikuttavat tilastot väistämättä myös resurssointiin. Ilmiön tunnettavuuden lainvalvontaviranomaistoiminnassa vaikuttavat tulosten puolesta myös yhteiskunnallinen keskustelu tai sen puute. Tästä aiheesta keskustelimme erityisesti toimittaja-asiantuntijan kanssa. Toimittajan haastattelussa kävi ilmi, että Venäjään tai venäläistaustaista rikollisuutta koskevaan journalismiin, sen määrään ja laatuun vaikuttaa luonnollisesti raha. Niistä aiheista kirjoitetaan, jotka ihmisiä kiinnostavat. Ukrainan sodan myötä toimittajien mahdollisuudet keskittyä Venäjä-aiheiseen journalismiin on kasvanut merkittävästi.

Lukijamäärät muuttuivat 24.2.2022 jälkeen todella paljon. Yhtä sotaan liittyvää juttua saattoi olla mittareiden mukaan lukemassa yhtä aikaa kymmeniä tuhansia ihmisiä. Luvut olivat aivan eri mittakaavassa verrattaessa vaikkapa koronasulun aikaisiin lukemiin. (Journalisti 2023.)

Yleisön kiinnostus siten sanelee, mihin resursseja suunnataan. Toimittajan mukaan hänen ammattikunnassaan on kuitenkin vieläkin aivan liian vähän Venäjä-osaamista, joka luonnollisesti vaikuttaa juttujen laatuun ja sisältöön. Harvoilla toimittajilla on omaa kokemusta Venäjältä. Sodan laajentumisen myötä lehdet ovat kuitenkin palkanneet erilaisia erityisosaajia, kuten avointen lähteiden tiedusteluun keskittyneitä OSINT-asiantuntijoita [eng. Open Source Intelligence), joka on edistänyt tiedonhankintaa ja syventänyt toimittajien osaamista. Mediat ovat Venäjän hyökkäyksen jälkeen alkaneet myös kääntää omatuottamia juttujaan venäjäksi, jotka ovat tarkoitettu juuri venäjänkieliselle kohderyhmälle. Tämän lisäksi eri mediat ovat alkaneet myös ostaa juttuja venäjän kielellä julkaisevilta muilta medioilta ja kääntämään niitä suomeksi. Tämä on tuonut toimittajan mukaan selvästi syvyyttä median Venäjä-aiheiseen kirjoittamiseen. Juttujen ostamiseen ja kääntämiseen on osaltaan ajautettu, koska Venäjällä ei ole enää juurikaan suomalaisia toimittajia. (Journalisti 2023.)

Toimittajan mukaan Venäjällä toimivaa vapaata mediaa on rajoitettu merkittävästi jo 2000-luvun alusta alkaen, ja sillä on ollut luonnollisesti vaikutuksensa tiedonsaannin kaventumisessa länsimaihin. Länsimaisten toimittajien osaaminen on siten korostunut jo noista ajoista. Toimittaja toi myös esille Venäjästä kirjoittamisen lieveilmiön, joka koskee erityisesti venäläisen median siteeraamista.

Jotkut ei-politisoituneet aiheet tai tapahtumat ovat sellaisia aiheita, joista voi tietyllä tasolla lainata venäläisiä medioita, mutta tästäkin voi tulla sanomista yleisöltä, jos olet laittanut juttuun lainauksen venäläisestä valtionmediasta. Lukijoiden suhtautuminen Venäjään on kovenunut ja polarisoitunut. (Ibid.)

Toimittajan mukaan Venäjästä kirjoittaminen on myös muuttunut keskusteluilmapiirin johdosta epämiellyttäväksi. Ajoittain toimittajilla on vakava riski joutua Venäjä-aiheisen kirjoittelun takia *maalittamisen* kohteeksi, joka sosiaalisen median ansiosta voi kertautua käsittämättömiin mittasuhteisiin. ”Kuka toimittaja tällaisen ‘paskamyrskyn’ edessä haluaa tehdä juttuja, vaikka tarvetta olisi-kin?”. Toimittajan mukaan tutkivan journalismin edustajilla voi kuitenkin parhaassa tapauksessa olla merkittävä vaikutus venäläistaustaisenkin rikollisuuden paljastumisessa tai niiden yhteyksistä valtiollisiin toimijoihin.

”Bellingcat on tästä hyvä esimerkki. Heillä on mahdollisuuksia saada käsiinsä monipuolista aineistoa ja osaamista erilaisten menetelmien hyödyntämisestä, jollaista ei välttämättä ole edes tiedustelupalveluilla.” (Ibid.)

6.1.3 Kielellinen yhteys

Poliisin asiantuntijan haastattelussa venäläistaustaisten rikollisten toimijoiden ilmaantumisessa ja tunnistamisen vaikeudessa nousi esille näkökulma, jonka mukaan Suomessa käyvät tai vaikuttavat venäläiset rikolliset näyttävät vain vähän suomalaisten rikollisten keskuudessa. Poliisin mukaan tähän vaikuttaisi osaltaan venäjän kieli. Suomessa matkustaessaan venäläiset rikollisvaikuttajat pyrkivät poliisin mukaan pitämään matalaa profiilia.

”...meille on syntynyt vaikutelma, että he [venäläistaustaiset rikolliset] toimivat omassa piirissään, eikä syvää yhteistyötä suomalaisten rikollisten kanssa ole. Sen sijaan vaikuttaa siltä, että venäläiset rikolliset pyrkivät kontaktoitumaan Suomessa sellaisten henkilöiden kanssa, jotka osaavat venäjää. Kielellinen yhteys on tietenkin yksi asia, mutta siihen voi liittyä myös luottamus. Näkemyksemme mukaan venäläiset tyypillisesti toimivat omien luotettavien tuttavien ja kontaktiverkoston kautta, koska rikollinen toiminta edellyttää vahvaa luottamusta. Luottamussuhteen puuttuessa suomalaisia toimijoita ei välttämättä edes lähestytä, jotta oma toiminta ei paljastuisi. (Poliisi 2023.)

Vaikka venäläistaustainen rikollisuus ei poliisin mukaan olisi syvässä yhteydessä suomalaisten rikollisten kanssa, ei hän kuitenkaan poissulkenut sitä, etteivätkö venäläistaustaiset toimijat voisi tarjota omia palvelujaan tiettyjen hyödykkeiden hankinnassa ja toimittamisessa myös suomalaisille rikollisille silloin, kun he siitä taloudellisesti hyötyvät. Poliisin mukaan venäläistaustaisilla rikollisilla on Suomessa luotettavia venäjänkielisiä yhteistyökumppaneita tai toimijoita. Venäläisen rikollisvaikuttajan ja tämän rikollista toimintaa Suomessa edustavan toimijan välinen suhde pohjautuu poliisin mukaan syvään luottamukseen, jota edesauttaa kielellinen yhteys. (Ibid.)

Kielellinen yhteys venäläistaustaisten rikollisten näyttäytymisessä Suomessa ei noussut esille muissa asiantuntijahaastatteluissa. Näkemystä vahvistaa kuitenkin tutkimuksen viidennessä luvussa analysoitu tapausesimerkki, jossa rikollisliikemiesten tukena rikollisessa toiminnassa ammattimaisina avustajina toimi kolme muuta venäläistä. Suomen kontekstissa näkemystä kielellisen yhteyden merkityksestä ei ole kuitenkaan syytä vähätellä. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui 31.12.2022 noin 93 000 venäjää äidinkielenään puhuvaa. Venäjän kansalaisia asui Suomessa noin

33 000 ja Suomen ja Venäjän kaksoiskansalaisia noin 38 000. (Tilastokeskus 2024.) Lisäksi vuoden 2021 lopussa Suomessa oli PRH:n mukaan 2600 yritystä, joissa oli venäläistaustainen vastuuhenkilö (SK 2021, 18-21).

6.2 Näyttäytykö yhteys Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä

Haastatteluosiossa, joissa käsiteltiin järjestäytyneen rikollisuuden ja valtion kytkeytymisestä toisiinsa, pohdittiin siis erityisesti rikollisuuden toimijoiden tunnistamiseen liittyvää problematiikkaa. Keskustelun siirtyessä pohdintoihin, joissa käsiteltiin rikollisuuden ja valtion yhteyttä Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä, tuli esille samalla myös rikollisten toimijoiden tunnistamista edistäviä tekijöitä.

Poliisin havaintojen mukaan venäläistaustaisten rikollisten vaikutusvalta Suomessa on näyttäytynyt Suomessa asuvien venäjän kieltä käyttävien kontaktihenkilöiden välityksellä. Tämän takia venäjän kielen osaajat nähdään siten venäläistaustaisen rikollisuuden paljastamisessa Suomessa avaintekijöinä. Venäläisillä rikollisilla on havaittu olevan yksittäisiä Suomessa toimivia kontakteja, joita nämä matkustavat tapaamaan säännöllisesti. (Poliisi 2023.)

Suomessa [havaintojemme mukaan] yhteyshenkilöt liittyvät usein kuljetusalan yrityksiin tai niissä toimiviin työntekijöihin. Myös rakennusalan yrittäjiä on havaittu yhteyshenkilöinä jonkin verran, mutta pääasiallisesti he ovat olleet kuljetusalan toimijoita. Näkemyksemme mukaan venäläistaustainen rikollisuus on pyrkinyt jo jonkin aikaa panostamaan Suomen ja Venäjän väliseen tavaraliikenteeseen. On syntynyt vaikutelma, että tällaisten suomalaisten toimijoiden kautta venäläistaustainen rikollisuus pyrkii kontrolloimaan Suomen ja Venäjän välistä rahtiliikennettä ja hyötymään sen yhteydessä tapahtuvasta salakuljetuksesta. (Ibid.)

Poliisin esille nostamia havaintoja Suomesta toimivan venäläistaustaisen rikollisuuden pyrkimyksistä päästä osaksi tai kontrolloida itärajan laillista logistiikka-alaa vahvistaa myös Galeotti julkaisussaan. Sen mukaan maantieteellisen sijaintinsa takia Suomi on merkittävä läpikulkumaa EU-maiden ja Venäjän välillä. Suomen itäiseen läpikulkuliikenteeseen liittyvästä tavarankuljetus- ja huolintayrityksistä hallinnoi huomattavaa osaa venäläiset yritykset. (Galeotti 2017.) Europolin mukaan noin puolet eurooppalaisista rikollisjärjestöistä pyrkii perustamaan omia laillisia yritys rakenteita tai niiden tavoitteena on pyrkiä soluttautumaan yritysten toimintaan. Laillisia liiketoimintoja voidaan

käyttää työkaluina rikollisen toiminnan harjoittamisessa, laittoman toiminnan peitteenä, rahanpesutarkoituksissa tai muissa rikollisen toiminnan tukitoiminnoissa. (SOCTA 2021, 21.)

Haastatteluaineiston perusteella juuri logistiikka-ala, johon venäläistaustaiset rikolliset pyrkivät pääsemään käsiksi, näyttääkin olevan avainasemassa todistamassa rikollisuuden ja valtion intressien kohtaamista, jota Venäjä-vastaiset pakotteet entisestään kiihdyttävät.

6.3 Rikollisuuden hyödyntämisestä Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä

Suomessa tuontiin ja vientiin liittyvien tavarapakotteiden rikkominen on rikoslaisissa säädeltyä, jonka valvonnasta ja esitutkinnasta vastaa tullit. Haastattelussaan tullin asiantuntija toi esille, että Suomessa Venäjä-vastaisten tavarapakotteiden valvonta keskittyy pääasiassa Vaalimaan rajanylityspisteelle ja Haminan satamaan, joissa tullit vastaa pakotteiden valvonnasta. Pakotteet tulevat voimaan EU-asetuksella. EU:n pakoteasetus sisältää listan pakotteiden alaisista tavaroista, ja näitä tuoteryhmiä on tullin mukaan listattuna valtavasti. EU-asetukseen kirjattu kielto ei kuitenkaan vielä anna toimivaltaa kansallisille viranomaisille, vaan asetuksen kirjaamisen jälkeen Suomessa ulkoministeriö ilmoittaa säädöskokoelmassaan kunkin asetuksen vastaisten tekojen käsittelemisestä rikoslain 46 luvun mukaisina säännöstelyrikoksina. Suomen ulkoministeriön ilmoitus tuo siten toimivallan suomalaisille esitutkintaviranomaisille. Tullit huolehtii tavarapakotteiden valvonnasta erityisesti Schengen-ulkorajoilla, jossa valvonta konkretisoituu. (Tullit 2023.)

Tullin asiantuntijan mukaan tavarapakotteiden valvontaan liittyy Suomen oman kansallisen lainsäädännön soveltamisen takia myös haasteita. Kaikkia pakotteiden alaisia tuotteita ei ole suinkaan kirjattu EU:n asetuksissa, vaan niitä on myös EU:n päätöksissä. Sellaisia tavarapakotteita, jotka on kirjattu EU-päätöksiin, ei Suomen lainsäädännön mukaan voida tutkia rikoslain 46 luvun mukaisina säännöstelyrikoksina.

Tästä käy hyvänä esimerkkinä [haastatteluajankohta 13.2.2023] luotien ja hylsyjen vienti Venäjälle. Niiden vienti on kielletty EU:n päätöksessä, mutta ei asetuksessa. Se tarkoittaa sitä, että luotien ja hylsyjen vienti voidaan kyllä estää hallinnollisella ratkaisulla, mutta niiden viejä ei syyllisty mihinkään rikokseen (Ibid.)

6.3.1 Suomen kautta kulkeva rahtiliikenne – avain pakotteiden kiertämiseen?

Poliisin esittämien havaintojen mukaan venäläistaustainen rikollisuus näyttäytyi Suomessa haastattelun perusteella erityisesti itärajan rahtiliikenteessä. Rajat ylittävä laillinen logistiikka-ala mahdollistaa monipuolisen salakuljetuksen, joka on venäläiselle rikollisuudelle luontainen väline taloudellisen hyödyn tavoittelussa. Venäläisten rikollisten salakuljetus ei keskity pelkästään huumekauppaan tai muuhun yksittäiseen rikoslajiin. (Poliisi 2023.)

Salakuljetusrikollisuuden osalta näkemys on, että nämä toimijat salakuljettavat sitä tavaraa, mistä ne rahaa saa. Tänäpäin salakuljetetaan oltermannia, huomenna huumeita, ylihuomenna kaksikäyttötuotteita valtiolliselle toimijalle ja niin edes päin. Se on ehkä sellaista opportunistia, että otetaan rahat pois sieltä, mistä se saadaan. (Ibid).

Poliisin esittämät näkökulmat nostavat siten epäilyjä, joiden mukaan Suomen kautta Venäjälle kulkevaan salakuljetustoimintaan voisi liittyä myös pakotteiden alaiset tuotteet. Samoja epäilyksiä tukevat myös tullin asiantuntijan haastattelussa esittämät näkemykset pakotevalvonnassa. Tullin asiantuntijan haastattelun mukaan keskeisin haaste pakotteiden alaisten tuotteiden viennin valvonnassa on kuitenkin Suomesta Venäjälle suuntautuva Venäjän kauttakulkuliikenne.

Tällä hetkellä [haastatteluajankohta 13.2.2023] pakotteiden kiertäminen on kiusallisen helppoa viemällä pakotteiden alaisia tuotteita Venäjälle, ja ilmoittamalla nimellisesti niiden toimitamisesta Venäjän kautta muualle. Otetaan esimerkki vaikkapa saksalaisesta firmasta. Sen myydessä pakotteiden alaista tavaraa Kazakstaniin, voidaan toimitus järjestää Saksasta Suomen kautta Venäjän läpi, eikä siihen voida puuttua, jos asiakirjat ovat kunnossa. Euraasian talousunioni on käsittääkseni samantapainen vapaakauppa-alue kuin EU, eli kun tavara menee kauppa-alueen sisälle vaikkapa Suomesta Venäjälle, niin se on ikään kuin jo Kazakstanissa. Mutta kuka oikeasti valvoo, meneekö tavara oikeasti Kazakstaniin vai jääkö se jo menomatkalla Pietariin tai Moskovaan terminaaliin? Mikäli kauttakulku Venäjän läpi kiellettäisiin maantieliikenteessä, olisi sillä merkittävä vaikutus pakotevalvonnassa. (Tulli 2023.)

Haastatteluajankohdan aikaan helmikuussa 2023 Venäjän kauttakulku pakotteiden alaisten tuotteiden osalta ei ollut vielä noussut yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi Suomessa. Financial Times uutisoi kuitenkin toukokuussa 2023 ensimmäisten joukossa, että EU-maat toimittivat Venäjän kauttakulkuliikenteenä Kazakstaniin, Kirgisiaan ja Armeniaan pakotteiden alaisia kaksikäyttötuotteita sodan ensimmäisen vuoden aikana noin kahden miljardin dollarin arvosta. Lehden arvion mukaan

jopa puolet näistä tuotteista jäi todellisuudessa Venäjälle. (FT 2023.) Kaksikäyttötuotteiden kauttakulku Venäjän läpi kiellettiin EU:n kymmenennessä pakotepakettissa helmikuussa 2023 (Yle 2023). Toistaiseksi muun tavaraliikenteen kauttakulkua Venäjän läpi ei ole kuitenkaan estetty.

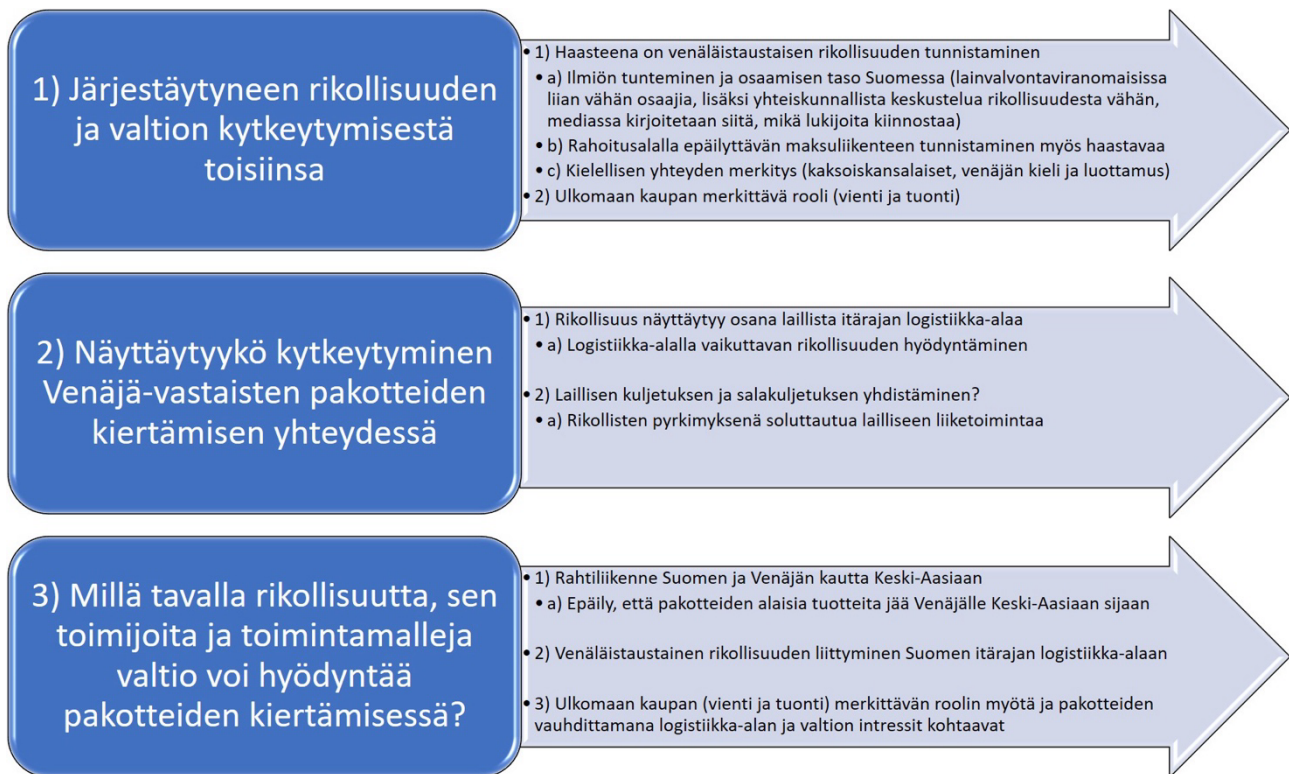
Venäjän kauttakulkuliikenteen hyödyntäminen Suomen kautta Venäjälle palvelee niin kuljetustoi-mijoita, kuin pakotteita kiertäviä tahoja, ja tilastot tukevat tätä pohdintaa. Kirgisia ja Kazakstan kuuluvat yhdessä Venäjän, Valko-Venäjän ja Armenian kanssa Euraasian talousunioniin. Tämä tarkoittaa, että tavaroiden liikkuminen näiden maiden välillä on helppoa ja vaivatonta. Ukrainan sodan nykyvaiheen jälkeen laajennettujen Venäjä-vastaisten pakotteiden myötä tavaravientimäärät Suomesta Euraasian talousalueelle ovat merkittävästi muuttuneet. Esimerkiksi vuoden 2022 aikana Suomen tavaravienti Kirgisiaan kasvoi yli 800 prosenttia. Loppuvuonna 2022 maahan vietiin reilu 430 prosenttia enemmän tuotteita kuin alkuvuonna (Yle 2023.)

6.4 Haastatteluaineiston analysoinnin yhteenveto

Haastatteluaineiston analyysissä nousi esille, että venäläistaustaisten rikollisten toimijoiden tunnistaminen on Suomessa haastavaa. Ilmiöön liittyvässä osaamisessa ja sen tuntemisessa osana lainvalvontaviranomaisten työtä on puutteita. Yhteiskunnallista keskustelua venäläistaustaisesta rikollisuudesta Suomessa käydään melko vähän. Juuri nyt mediassa kirjoitetaan Venäjästä paljon, ja se johtuu Ukrainan sodasta. Tilanne kuitenkin muuttui olennaisesti vasta 24.2.2022, jonka jälkeen lukijoiden kiinnostunut Venäjään liittyvään uutisointiin muuttui räjähdysmäisesti. Rahoitusalalla venäläistaustaisen rahanpesun tunnistaminen on ollut erittäin vaikeaa jo vuosien ajan.

Venäläisiä rikollistoimijoita matkustaa Suomessa ja havaintojen mukaan heillä on Suomessa omia luotettuja henkilöitä, joita he käyvät tapaamassa. Luottamusta vahvistavana tekijänä on haastatteluaineiston perusteella koettu erityisesti venäjän kielen tuoma yhteys. Samalla kielellinen rajoite on nähty myös rajoittavana tekijänä sille, että venäläistaustainen rikollisuus ei näyttäyty suomalaisessa rikollisuudessa, yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Haastatteluaineiston perusteella venäläistaustainen rikollisuus on pyrkinyt osaksi laillista logistiikka-alaa, erityisesti Suomen ja Venäjän rajan tuntumassa. Logistiikka-ala näyttääkin olevan avainasemassa yhdistämässä rikollisuuden ja valtion intressejä, jota pakotteet kiihdyttävät. Tässä yhteydessä, haastatteluaineiston mukaan, valtio voi olla hyödyntämässä rikollisuutta pakotteiden kiertämisessä.

Haastatteluaineiston perusteella nousee esille epäily, että pakotteita kierretään merkittävässä laajuudessa Suomesta Venäjän kauttakulkuna Keski-Aasian maihin toteutettavan rahtiliikenteen yhteydessä. Haastatteluaineistossa nousi esille epäilyksiä, että pakotteiden alaisia tuotteita, jotka asiakirjojen mukaan ovat menossa Suomen ja Venäjän kautta Keski-Aasiaan, jäävät matkan aikana Venäjälle.

Kuva 2. Haastattelujen analyysi tutkimusongelmien mukaan teemoitettuna

7 Johtopäätökset ja politiikkasuositukset

7.1 Konstruktivistinen tulkinta valtion ja rikollisuuden yhteydestä

Tässä pro gradu -tutkimuksessa olen tutkinut Venäjälle asetettujen pakotteiden kiertämistä ja analysoin venäläistaustaisen rikollisuuden ja valtion yhteyttä pakotteiden kiertämisen kontekstissa. Tarkastelin rikollisuuden ja valtion symbioosia erityisesti kansainvälisten suhteiden tieteenalan konstruktivismiin näkökulmista. Tutkimusongelmana oli selvittää, mihin valtion ja rikollisuuden kytkeytyminen Venäjällä pohjautuu ja tavoitteena osoittaa konkreettisesti niiden yhteys Ukrainan sodan takia asetettujen pakotteiden kiertämisessä. Tutkimuksessa olen selittänyt rikollisuuden ja valtion yhteyttä rikollisuuden jargonista tulevalla mielivallan käsitteellä. Sen avulla oli mahdollista havainnollistaa symbioosia useilla esimerkeillä vallankumouksen ajoista nykyaikaan.

Järjestäytyneen rikollisuuden empiirinen tutkimus on vaikeaa sen luontaisesta pyrkimyksestä peitellä omaa toimintaansa. Rikollisuuden ja valtion yhteyden selvittäminen on entistä haastavampaa jo poliittisen herkkyyden vuoksi. Näistä vaikeuksista huolimatta tartuin tutkimushaasteeseen ja päädyin keräämään aineistoa kahdessa osassa. Ensin analysoin tapausesimerkkiä, jossa oli kyse Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisestä maailmanlaajuisessa rikoskokonaisuudessa. Yhdysvaltain viranomaisten paljastama tapaus oli ensimmäinen merkittävä paljastus 24.2.2022 Venäjän aloittaman hyökkäyssodan jälkeen. Toisessa vaiheessa haastattelin suomalaisia neljän alan erityisosaajaa. Tapausesimerkkiä analysoimalla sekä poliisin, tullin, finanssialan ja journalismin alojen asiantuntijoita haastatteleamalla etsin vastauksia tutkimuskysymykseen, millä tavalla Venäjä pyrkii hyödyntämään venäläistaustaista rikollisuutta, sen toimijoita ja toimintamalleja pakotteiden kiertämisessä.

Tutkimuksen aihe oli hyvin ajankohtainen. Samalla aihe oli relevantti myös tieteenalan tutkimuskentällä, jossa ei-valtiollisen toimijan yhteyttä valtioon tutkitaan verrattain vähän. Konstruktivismiin näkökulmasta venäläistaustainen järjestäytynyt rikollisuus on tärkeä tutkimuskohde. Se on perinteiltään, rakenteeltaan ja muuntautumiskyvyltään merkittävä kansainvälisesti vaikuttava ei-valtiollinen toimija. Rikollisuudessa on kyse sosiaalisesta toiminnasta, ihmisten ja rakenteiden välisistä valtasuhteista, kilpailusta ja hyödyn tavoittelusta. Theyksen mukaan konstruktivismiin näkökulmasta valtioilla voi olla useita identiteettejä, jotka rakentuvat sosiaalisesti vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa, ja identiteetit tuovat esille intressejä. Intressien merkitys korostuu, koska ne

muodostavat etuja ja tekoja (Theys 2017, 37.) Konstruktivismin näkökulmasta rikollisuuden rooli korostuu valtion politiikan välineenä, erityisesti kun identiteettejä yhdistävät intressit kohtaavat.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että rikollisuuden ja valtion yhteys Venäjällä elää ja voi hyvin. Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä yhdistyvät valtion ja rikollisuuden intressit, ja se ruokkii yhteyden syventymistä entisestään. Suomessa Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertäminen näyttäytyy haastatteluaineiston mukaan erityisesti logistiikka-alalla. Suomesta kulkevaa rahtia, jonka määränpäänä ovat Keski-Aasian maat, epäillään joko suoraan päätyvän Venäjälle tai palaavan Venäjälle Keski-Aasian maiden kautta. Tapausesimerkistä kävi, että Venäjä pystyy hankkimaan pakotteista huolimatta sotilastarvikkeita, kuten korkeaa teknologiaa ja kaksikäyttötuotteita, joita se tarvitsee sotavarustelussaan Ukrainan rintamalla hyödyntämällä järjestäytyneen rikollisuuden toimijoita, toimintatapoja ja -menetelmiä.

Tutkimuksessa selvisi, että rikollisia toimia pakotteiden kiertämiseksi ovat mahdollistamassa ammattimaiset avustajat, jotka ovat usein koulutettuja henkilöjä tai tahoja, eli ammattilaisia, jotka omalla osaamisellaan, tietämyksellään ja kyvyillään pystyvät mahdollistamaan erilaisia talousrikoksia, joita hyödynnetään eri tavoilla myös pakotteiden kiertämisessä. Tällaiset ammattimaiset avustajat voivat olla veroasiantuntijoita, kirjanpitäjiä, lakimiehiä tai vaikkapa rahoitusalan osajia. Tutkimuksessa kävi ilmi, että myös Suomessa venäläistaustainen rikollisuus pyrkii soluttautumaan osaksi logistiikka-alaa omien Suomessa toimivien luotettujen henkilöiden avustamana. Tutkimuksen mukaan Suomessa epäillään erityisesti logistiikka-alalla työskentelevän venäjänkielisiä luotettavia henkilöitä, jotka toimivat venäläistaustaisten rikollisten hyväksi.

Katson, että tapausesimerkin ammattimaisilla avustajilla ja venäläisten rikollisten toimijoiden avustajilla Suomessa on toimintatapaan pohjautuva yhteys. Kansainvälisessä tapausesimerkissä esiintyneiden ammattimaisten avustajien ja Suomessa toimivien luotettujen henkilöiden katsotaan molempien edistävän rikollista toimintaa, ja sen myötä heidän toimillaan arvioidaan olevan merkittävä rooli venäläistaustaisten rikollisten toiminnan onnistumisessa. Tutkimuksessa vahvistui myös aiemmissa tutkimuksissa esitetty näkemys siitä, että pakotteet yhdistävät valtioita sekä kehittämään ja kopioimaan kehittyneitä toimintamalleja pakotteiden kiertämiseen.

7.2 Rikollisuuden ja valtion yhteys tulevaisuudessa ja jatkotutkimus

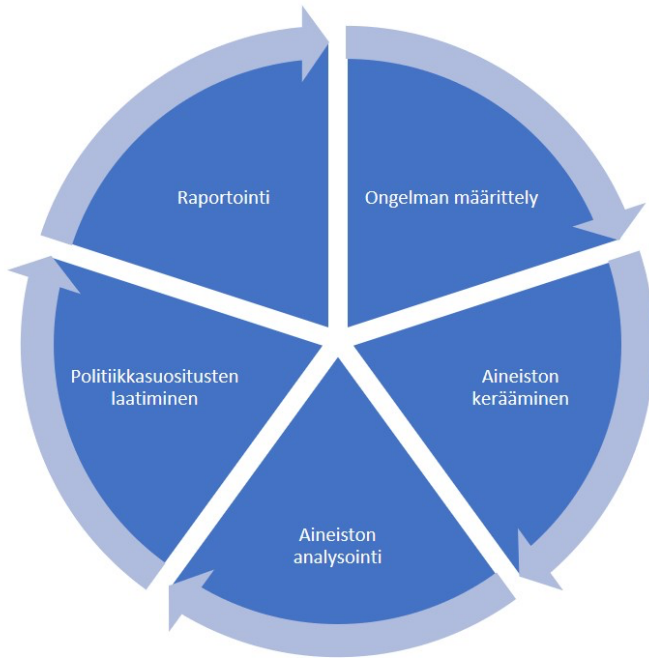
Vaikuttaa siltä, että opportunistiset kaupalliset rakenteet ja järjestäytynyt rikollisuus ovat Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä myös jatkossa merkittävässä roolissa. Vaikka kaupallisten rakenteiden moraalikäsitteet jostain syystä tulevaisuudessa muuttuisivatkin ja ne sen myötä vähentäisivät rooliaan pakotteiden kiertämisessä, arvioin, että rikolliset toimijat tulevat käyttämään tilaisuuden hyväkseen. On erittäin todennäköistä, että rikollisuus hyödyntää jatkossa entistä enemmän infrastruktuuriaan, salakuljetusreittejään ja -verkostojaan myös pakotteiden alaisten hyödykkeiden salakuljetuksessa.

Näkemykseni mukaan Venäjä yhteiskuntana sulkeutuu tulevaisuudessa entisestään. Tätä johtopäätöstä tukee Venäjällä jatkuvasti kiihtyvä länsivastainen retoriikka. Sulkeutumisen ja länsivastaisuuden syventymisen myötä näen mahdollisena, että jatkossa valtio voi jopa kannustaa eri toimijoita Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisessä. Rikollisuutta suosiva suuntaus syventäisi valtion ja rikollisuuden yhteyttä tulevaisuudessa entisestään, ja tällaista kierrettä on vaikea katkaista. Mitä enemmän Venäjä irtautuu kansainvälisistä järjestelmistä, sitä enemmän se on jatkossa riippuvaisempi epätavanomaisesta, epävirallisesta ja ei-valtiollisten toimijoiden tarjoamista vaihtoehdoista. Tämänkaltaisen kehityksen seuraaminen olisi tärkeää Venäjään liittyvässä jatkotutkimuksessa. Kiinnostavaa olisi myös tutkia, miten ja millaisilla järjestelyillä Venäjä pitkällä aikavälillä pystyy jatkossa korvaamaan lännestä saatavan tuonnin, mikäli nykyisenkaltainen kehityskulku pakotteiden kiristymisessä jatkuu.

7.3 Policy-analyysin mukaiset toimenpidesuosituks

Kansainvälisten suhteiden tieteenalan konstruktivismiin teoria tarkastelee maailmaa suhteellisen abstraktisti. Teorian heikkoutena voikin olla, että tutkimus ja sen -tulokset voivat jäädä epäselväksi. Teorian hyvinä puolina näen sen avarakatseisuuden, jonka avulla on mahdollista saada syvempi ymmärrys kansainvälisiin suhteisiin merkittävästi vaikuttavista ei-valtiollisista toimijoista, kuten venäläistaustaisesta rikollisuudesta tämän tutkimuksen kontekstissa. Konstruktivismille ominaisen abstraktisuuden vastapainoksi sain pro gradu -tutkimukselleni konkretiaa policy-analyysin avulla. Seuraavaksi esitän tutkimustuloksiin pohjautuvia policy-analyysin hengessä laadittuja toimenpidesuosituksia yhteiskunnalliselle keskustelulle ja päätöksentekijöille. Huomioitavaa on, että tämän tutkimuksen lopuksi esittämäni toimenpidesuosituks on tarkoitettu eräänlaisiksi keskustelunavauksiksi. Niitä ei ole siten tässä yhteydessä enää analysoitu laajemmin, eikä niihin liittyvien päätösten

vaikutuksia ole arvioitu vaikkapa kahdenvälisille suhteille, EU-päätöksenteolle tai valtioiden sisä- tai ulkopoliitikalle yleensä. Tällä tutkimuksella ja seuraavaksi esittelemilläni politiikkasuosituksilla tuon oman panokseni pakotepoliitikkaan liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Kuva 3. Tutkimuksen policy-analyysissä on sovellettu Patton et al. (2013, 43-44) esittämiä ohjeita analyysin rakentumisesta

7.3.1 Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisen paljastamiseen, torjuntaan ja tutkintaan keskittyvän EU-viranomaisen perustaminen

Maaliskuussa 2022, Venäjän jo hyökättyä Ukrainaan, Yhdysvalloissa perustettiin *Task Force KleptoCapture* [TKFC] -yksikkö, jonka tehtävänä oli paljastaa maailmanlaajuisesti Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämistä. Sen tavoitteena oli vaikuttaa Venäjän talouteen ja sen mahdollisuuksiin käydä sotaa Ukrainassa. TKFC koostuu syyttäjistä, FBI-agenteista, analytikoista ja monipuolisesti eri viranomaisten ammattilaisista, jotka ovat erikoistuneet pakotteiden ja vientivalvonnan täytäntöönpanoon, korruption ja rahanpesun torjuntaan, omaisuuden takavarikointiin sekä kansalliseen turvallisuuteen. TKFC:n toimivalta ei rajoitu Yhdysvaltoihin, vaan toimii globaalisti (USDJ 2022a.)

Ukrainan sodan takia on länsimaiden syytä varautua seuraavien vuosien tai jopa vuosikymmenien ajan Venäjä-vastaisten pakotteiden jatkumiseen sekä niiden kiertämisen torjuntaan. Pakotteiden kiertämisen torjunnassa EU:n jäsenvaltioiden ei liene olisi järkevää perustaa kansallisten tulliviranomaisten rinnalle omia erillisiä pakotteiden kiertämisen torjuntaan keskittyviä toimintoja.

Sen sijaan olisi syytä pohtia, tulisiko Eurooppaan perustaa pakotteiden kiertämisen torjuntaan keskittyvä toimivaltainen EU-viranomainen. Sen tehtävänä voisi olla TFKC:n tapaan keskittyä Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisen paljastamiseen, torjuntaan, esitutkintaan sekä syyteharkintaan. Lukuisten eurooppalaisten lainvalvontaviranomaisten tukemana tällainen yksikkö pystyisi tehostetusti keskittymään Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämisen torjuntaan yhteistoiminnassa muiden kumppaneidensa, kuten TKFC:n kanssa. Uuden viranomaisen toimivallan laajuutta tulisi pohtia myös Euroopan rajojen ulkopuolelle.

7.3.2 Suomen lainviranomaisten osaamisen syventäminen venäläistaustaisen rikollisuuden tunnistamiseksi, paljastamiseksi ja torjumiseksi

Suomen lainvalvontaviranomaisten osaamista venäläistaustaisen rikollisuuden paljastamisessa ja torjunnassa tulisi syventää. Ilmiön tunnistamisessa ei ole kyse vain pakotteiden kiertämiseen liittyvästä valvonnasta, vaan laajamittaisen järjestäytyneen rikollisen toiminnan torjumisesta jo varhaisessa vaiheessa. Mikäli rikollisia toimijoita ei pystytä tunnistamaan, on olemassa riski, että rikollisia pääsee soluttautumaan yhteiskunnan eri rakenteisiin. Se vaikeuttaa rikollisuuden torjuntaa entisestään.

Tutkimuksessa olen kuvannut ammattimaisiksi avustajiksi henkilöitä, jotka ovat yleensä kyseenalaisen moraalin omaavia koulutettuja ammattilaisia, kuten veroasiantuntijoita, lakimiehiä tai kirjanpitäjiä, jotka neuvovat ja avustavat rikollisia niiden jälkien peittelyssä, monimutkaisissa juridisissa järjestelyissä tai pöytälaatikkoyhtiöiden perustamisessa. Ammattimaisten avustajien ja haastatteluaineistossa esille nousseiden luotettujen Suomessa vaikuttavien venäjänkielisten toimijoiden toimintamalleissa on näkemykseni mukaan selvä yhteys. Logistiikka-alalla Suomessa toimivien henkilöiden ja ammattimaisten avustajien rooli on omalla osaamisellaan ja toiminnallaan auttaa ja mahdollistaa rikollisten toimia ja näiden pyrkimyksiä integroitua laillisen liiketoiminnan rakenteisiin. Näitä tukitoimintoja ja -toimijoita tulisi viranomaisten pystyä paljastamaan.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että Venäjä-vastaisia pakotteita kierrettiin Saksaan rekisteröidyn yhtiön avulla. On hyvin todennäköistä, että pakotteiden kiertämisessä hyödynnetään myös Suomeen rekisteröityjä yhtiöitä ja siten toiminnassa hyväksi käytetään myös Suomessa vaikuttavia luotettuja toimijoita. Tällaisten Suomessa toimivien tukihenkilöiden toiminnan paljastaminen olisi siten avainasemassa venäläistaustaisen rikollisuuden paljastamisessa ja pakotteiden kiertämisen torjunnassa.

Viranomaisten osaamista tulisi siten syventää erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden ja talousrikos-
torjunnan osa-alueilla, jotka jatkossa voivat olla entistä useammin tekemisissä myös venäläistaus-
taisten toimijoiden kanssa.

7.3.3 Kansallisen rikostiedustelulainsäädännön säätäminen

Pelkkä Venäjä-osaaminen tai toimijoiden tunnistaminen eivät viranomaistoiminnassa kuitenkaan
aina riitä. Myös viranomaisten toimivaltuuksien olisi syytä olla ajan tasalla, jotta toiminta voi olla
ennalta estävää, suunniteltua, hyvin johdettua ja tehokasta. Järjestäytyneen rikollisuuden torjun-
nassa ja rikostiedustelussa korostuvat myös jatkossa kansainvälisen lainvalvontaviranomaisyhteis-
työn lisäksi erityisesti paljastavien tiedonhankintakeinojen käyttö. Digitalisaation jatkuvasti kehitty-
essä arvioidaan ajanmukaisen rikostiedustelulainsäädännön parantavan, tehostavan ja nopeuttavan
erityisesti sellaisen ammattimaisen ja vakavan rikollisuuden paljastumista, joka ei välttämättä
muilla tavoilla tulisi esille, tai sen paljastaminen veisi viranomaistoiminnassa aikaa.

Näiden seikkojen takia kansallinen rikostiedustelulaki tulisi saada voimaan, jotta sen avulla viran-
omaistoiminnassa voidaan käyttää paljastavia tiedonhankintakeinoja mahdollisimman varhaisessa
vaiheessa ilman vielä tiedossa olevaa rikosepäilyä, jonka nykyainsäädäntö käytännössä vaatii. Nä-
kemykseni mukaan uusi rikostiedustelulaki olisi työkalu, jolla voidaan paljastaa myös Suomessa
matkustavia rikollisia vaikuttajia sekä näiden toimintaa Suomessa tukevia ammattimaisia avustajia.

Samassa yhteydessä tiedustelu- ja lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoon liittyviä rajoitteita tu-
lisi purkaa. Tämä edistäisi erityisesti Suojelupoliisin ja poliisin välisen tiedonvaihdon syventämistä,
jonka arvioidaan olevan perusedellytys esimerkiksi venäläistaustaisen rikollisuuden paljastamisessa
ja torjumisessa. Nykylainsäädännössä olevien palomuurien takia on olemassa riski, että viranomai-
set ”juoksevat samojen kohteiden perässä” tietämättä toistensa toimista.

7.3.4 Vientiliikenne Venäjälle tai Venäjän läpi jatkossa

Tätä kirjoittaessa Suomen ja Venäjän maarajojen rajanylityspisteet ovat suljettuja johtuen Venäjän
syksyllä 2023 Suomea vastaan aloittamasta hybridioperaatiosta ja siihen liittyvästä välineellistetystä
maahantulosta. Rajasulun myötä myös logistiikka-ala on ollut pakotettu käyttämään Suomen sijasta
vaihtoehtoisia reittejä Venäjälle. Lienee kuitenkin vain ajan kysymys, kun rajaliikenne jossain vai-
heessa jälleen avautuu ja rahtiliikenne Suomesta Venäjälle jatkuu. Laittomien aineiden ja

tarvikkeiden salakuljetuksen, ml. pakotteiden alaisten tuotteiden, arvioidaan siten erittäin todennäköisesti jatkuvan.

Tutkimuksessa esille nousseiden seikkojen takia arvioidaan, että Suomesta Venäjän läpi kulkeva kauttakulkiikenne aiheuttaisi merkittävän riskin Venäjä-vastaisten pakotteiden kiertämiselle. Ukrainan sodan pitkittyessä tulisi EU-tasolla siten pohtia joko kaiken Venäjälle kulkevan rahtiliikenteen rajoittamista, tai vaihtoehtoisesti tulisi harkita tullin uuden pääjohtajan Sami Rakshitin esitystä käänteisestä vientiin liittyvästä ajattelumallista. (HS 2024.) Rakshitin esityksen mukaan vallitsevaa ajattelutapaa pakotepolitiikassa tulisi muuttaa ratkaisevasti. Nykymenettelyä, jossa kaikki vienti Venäjälle on sallittua lukuun ottamatta pakotteiden alaisia tuotteita, muutettaisiin siten, että kaikki vienti olisi kiellettyä paitsi se, mikä olisi erikseen sallittua. Tällaisella ajattelutavan muutoksella voisi olla vaikutus yhtäältä merkittävästi Venäjä-vastaisten pakotteiden tehoamiseen sekä toisaalta myös valvonnan helpottumiseen.

LÄHTEET

Aineisto

Finanssivalvonta (2023) Finanssivalvonnan asiantuntijahaastattelu 15.2.2023: Helsinki

Journalisti (2023) Tutkivan journalistin asiantuntijahaastattelu 16.2.2023: Helsinki

Poliisi (2023) Poliisihallinnon asiantuntijahaastattelu 15.2.2023: Helsinki

Tulli (2023) Tullin asiantuntijahaastattelu 13.2.2023: videoyhteys.

USDC (2022) United States District Court, Eastern District of New York. Cr. No. 22-CR-434. September 26, 2022: Brooklyn Office, New York.

Kirjallisuus

Antunes & Camisao (2017) Realism. Teoksessa McGlinchey & Walters & Scheinflug (toim.) *International Relations Theory*. E-International Relations Publishing: Bristol, England.

Arutunyan & Galeotti (2022) *Rebellion as Racket. Crime and the Donbass Conflict, 2014-2022*. <https://globalinitiative.net/analysis/donbas-conflict-crime/> (Last Checked 21.4.2024)

Burlakov & Schepelkov (2019) Crime Boss and the Grounds for Liability: Postmodernism in Criminal Law. *Russian Journal of Criminology*, 2019, vol. 13, no. 3, pp. 465-476

Clausewitz (1998) *Sodankäynnistä*. Suomentanut Heikki Eskelinen. Art House

Dunn (2016) *Public Policy Analysis: an introduction*. 5. painos. USA: New York: Routledge.

Eskola & Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

EU (2024) *Venäjän vastaiset Ukraina-pakotteet*. <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/why-sanctions/sanctions-against-russia/#sanctions> (Haettu 21.4.2024)

Europol (2021) *Serious and Organized Crime Threat Assessment. A Corrupting Influence. The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime*. The Hague: Europol.

Fields (2022) *Putin's brutal record in Chechnya and Syria is ominous for Ukraine*. Artikkelit The Week -lehdessä 2.3.2022. <https://theweek.com/russo-ukrainian-war/1010764/putins-brutal-record-in-chechnya-and-syria-is-ominous-for-ukraine> (Haettu 11.2.2023)

Finlex (2022) *Suomen rikoslaki*. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki#L46> (Haettu 25.11.2022)

- Fontanka (2016) *Соратник вора в законе Степы Мурманского подозревается в организации трафика беженцев в Финляндию*. Artikkele julkaistu uutissivusto Fontanka.ru 26.2.2016 <https://www.fontanka.ru/2016/02/26/fin26563/> (Last checked 8.11.2022)
- FT (2023) *EU goods worth at least \$1bn vanish in Russia 'ghost trade'*. <https://www.ft.com/content/76fc91b2-3494-4022-83d0-9d6647b38e3d> (Last checked 21.4.2024)
- Galeotti (2017) *Crimintern: How the Kremlin uses Russia's criminal networks in Europe*. Policy Brief julkaistu 18.4.2017 osoitteessa https://ecfr.eu/publication/crimintern_how_the_kremlin_uses_russias_criminal_networks_in_europe/ (Last checked 6.5.2023)
- Galeotti (2019a) *Voima ja valta. Venäjän mafia Kremlin suojeluksessa*. Jyväskylä: Docento.
- Galeotti (2022) *In Moscow's Shadows*. <https://t.co/UT6EmopOeI> (Last checked 13.11.2022)
- Galeotti (2023) *Time of Troubles. The Russian underworld since Ukraine Invasion*. <https://globalinitiative.net/analysis/the-russian-underworld-since-the-ukraine-invasion/> (Haettu 31.1.2024)
- Goldberg (2016) *Bespredel and the Conduct of Russian "Hybrid Operations"*. Small Wars Journal <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/bespredel-and-the-conduct-of-russian-hybrid-operations> (Last checked 5.2.2023)
- Granat (2022) ”*Fenja – varkaiden jargon*”. *Idäntutkimus* 29 (2):72-78. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.116473>.
- Homenko (1997) *Jazyk blatnyh. Jazyk mafiozi. Entsiklopeditsjeski sinonimitjeski slovar*. Kiev: FORT-M.
- HS (2022) ”*Selvitys: Venäjä on varastanut ukrainalaista viljaa ainakin 530 miljoonan dollarin edestä*.” Helsingin Sanomien artikkeli osoitteessa <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009111210.html?share=3ad72e5ace8ce82def59f036b310e993> (Haettu 6.1.2023)
- HS (2024) ”*EU:n on oltava valmis ottamaan iskuja vastaan*”. <https://www.hs.fi/talous/art-2000010368385.html> (Haettu 23.4.2024)
- IHT (1994) ”*In Moscow, the High Life Flowers at Gangland Funeral*”. International Herald Tribune artikkeli julkaistu 15.4.1994 osoitteessa <https://archive.org/details/InternationalHeraldTribune1994FranceEnglish/Apr%2015%201994%2C%20International%20Herald%20Tribune%2C%20%2334563%2C%20France%20%28en%29/page/n1/mode/2up> (Last checked 5.5.2023)
- IISS (2022) International Institute for Strategic Studies. *Russia and sanctions evasion*, Strategic Comments, 28:4, vii-ix. DOI: 10.1080/13567888.2022.2107283. Routledge: UK.
- Infopro (2023) *Uusi laillinen varas on siirretty Novosibirskiin*. <https://infopro54.ru/news/novyj-vor-v-zakone-poyavilsya-v-novosibirske/> (Haettu 21.4.2024)
- Insider (2023) *Красноярский губернатор Усс поблагодарил Путина в обращении, посвященном возвращению в Россию своего сына, арестованного по запросу США*. <https://theins.ru/news/260812> (Last checked 21.4.2024)

Johnston (2015) *Sanctions against Russia: Evasion, compensation and overcompliance*. Brief Issue, 13/2015, European Union Institute for Security Studies.

Jordan & Gibson (2004) Let Your Data Do the Talking: Researching the solo travel experiences of British and American women. In J. Phillimore & Goodson (toim.), *Qualitative research in tourism: Ontologies, epistemologies and methodologies*, 215-235. London: Routledge.

Lalu & Puistola (2015) *Hybridisodankäynnin käsitteestä*. Puolustusvoimien tutkimuslaitos, tutkimuskatsaus 01-2015. Maanpuolustuskorkeakoulu: Helsinki. <https://docplayer.fi/4376052-Puolustusvoimien-tutkimuslaitos-tutkimuskatsaus-01-2015-6-2-2015-1-5.html> Haettu (5.2.2023)

Lauder (2018) 'Wolves of the Russian Spring': An Examination of the Night Wolves as a proxy for the Russian Government. *Canadian Military Journal*, 2018, vol. 18, no. 3. pp.5-16

Lenta (2024) 'Они исчезнут на наших глазах' Воры в законе теряют власть в преступном мире. Почему их уже не боятся в тюрьме и на воле? <https://lenta.ru/articles/2024/03/07/vvz/> (Last checked 21.4.2024)

Mallory (2021) *North Korean Sanction Evasion Techniques*. Rand Corp Santa Monica CA: USA

North (2013) *Maskirovka jäillä – harhauttaminen Neuvostoliiton, Unkarin ja Tsekkoslovakian konfliktissa*. Maanpuolustuskorkeakoulun, maasotalinjan pro gradu -opinnäytetyö.

OECD (2021) *Ending the Shell Game: Cracking down on the Professionals who enable Tax and White Collar Crimes*. OECD Publishing: Paris.

Oleinik (2003) *Organized Crime, Prison and Post-Soviet Societies*. Ashgate Publishing Limited.

Patton, Sawicki & Clark (2013) *Basic Methods of Policy Analysis and Planning*. Pearson: USA.

Reid (2019) *Introduction to International Relations*. SOPT1102B Johdatus kansainvälisiin suhteisiin -luentosarja. Lapin yliopisto 9/2019.

Rapsi (2023) *Ответственность "воров в законе": правоприменение*. https://www.rapsinews.ru/incident_publication/20231109/309369877.html (Last checked 21.4.2024)

Serio & Razinkin (1995) 'Thieves Professing the Code: The Traditional Role of Vory v Zakone in Russia's Criminal World and Adaptations to a New Social Reality', *Low Intensity Conflict & Law*

SK (2021). *Tilit kiinni*. <https://suomenkuvalehti.fi/nakoislehti/lue/36-2021-pdf/tilit-kiinni-suomalaispankit-sulkivat-kremlin-suosiman-yrit> (Haettu 21.4.2024)

SM (2023) *Sisäistä turvallisuutta vahvistetaan rikostiedustelulainsäädännön ja tiedonvaihdon kehittämällä*. <https://intermin.fi/-/sisaista-turvallisuutta-vahvistetaan-rikostiedustelulainsaadannon-ja-tiedonvaihdon-kehittamisella> (Haettu 21.4.2024)

Theys (2017) *International Relations Theory*. E-international Relations Publishing Edited by Stephen McGlinchey, Rosie Walters & Christian Scheinpflug. Bristol: England.

- Tilastokeskus (2024) *Tilastokeskuksen maksuttomat tilastotietokannat*. <https://stat.fi/tup/tilastotietokannat/index.html> (Haettu 20.4.2024)
- Tolvanen (2023) *Poliisin rikostiedustelulainsäädännön kehittämistarpeet*. Selvityshenkilön loppuraportti 15.3.2023.
- UM (2022a) *Ulkoministeriön internet-sivusto*. <https://um.fi/pakotteet> (Haettu 25.11.2022)
- UM (2022b) *Ulkoministeriön internet-sivusto*. https://um.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/gc654PySnjTX/content/ukrainan-tilanne-pakotteet/385142 (Haettu 25.11.2022)
- USDJ (2022) *Five Russian Nationals and Two Oil Traders Charged in Global Sanctions Evasion and Money Laundering Scheme*. United States Department of Justice. <https://www.justice.gov/usao-edny/pr/five-russian-nationals-and-two-oil-traders-charged-global-sanctions-evasion-and-money> (Last checked 1.1.2023)
- USDJ (2022a) *Attorney General Merrick B. Garland Announces Launch of Task Force KleptoCapture*. <https://www.justice.gov/opa/pr/attorney-general-merrick-b-garland-announces-launch-task-force-kleptocapture> (Last checked 22.4.2024)
- USDJ (2023) *Bosnia and Herzegovina National Arrested for Aiding Escape of Russian Defendant*. United States Department of Justice. <https://www.justice.gov/opa/pr/bosnia-and-herzegovina-national-arrested-aiding-escape-russian-defendant> (Last checked 21.4.2024)
- Varese (2017) *Mafia – syntymästä kuolemaan*. Atena: Jyväskylä.
- Varese, Lonský & Podvysotskiy (2020) *The Resilience of the Russian Mafia: An Empirical Study*. *British Journal of Criminology* 61:1, 143-166. <https://doi.org/10.1093/bjc/azaa053>. (Last checked 27.11.2022)
- Vero (2022) *Ammattimaiset avustajat vero- ja muiden talousrikosten taustalla*. Verohallinnon julkaisu osoitteessa <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/ilmiot/ammattimainen-yritysten-hyvaeksikaytto/ammattimaiset-avustajat/> (Haettu 9.1.2023)
- Vero (2023) *Järjestäytynyt rikollisuus ja yritystoiminnan hyväksikäyttö*. Miten yritysten harmaan talouden riskiä voidaan selvittää? Katsaus 1/2023. Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö.
- Vogt (2022) *Ukrainasta, liberalismista, realismista ja konstruktivismista*. *Politiikasta.fi* sivuston artikkeli <https://politiikasta.fi/ukrainasta-liberalismista-realismista-ja-konstruktivismista/> (Haettu 17.4.2023)
- Wendt (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press
- Yle (2023) *Pakotteiden piirissä olevat tuotteet ovat voineet mennä rajan yli suoraan Venäjälle – epäilyttävä kasvu vientiluvuissa paljastaa ongelman*. Ylen artikkeli osoitteessa https://yle.fi/a/74-20020355?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_content=y-leuutiset (Haettu 7.5.2023)

Zivanovic & Eckel (2024) *The great escape of Artyom Uss. How a Balkan crime gang sprang a Russian businessman from Italian House Arrest.* <https://www.rferl.org/a/artiom-uss-escape-arrest-italy-russia-balkans-ukraine-invasion/32899209.html> (Last Checked 21.4.2024)

LIIITEET